

Čítanie ako ohrozený druh alebo Radšej knižnica ako diaľnica

miroslava
vallová

Pokladá sa za dokázané, že dobre zvládnuté čitateľské návyky sú jedným zo základných predpokladov na vytvorenie kvalitnej osobnosti. Z hľadiska formovania budúceho celoživotného čitateľa je možné začiatočnú etapu detského čitateľstva pokladať za hlavnú.

Táto skutočnosť by mala byť dostatočným dôvodom, aby spoločnosť venovala zvyšovaniu záujmu o čítanie detí aj dospelých sústredenú pozornosť. Je tu však aj niečo rovnako závažné. Čítanie totiž nie je iba jednou z mnohých kultúrnych činností. Je to kultúrna činnosť, ktorá podmieňuje všetky ostatné. Preto je úsilie o budovanie čitateľských návykov a o zvyšovanie záujmu o čítanie konkrétnym nástrojom ekonomického rastu a rozvoja modernej demokracie.

Všetky dostupné svetové výskumy čítania (napríklad desaťročný francúzsky výskum Gaillard z roku 2009,

A survey of Literary Reading in America z roku 2004) zhodne konštatujú tendenciu poklesu záujmu o čítanie najmä u mladých ľudí. Je však znepokojujúce, že za posledných dvadsať rokov ten pokles je dramatický a k slovu sa čoraz väčšmi dostáva „kultúra obrazovky“. Bohužiaľ, dôsledky daného stavu sú ešte znepokojujúcejšie. Ako sme spomenuli, čítanie je kultúrna činnosť, ktorej znalosť či neznalosť ovplyvňuje a podmieňuje všetko ostatné. Uvedené výskumy dokazujú okrem iného, že „čitatelia“ sú oveľa aktívnejší v občianskom i kultúrnom živote a oveľa úspešnejší vo svojom povolání. Pokles záujmu o čítanie prináša i pokles záujmu o účasť v iných oblastiach života, o účasť v politickom, verejnom i kultúrnom živote, v dobrovoľníckej a charitatívnej práci. Dosiahnutie čitateľskej zručnosti, zrod „čitateľa“ je výsledkom viacerých výchovných, kultúrnych a ekonomických faktorov. Na ilustráciu uvedieme niekoľko čísel z výskumu v Ginsberg Center, Michiganská univerzita, 2009:

- 75% detí, ktoré nezískajú úplnú či-

tateľskú zručnosť (tzv. normálne čítanie) na konci druhého stupňa základnej školy, sa nestane čitateľmi;

- 50% detí nezíska túto čitateľskú zručnosť a 35% z nich nedokončí štúdium;
- iba 6% dospelých, ktorí nemajú čitateľské návyky a zručnosti, zastáva v živote manažérske a vedúce funkcie;
- iba 10% detí rodičov bez vysokej školy dosahuje úplnú čitateľskú zručnosť; u detí rodičov s vyšším vzdelaním je to až 50%.

Ako sa vyrovnáť s daným stavom? Je spôsobený viacerými príčinami, a teda aj prostriedkov, ktoré bude treba použiť na jeho nápravu, bude nepochybne potrebných viac. Zo všetkého najdôležitejšie v tomto štádiu však je pripustiť si na konsenzuálnej celospoločenskej úrovni, že životodarnú energiu čítania už nemôžeme pokladať za samozrejmosť, že ju musíme ochraňovať, brániť a tvoriť. Pozrieme sa, ako sa s týmto problémom vyrovnávajú tí, čo sú o krok popredu, predtým sa však pristavme pri českých a slovenských projektoch na podporu čítania. Môžeme ich rozdeliť zhruba do dvoch kategórií:

- **projekty, ktoré čitateľom ponúkajú konkrétne tituly** najmä prostredníctvom webu a databáz, viac ich je v Českej republike (*Pitaval, Fantasy net*). Napríklad *Čte(sy)rád* – cieľom projektu spusteného v roku 2008 je vytvárať online databázu na odporúčanie kníh vhodných na čítanie, uľahčovať čitateľom výber titulov, ktoré sú rozdelené do piatich kategórií (jedna z nich je odporúčanie titulov osobnosťami). Cieľové skupiny sú čitatelia a knihovníci; projekt

vyšiel z Masarykovej univerzity v Brne, odbor knihovníctvo. Rozbehli ho študenti, ktorí ho dostali ako voliteľný predmet. Česká národná knižnica odoberá z projektu dáta.

- **projekty všeobecne podporujúce čítanie** prostredníctvom rozličných akcií a podujatí, a to buď časovo limitovaných (ankety – *Moja naj kniha*, v Čechách napríklad *Knihá mého srdce*), alebo sa opakujúcich:
- *Rosteme s knihou* – Občianske združenie Svaz českých knihkupců a nakladatelů a jeho spoločnosť Svět knihy, s.r.o., odštartovali na veľtrhu Svět knihy Brno 2005 propagačnú kampaň na podporu čítania v Českej republike;
- *Celé Česko čte dětem* – celoštátny projekt hlasného čítania vznikol v roku 2006, inšpirovaný bol podobným poľským projektom;
- *Noc s Andersenom* – projekt dobrodružných rozprávkových nocí vznikol v roku 2000 v knižnici v Uherském Hradišti, odvtedy si raketovým tempom získal popularitu v celých Čechách i na Slovensku;
- *Týden knihoven* – začiatkom októbra 2012 sa v Čechách bude konať už 16. ročník tohto významného knižničného podujatia;
- *Čítanie pomáha* – do projektu získavania finančných prostriedkov pre nemocnice prostredníctvom hlasného čítania detí je zapojený aj herec Zdeněk Svěrák;
- *Stratené rozprávky* – žiaci po stopách Pavla Dobšinského hľadajú stratené rozprávky v regióne. Projekt vznikol v roku 2006;
- *Rozprávkovko* – v roku 2012 sa konal už 7. ročník výtvarnej súťaže Dobšinského Rozprávkovko;
- *Book swap* – stredoškolská Študent-

JURAJ MARTIŠKA / J. Bodnárová: Dievčatko z veže

ská Únia Slovenska (ŠUSKA) sa rozhodla pri príležitosti mesiaca marca 2012 (mesiaca kníh) odštartovať nový projekt na slovenských stredných školách. Book Swap ponúkne študentom možnosť vymieňať si knihy podľa vzorca „jednu knihu si vezmi a druhú prines na výmenu“;

- *Verejná zbierka na rozvoj čítania detí* – Hviezdoslavova knižnica Prešov,
- *Týždeň hlasného čítania* – združenie Orava každoročne vyhlasuje v mesiaci apríl *Týždeň hlasného čítania*, v roku 2012 už jedenásty ročník;
- *Deň ľudovej rozprávky* – súťaž pre deti, rodičov a knihovníkov zamera-

ná na slovenské ľudové rozprávky z pera Pavla Dobšinského, každoročne organizovaná 16. marca;

- *Zlatá rybka* – čitateľská anketa, v ktorej deti oceňujú najlepšiu detskú knihu roka;
- *Čítajme si* – projekt vznikol v roku 2008. Linka detskej istoty pri SV UNICEF v spolupráci so slovenskými knižnicami usporiadala ustanovujúci čitateľský maratón. V roku 2012 sa konal najpočetnejší detský čitateľský maratón už po piaty raz;
- *Čítame s Osmijankom* – je názov celoslovenskej čitateľskej súťaže pre deti, ktorá má za sebou už 8 ročníkov;
- *Číta celá rodina* – veľký rodinný lite-

rárny festival opäť obohatí kultúrny život v Košiciach. Jediné podujatie svojho druhu na Slovensku organizuje v roku 2012 už druhý raz Knižnica pre deti a mládež Košice;

- *Záložka do kníh spája školy* – česko-slovenský projekt.

Ciele týchto projektov:

1. pritiahnúť deti ku knihe;
2. naučiť dieťa technike čítania;
3. naučiť dieťa čítať s porozumením;
4. podporiť triedenie informácií, hľadanie súvislostí;
5. podnecovať deti k tvorivému mysleniu;
6. rozvíjať cit pre materinský jazyk;
7. otvoriť priestor k prepájaniu myšlienok;
8. dosiahnuť, aby čítanie prinášalo radosť.

Z uvedeného prehľadu slovenských, českých aj česko-slovenských projektov na podporu čítania detí môžeme usúdiť, že zdola, zo širokej základne neziskových združení, knižníc a škôl prichádzajú jasné signály o uvedomení si daného stavu aj tvorivá energia potrebná na jeho postupnú zmenu. Čo však v našich podmienkach na rozdiel od zahraničia jednoznačne chýba, je úsilie o koncepčné uchopenie situácie zhora.

Francúzsky minister kultúry Frédéric Mitterrand zvolal 6. apríla 2010 tlačovú konferenciu, aby na nej predstavil *14 návrhov na podporu čítania*. V úvode minister vyhlásil: „*Podpora a rozvoj čítania, čítanie pre všetkých, je pre mňa absolútnou politickou prioritou. Želám si, aby všetky kultúrne inštitúcie, či už centrálné alebo decentralizované, ktoré patria do môjho rezortu, so mnou túto prioritu zdieľali a želám si takisto, aby sa rovnako mobilizovali*

všetky asociácie a lokálne úrady, ktoré operujú v danom záujmovom okruhu. Naša spoločnosť sa nachádza v bode zlomu. Tradičná úloha knihy a čítania je ohrozená. Táto tendencia však nie je nezvratná.“

Ústredným subjektom ministrových 14 návrhov sú knižnice. Jednak dve významné štátne inštitúcie, akými sú Francúzska národná knižnica (BNF) a Verejná informačná knižnica (BPI – Centre Pompidou), jednak hlavné regionálne knižnice, ako aj lokálne knižnice prvého kontaktu. BNF a BPI sa majú stať metodickými centrami a experimentálnymi laboratóriami pri hľadaní nového obsahu a nových metód knižničnej práce. „*Knižnice už nie sú iba miestom, kde sa požičiavajú knihy.*“ Veľká pozornosť je venovaná digitalizácii a internetizácii knižníc. Na začiatok minister podopiera svojich 14 návrhov sumou milión eur. Ďalšia suma je určená 50 knižniciam v oblastiach s najhustejším osídlením, ktoré podľa jedného z ministrových návrhov upravujú a predlžujú svoje otváracie hodiny, aby vyšli v ústrety všetkým sociálnym skupinám. Veľká pozornosť je ďalej venovaná spolupráci s asociáciami, ktoré už na poli podpory čítania pracujú. Minister pre nich a pre ich prácu plánuje mobilizovať značné finančné zdroje v bankách a v súkromnom sektore.

V roku 1989 vtedajší minister kultúry Jack Lang zaviedol tradíciu celonárodného sviatku knihy, ktorý s rozličnými zmenami (napríklad dĺžky trvania) pretrval do súčasnosti. F. Mitterrand v jednom zo svojich návrhov prichádza s myšlienkou ešte dôslednejšie tento sviatok zreorganizovať na skutočne celoštátnej úrovni prostredníctvom ústredných inštitúcií, ale aj krajských Úradov pre kultúru a ich poradcov

pre knihu a čítanie, ďalej prostredníctvom knižníc, škôl a asociácií. Pod názvom „A vous de lire“ (Čítajte vy!) sa skrývajú 4 dni čítačiek, prezentácií, výstav a iných podujatí dôsledne sledovaných médiami.

Pristavme sa teraz pri dvoch zaujímavých talianskych projektoch. Jeden z nich vychádza zdola, z podložia asociácií, a druhý zhora, z iniciatívy štátu. Prvý, pod názvom *Zrodení pre čítanie* (Nati per leggere), vznikol v roku 1999 zo spoločnej iniciatívy *Asociácie talianskych knižníc*, *Kultúrnej asociácie pediatrov* a *Centra pre zdravý vývoj dieťaťa*, a hoci za prvých desať rokov svojho fungovania nedostal ani minimálnu finančnú podporu od štátu, vďaka sústredenému úsiliu pediatrov a knihovníkov sa šírila priam geometrickým radom (v súčasnosti je zainteresovaných 12 000 obcí). Všetci účastníci projektu si uvedomujú, že sa usilujú rozvíjať projekt v období, ktoré mu ani sociálne, ani kultúrne nie je naklonené, no paradoxne práve toto znevýhodnenie sa stáva hlavným hýbateľom jeho masívneho šírenia. Hlavným cieľom projektu je presvedčiť širokú verejnosť o dôležitosti raného čítania deťom (už od šiestich mesiacov). Čítanie v rodine je podľa organizátorov projektu rozhodujúcim faktorom rastu a rozvoja dieťaťa. „*Ani ten najlepší školský projekt čítania neprienesie výsledky, ak dieťa nie je vedené k čítaniu v rodine.*“ Výskum ekonómov Antonella Scorcu a Edoarda Gaffea z roku 2006, ktorý bol realizovaný v prostredí projektu *Zrodení pre čítanie*, potvrdzuje už predtým známu hypotézu, že nielen úspešnosť v čitateľských zručnostiach závisí od ekonomického rozvoja, ale aj ekonomický rast závisí od čítania. Výskum takisto

dokázal, že rozvoj čítania má na ekonomický rast väčší dosah ako počiatočný finančný kapitál, takže pre ekonomický rozvoj je užitočnejšie postaviť knižnicu ako diaľnicu. Po desiatich rokoch fungovania dostal projekt *Zrodení pre čítanie* ocenenie prezidenta Talianskej republiky za jasnú, presnú a dobre vyprofilovanú koncepciu, za rozvíjanie paradigmatického myslenia detí a za udržateľnosť významného projektu s ohraničenými finančnými nákladmi.

Druhý taliansky projekt vznikol v roku 2012 z iniciatívy Ministerstva kultúry Talianskej republiky pod názvom *In vitro* a bol implementovaný ako pilotný projekt do piatich okresov a jedného kraja Talianska. Má za úlohu priviesť roztvárajúce sa nožnice medzi znevýhodnenými a zvýhodnenými vrstvami občanov tým, že sa pokúsi uplatniť koncepciu zvyšovania čitateľských zručností vypracovanú na dlhý časový oblúk. Jeho jedinečnosť spočíva v tom, že na presné požiadavky verejnosti smerom zdola odpovedá adekvátna inštitucionálna iniciatíva smerom zhora. Do projektu budú zapojení všetci zainteresovaní v oblasti knižnej kultúry a v odvetviach s ňou spojených, školy, knižnice.

Taliansko spolu s Gréckom a Portugalskom má smutný primát v rámci Európy, a to najnižší podiel výdavkov na kultúru, čo má pochopiteľne dosah na sociálny a ekonomický rozvoj krajiny. Asociácia *Fórum knihy*, ktorá vznikla v roku 2006 v talianskom meste Bari, vydala preto *Manifest za čítanie*, v ktorom sa okrem iného uvádzajú tri jednoduché konštatácie:

1. Rozvoj čítania a knižnej kultúry priamo súvisí s ekonomickým a sociálnym rozvojom krajiny. Rozvoj čítania

preto patrí k veľkým a prvoradým celospoločenským a celonárodným úlohám.

2. Pre zmenu postoja „nečitateľov“ ku knihe je potrebné zásadne a do hĺbky zmeniť spôsob práce, postoje a profesionálne návyky pracovníkov v profesiách súvisiacich s knihou.

3. Pri podpore čítania je potrebné inšpirovať sa skúsenosťami, ktoré nájdeme okolo seba. Často sa totiž stáva, že skvelé projekty na dosah ruky neprávom nenájdú dostatočnú podporu.

Americká nadácia *National Endowment for the Arts (NEA)* je nezávislá agentúra voľne pripojená na federálnu vládu USA. Vznikla v roku 1965 a má za úlohu financovať kultúrne projekty v celých Spojených štátoch. Disponuje ročným rozpočtom 146 miliónov dolárov (v roku 2012) zo štátnych zdrojov a aspoň raz takou sumou zo súkromných zdrojov. Od roku 1965 prideliла viac ako 128 000 umeleckých grantov. V roku 2004 nadácia zverejnila výsledky podrobného výskumu čítania, čítacích návykov u detí, mládeže a dospelých pod názvom *Čítanie ohrozené*. Výskum obsahoval 40 jednotlivých štúdií, preukázal prudký pokles čítanosti a čítacej zručnosti najmä u mladých a skonštatoval vážne dôsledky tohto stavu, sociálne aj ekonomické, na americkú spoločnosť. *NEA* preto v roku 2006 spustila veľký projekt pod názvom *BIG READ*, ktorý má za úlohu daný stav zvrátiť. Projekt bol spustený najprv ako pilotný v desiatich komunitách, rýchlo napredoval, v ďalších dvoch rokoch už bolo pridele- ných viac ako 1000 grantov pre komu- nity, ktoré sa v *BIG READ* angažujú. Účastnícke komunity projektu najmenej raz za mesiac usporadúvajú podu- jatie, ktoré sa opiera o knihy, pričom

je dôležité, aby sa na ňom zúčastňo- vali decideri komunity.

NEA spolupracuje aj s Americkou basketbalovou ligou. Jej najväčšie hviezdy sa stali tvármi *BIG READ*.

Mestská knižnica v Edinburgu vo Veľkej Británii sa stala hostiteľkou pi- lotného projektu pod názvom *Kniž- nica pre všetkých*. S cieľom pritiah- nuť k čítaniu všetky vrstvy spoločnosti, ale najmä mladých ľudí, urobila kniž- nica radikálne zmeny jednak vo svo- jom personálnom obsadení, jednak v metódach svojej práce. Knižnica sa z miesta, kde sa požičiavali knihy, zme- nila na komunitné centrum svojej štvr- te. Predĺžila sa otváracia doba, odbú- rali sa vstupné byrokratické postupy, zrušil sa zákaz hluku a hlasného hovo- ru. Knižnica ponúka internet zadarmo a bez obmedzenia a počítačové kur- zy pre dôchodcov. Do knižnice nastú- pil špeciálne vyškolený personál, ktorý si kladie za úlohu neprísť ani o jediného návštevníka, ktorý zabľúdl do kniž- nice čo i len na 5 minút. Deti sú vítané za každých okolností, aj keď si nepožičajú knihu a robia hluk. Urobila tak na- budúce, ak si odnesú príjemné dojmy.

Projektov podporujúcich čítanie je vo svete množstvo. Čo si z nich mô- žeme osvojiť, z čoho si vziať príklad, čo nám chýba? Je to predovšetkým ce- loplošný systematický výskum čítania, ktorý by sa opakoval v pravidelných intervaloch. Jeho výsledky by poslúžili na vybudovanie politickej vôle zasiah- nuť a koordinovať, podporiť a metodicky zastrešiť už existujúce aktivity. Úsi- lie o podporu čítania by sa malo stať súčasťou vládnych programov a doku- mentov. Ako bolo povedané na začiat- ku, čítanie nie je kultúrna aktivita ako všetky ostatné, je to kultúrna aktivita, ktorá podmieňuje všetky ostatné.

timotea vrábllová

Na križovatkách príbehov alebo

Prekračovanie hraníc formou prekladov a migráciou

Kongres Medzinárodnej únie pre detskú knihu (IBBY) je celosvetovým stretnutím odborníkov, ktorí sa podieľajú na tvorbe a šírení knižnej kultúry pre deti a mládež. V auguste tohto roku sa uskutočnil v Londýne. Zúčastnili sa na ňom aj generálna komisárka Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) Zuzana Jarošová a prezidentka Slovenskej sekcie IBBY Timotea Vrábllová.

LONDÝN MEDZI DVOMA OLYMPIÁDAMI

V Londýne sa za posledné mesiace udialo veľa. Kráľovná Alžbeta dôstojne oslávila 60. výročie svojho panovania. Otvárali sa letné olympijské hry, z ktorých väčšina Londýňčanov prežívala úzkosť. Mesto očakávali zmeny súvisiace s príchodom zvýšeného množstva turistov (napr. presmerovaná doprava na viacerých úsekoch). A väčšina pochybovala, že organizátori olympiády zvládnu svoju úlohu uspokojivo. „Skepticizmus a oba-

vy zo zlého konca sú súčasťou anglickej mentality,“ prezradil mi jeden z mojich tamajších priateľov. Kongres IBBY nebol azda natoľko na očiach verejnosti. Hoci bol situovaný priamo v centre mesta v blízkosti Buckinghamského paláca v univerzitnom Imperial College v Kensingtone. Náročný, nesmierne bohatý program bol však pre organizátorov kongresu takmer olympijským orieškom. Zvládli ho so ctou.

SMELÝ ZAJKO V LONDÝNE

Viete sa vžiť do pocitov nášho Smeleho Zajka, keď sa po prvýkrát ocitol za hranicami lesa uprostred rušného mesta? Musel prekonať strach prírodný pre zajkovský rod. Ocitol sa vo víre novej kultúry, medzi ľuďmi, o ktorých v zajkovčine kolovali tie najstrašidelnejšie príbehy. Po úspešnom návrate k svojim sa stal reformátorom. Bol to on, kto zoznámil Zajkovcov s modernými trendmi života. Bol to on, kto pretlmočil, vysvetlil cudziu ľudskú kultúru zajkovskej pospolitosti.

Dialogy kultúrnych príbehov, preko-

návanie kultúrnych schém a bariér, život za hranicami vlastného spoločenstva, týmto a iným problémom bol venovaný kongres v Londýne. Jeho témou bolo: ***Prekračovanie hraníc: formou prekladov a migráciou.***

Zábavné rozprávanie Jozefa Cígera Hronského je ako ušité na slovenskú mieru, no výborne ladilo i s tou londýnskou, kongresovou. V príbehoch Zajka nájdeme veľa z našej národnej mentality, ba rezonujú v nej i príbehy z našej histórie (možno, že v rozprávaní o Zajkovi, africkom kráľovi, zaznieva náš Móric Beňovský, kráľ Madagaskaru). Napriek tomu bol Zajko zrozumiteľný všetkým kongresovým cudzincom. Skrátka, obstál v konkurencii za hranicami. A jeho misia v Afrike zožala výrazný úspech.

Možnože treba našim príbehom veriť viac. A nielen na kongresoch.

NA KRIŽOVATKÁCH LONDÝNSKÝCH (KONGRESOVÝCH) PRÍBEHOV

Jednou z atrakcií, ktorú ponúkli organizátori účastníkom, bolo putovanie Londýnom po stopách Petra Pana. Bol to príťažlivý spôsob, ako spojiť návštevu miest slávneho príbehu s poznávaním pamätihodností Londýna. Oživených príbehov, akým bol Peter Pan, zaznelo na kongrese mnoho.

Londýn je mestom mnohých kultúrnych príbehov. A toto široké, farbisté spektrum sa premietlo aj do programovej ponuky organizátorov kongresu: globalizácia a globálne siete pre spoluprácu; otázka národnej identity a medzikultúrneho porozumenia, problematika migrácie, život v diaspóre; teoretické otázky prekladu, medzikultúrna migrácia príbehov, teoretické aspekty adaptácie textov, filmové a divadelné adaptá-

cie, ústna tradícia a ľudové divadlo ako mediátori medzikultúrnej komunikácie, migrácia autorov, čitateľské projekty. Prínosom príspevkov bol aj ich zrejmy praktický dosah. „V tomto sa kongresy IBBY líšia od bežných vedeckých kongresov,“ komentovala s uspokojením vystúpenia kolegov španielska literárna vedkyňa Natalia Gonzáles de la Llana. „Už roky prednášam v nemeckom univerzitnom prostredí (univerzita v Aachene). Presne viem, čo môžem od ktorej konferencie očakávať: aké témy, dokonca i výsledky. Stretnutia, ako je kongres IBBY, sú ako svetlo nad horizontom. Rodia sa na nich živé, prekvapujúce príbehy, ktoré sú prepojené s realizáciou, skutočnosťou. Je smutné, že európska literárnovedná pospolitosť prestala slobodne dýchať spoločenskými témami, kultúrnymi príbehmi. Istým spôsobom sa izolovala. Prešla do stereotypnej rutiny výstupov a grantov. Ale možno je to len syndróm ďalšej križovatky, na ktorej sme zastali,“ konštatovala s úsmevom.

ZVÍŤAZILI ARGENTÍNSKE STARÉ MAMY

Podpora čítania je v niektorých krajinách nielen cestou ako posilniť čitateľskú gramotnosť, vzdelanie, ale aj ako riešiť vážne sociálne problémy, krízové situácie v spoločnosti.

Príkladom je aj jeden z dvoch víťazných projektov ceny japonských novín Asahi Šimbun, ktorá sa pravidelne udeľuje na kongresoch IBBY významným a dlhodobou udržateľným projektom na podporu čítania. Vyhrali argentínske staré mamy! Organizácia *Mempo Giardinelli Foundation* (FMG) pôsobiaca v meste Resistencia sa pokúsila programom na podporu čítania s názvom *Staré mamy rozprávajú* riešiť niekoľko závažných

Nový výkonný výbor IBBY, vpravo Timotea Vráblová

problémov: zamerala sa na chudobné okrajové štvrte mesta, typické vysokou negramotnosťou, kriminalitou, a na nezamestnateľnú skupinu žien vo veku 50 – 70 rokov. Ženy, ktoré sa rozhodnú spolupracovať, vyškolila na prácu s deťmi v najchudobnejších štvrtiach. Ich jedinou úlohou je pravidelne navštevovať pouličné miesta, kde sa stretávajú deti, a rôzne inštitúcie, ako sú škôlky, školy, nemocnice. Deťom čítajú a rozprávajú rozprávky. Nezamestnané ženy získavajú nielen prácu, ale aj životnú motiváciu a sebadôveru. Deti začínajú nadobúdať vzťah ku knihám a postupne získavajú chuť učiť sa čítať. Posilňuje sa ich dôvera k dospelým, buduje sa i kladný vzťah ku komunite.

Niekedy zabúdame na zázračný prínos medzigeneračného kontaktu.

KNIŽNICE VO VOJENSKOM PÁSME

Aj druhý víťazný projekt ceny Asa-

hi Šimbun z Kambodže sa opiera o silu osobného kontaktu s deťmi pri čítaní a rozprávaní príbehov. Tamojšia organizácia SIPAR pracuje už mnoho rokov na obnove vzdelávania v Kambodži. Po diktátorskom režime ružových Kmérov bola totiž takmer úplne zlikvidovaná sieť škôl. SIPAR začal vydávať knihy, zakladať knižnice a školiť učiteľov i knihovníkov takým spôsobom, aby sa dokázali zapojiť do procesu likvidácie negramotnosti a aby prostredníctvom systematickej práce s knihou pomáhali odstraňovať negatívne dôsledky predchádzajúceho režimu.

Rozprávanie príbehov sa stáva dôležitou zložkou výchovy. Skúsenosti odborníkov i aktivistov tohto projektu potvrdzujú, že žiadne médium, a teda ani kniha, nemôžu samy osebe odstrániť problémy ľudskej duše. Človek potrebuje osobný kontakt, spojenie otvoreného srdca. Kombinácia rozprávania príbehov s čítaním, pri ktorej sa medzi deťmi a dospelými buduje hlbší vzťah, sa preto stala osvedčenou metódou práce.

KNIHY AKO OKNÁ DOMOVA PRE IMIGRANTOV

Na imigráciu sa v mnohých krajinách obyvatelia pozerajú s dešpektom. Majú negatívne skúsenosti. Zväčša totiž spôsobuje vnútornú dezintegráciu spoločnosti. Niektoré imigrantské skupiny sa ťažko prispôsobujú (niekedy sa ani nechcú prispôbiť) a budujú si uzavreté enklávy. Sú izolované, čím strácajú schopnosť zapojiť sa do života majoritnej komunity. Mnohokrát to u nich vyvoláva deštruktívne reakcie. Jednotlivci sa prejavujú ako nebezpečné živly. Medzi domácimi a imigrantmi vládne vzájomný strach a napätie a tie sú ďalším hybným mechanizmom separácie a izolácie.

Na kongrese bolo prezentovaných viacero iniciatív na podporu integrácie rôznych etnických skupín do spoločnosti. K priekopníkom v tejto oblasti už dlhodobo patria Američania, Holanďania, Španieli a Briti. Celkom z pochopiteľných historicky podmienených dôvodov. Ako môže kniha pomôcť pri riešení problému integrácie prisťahovalcov?

Holanďania dôverujú bezprostrednému kontaktu obidvoch častí komunít. Helen Boelens a Henk van Dam predstavili sieť špecializovaných knižníc pre deti a mládež, ktoré sa zakladajú s ohľadom na imigrantské skupiny nachádzajúce sa v mestských lokalitách alebo regiónoch. V minulosti sa im totiž nevenovala žiadna pozornosť. Deti imigrantov si teda v knižniciach nemohli nájsť knihy, ktoré by ich spájali s ich pôvodnou vlasťou. Na druhej strane ani deti domáceho obyvateľstva sa nemali možnosť zoznámiť s kultúrou prisťahovaleckých komunít. Ukazuje sa, že zvolený nový prístup je vzájomne podnetný a prospešný.

Podobne Briti venujú pozornosť rozvíjaniu medzikultúrneho dialógu domá-

cej a imigrantskej komunity prostredníctvom cielenej spolupráce s rodičmi a deťmi. Knižnice sú vhodnou platformou na stretávanie, ktoré propagujú kultúru väčšinovej i menšinových komunít. Sally Goldsworthy, riaditeľka Centra pre hľadanie príbehov (Discover Children's Story Centre), prezentovala výsledky dlhodobej práce venovanej integrácii imigrantov. Vo svojich projektoch sa sústreďujú na vytvorenie stabilnej kultúrnej platformy pre domácu komunitu i imigrantov. Okrem besied a medzi-kultúrnych spoločenských stretnutí detí a rodičov budujú špecializovaný fond kníh, sú producentmi rozličných audio-vizuálnych programov.

Briti a Španieli podporujú tiež tvorbu kníh pre deti a mládež, ktoré čitateľov zoznamujú nielen s kultúrou menšín, ale sprostredkujú im aj životnú skúsenosť a pocity prisťahovalcov, ktorí stratili vlasť a snažia sa zorientovať v cudzom kultúrnom priestore, ktorý by im mal slúžiť ako náhradná vlasť. Margarita Castella-no i Sanz z Univerzity vo Valencii poukázala na to, že romány s touto tematikou majú značný ohlas aj medzi dospelávajúcimi čitateľmi z imigrantských skupín.

Projekty z USA vychádzajú obyčajne zo skúsenosti, že prisťahovalci aj v neskorších generáciách prejavujú živý záujem o svoju pôvodnú domácu kultúru. Americkí výskumníci z oblasti knihovedy a vedecko-technických informácií v spolupráci s literárnymi vedcami zostavujú celosvetové databázy knižnej tvorby pre deti a mládež. Carolyn Brodieová zo Štátnej univerzity v Kente a Barbara Lehmanová zo Štátnej univerzity v Ohio predstavili nielen projekty databáz, ale aj výsledky výskumu ich využívania. Databázy sú zostavované podľa rôznych problémových kľúčov, takže nielen úzko špecializovaný odborník, ale aj bežný záujemca môže získať zoznam sveto-

vej literatúry k téme, o ktorú sa zaujíma. Využívajú ich preto aj učitelia, voľnočasoví pracovníci, aktivisti, ktorí sa zameriavajú na etnické menšiny, ba i študenti a rodičia, ktorí sa snažia nadviazať a udržať kultúrny kontakt so svojou pôvodnou materskou krajinou.

Marta Baker, knihovníčka a prekladateľka z Univerzity Salem v Nemecu, poukázala aj na ďalší praktický význam takýchto databáz. Predstavila projekt LibraryThing.com, ktorý funguje ako globálna sieť a diskusné fórum. Je zameraný len na literatúru pre deti a mládež. Do databázy a siete sa zapájajú knižnice a vydavatelia. Krátkymi anotáciami prezentujú knihy zo svojej národnej literatúry. Sieť je široko využívaná. Používajú ju prekladatelia, vydavatelia, literárni vedci i študenti, ak hľadajú knihy na určitú špecifickú tému. Využívajú ju aj učitelia a knihovníci pri práci s deťmi. Podobných sietí a databáz je v súčasnosti vo svete viacero.

Na margo: Slovensko zatiaľ nebolo zapojené ani do jednej z nich. Účasť je totiž podmienená vlastnou aktivitou jednotlivcov a inštitúcií každej krajiny. V tomto ohľade zatiaľ zachováваме mlkú pasivitu.

EXISTUJE V EURÓPSKEJ ÚNII LITERATÚRA PRE DETI A MLÁDEŽ?

Táto otázka padla na otvorenom európskom fóre IBBY. Fóra sú stretnutím zástupcov národných sekcií IBBY. Zvolávajú sa podľa regiónov – svetadielov. Aktivitu európskeho regiónu môžete zatiaľ sledovať prostredníctvom našej stránky na facebooku Slovenská sekcia IBBY a tiež priamo na IBBY Európe.

Členovia exekutívneho výboru IBBY

sa pokúsili osloviť politické inštitúcie EÚ, aby podporili vznik európskej ceny za literatúru pre deti a mládež. Ceny sú významným spôsobom propagácie tvorby pre deti a mládež. Zdá sa, že predstavitelia IBBY sa pustili bežať maratón. Zatiaľ sa IBBY nachádza v štádiu rokovania s politickými predstaviteľmi o tom, či má vôbec zmysel uvažovať o subkategórii literatúra pre deti a mládež. Priaznivé nádejné svetlo však bliká z vyjadrenia príslušných kompetentných politikov o tom, že EÚ podporuje aktivity zamerané na výchovu a vzdelávanie detí a mládeže.

A POTOM SA OBJAVIL SHAUN TAUN

Shaun Taun patril k tohtoročným hviezdám kongresu. Účinkoval na viacerých vedľajších kongresových podujatiach organizovaných v knižniciach a kultúrnych centrách Londýna. Patril k hlavným rečníkom kongresu.

Austrálsky ilustrátor z Melbourne, laureát Ceny Astrid Lindgrenovej 2011, sa vo svetovej knižnej tvorbe presadil nielen ako ilustrátor, ale aj ako autor obrázkových kníh. Zameriava sa najmä na sociálne a politické témy a na históriu. Jeho knižky Králici (The Rabbits), The Red Tree (Červený strom), Stratená vec (The Lost Thing), Príchod (The Arrival) sú známe v Európe, Ázii i v Južnej Amerike.

AKOU REČOU HOVORIA ILUSTRÁCIE?

Pri prekladoch kníh nás obyčajne zaujíma text. Je to však len povrchný prístup. Viacerí odborníci na kongrese hovorili o potrebe prekladu či pretlmočenia ilustrácií a knižného dizajnu.

Maria Teresa Andruetto a Peter Sís, laureáti Ceny H. Ch. Andersena 2012

Podľa nemeckej bádateľky Agnes Blumer z Goetheho univerzity treba pri prekladaní knížiek prejavíť mimoriadnu citlivosť už pri voľbe typografie. Vydavateľ by nemal svojvoľne meniť typ písma, len ak si je vedomý, že zmenou písma nenastane vo vizuálnom stvárnení textu emocionálny posun. Španielsky ilustrátor Chosé Tomás Díaz je toho názoru, že pri prekladoch kníh treba rátať aj s primeraným pretlmočením ilustrácií. Podobný názor zastáva aj iránska grafická dizajnérka a kritička ilustračnej tvorby Sahar Tarhandeh. Poukazuje na to, že tlak na ilustrátorov, aby sa usilovali prispôbiť akémusi ideálu globálnej ilustrácie, je nezmyselný a kultúrne a umelecky škodlivý.

CENA H. CH. ANDERSENA

Za literatúru získala cenu argentínska autorka **Maria Teresa Andruetto**. V Argentíne je známa nielen ako autorka, ale aj ako aktivistka a autorka programov na propagáciu čítania a iniciátorka založenia národného Centra pre výskum literatúry pre deti a mládež. Presadila sa ako poetka. Píše pre dospelých i pre deti. Rovnako je známa aj svojimi románmi. Vyberá si témy týkajúce sa prisťahovalectva, hľadania rodových koreňov. Jej tvorba je putovaním vnútornými svetmi hrdinov. Dramatický náboj diel je podmienený kritickými a krízovými stavmi, ktoré sú dôsledkom násillia, nespravodlivosti, biedy, dôsledkom nepriaznivého vývoja politických udalostí. Napriek to-

mu však v jej príbehoch jasne dominuje sila lásky a ľudskej solidarity.

Za ilustračnú tvorbu získal cenu **Peter Sís**, český ilustrátor, ktorý dlhodobo žije v Spojených štátoch. Ako ilustrátor získal mnoho medzinárodných ocenení. Sedemkrát sa stal aj laureátom ceny Najlepšie ilustrované knihy roka, ktorú vypisuje New York Times. Doteraz ilustroval i vytvoril viac ako šesťdesiat kníh. Sís je známy aj ako filmový tvorca. Jeho filmografia je súčasťou trvalej kolekcie Múzea moderného umenia v New Yorku.

CENY IBBY PRE SLOVENSKÝCH TVORCOV

Na londýnskom kongrese sa tleskalo aj našim oceneným tvorcom. Zápis na Čestnú listinu IBBY získal spisovateľ **Ján Milčák** za knihu **Jakub s veľkými ušami**, ilustrátor **Juraj Martiška** za knihu **Krajina s koníkom** a **Zuzana Stanislavová** za preklad knihy českej autorky **Ivy Procházkovej** **Päť minút pred večerou**.

Londýnsky kongres IBBY opätovne potvrdil nesmierny význam stretnutí odborníkov z rôznych oblastí a disciplín, ktoré sa venujú knižnej kultúre pre deti a mládež.

Slovenská knižná kultúra si stále zachováva významné postavenie aj vďaka svojej ilustračnej tvorbe a vďaka dlhoročnej tradícii medzinárodne významného podujatia Bienále ilustrácií Bratislava. V propagácii slovenskej autorskej tvorby sme však na križovatke. Niekde na križovatke zostávame aj v propagácii čítania. Nie je to však až taký smutný status. Vždy sa dá totiž vykročiť dobrým smerom.

ÚSPECH SLOVENSKEJ SEKcie IBBY

Súčasťou kongresov IBBY je aj voľba exekutívneho výboru. Jeho mandát trvá dva roky do ďalšieho kongresu. Členovia výboru schvaľujú členstvo nových národných sekcií IBBY, mapujú ich problémy, pracujú ako konzultanti. Venujú sa tiež vypracovávaniu stratégií, ktoré by národným sekciám pomohli získať spoločenskú pozíciu a finančné zázemie. Ďalej pracujú na nadväzovaní kontaktov s inými organizáciami a inštitúciami, ktoré pracujú v oblasti kultúry pre deti a mládež. Tiež predsedajú porotám IBBY na získavanie štipendií, projektov, cien. Za veľký úspech Slovenskej sekcie IBBY možno považovať skutočnosť, že do nového výboru bola zvolená prezidentka Slovenskej sekcie IBBY **Timotea Vráblová**.

zuzana stanislavová

Rozprávka ako kryptogram

Rozprávky Jána Uličianskeho patria do kategórie takých príbehov pre deti, ktoré disponujú určitou mierou „presa-hu“ recepčných dispozícií detského čitateľa, teda „ponad“ jeho recepčný horizont oslovujú aj dospelého čitateľa. To je jeden ich charakteristický príznak. Druhým je to, že umelecký text autor koncipuje ako súhru a napätie medzi estetikou a pragmatikou; v tomto smere J. Uličiansky predstavuje spolu s D. Hevierom jeden z vrcholov súčasného rozprávkarstva. Inými slovami: rozprávky J. Uličianskeho dokážu spojiť „ludizmus“ (t.j. hravé naladenie, Borecký, 2005, s. 59) so zmysluplným, spoločensky aj individuálne ľudsky nanajvýš aktuálnym obsahom.

So stavbou takejto zmysluplnosti textu sa v prevažnej časti autorovej rozprávkovej tvorby spája jej tretí charakteristický znak: vytváranie významovej viacplánovosti textu funkčným využitím intertextuality.

V zmysle názorov R. Lachmannovej (2002, s. 57) tvorba a recepcia textov postavených na uvedenom tvorivom princípe vyúsťuje do dvoch konzekvencií.

Pre tvorcu platí konzekvencia „rozštie-penej narácie“: narátor podáva jednak líniu centrálneho deja (tvorí ho povedz-me ústredný problém hrdinu), jednak lí-niu vytváranú komunikáciou a konfron-táciou centrálneho deja s cudzími tex-tami, ktoré vstupujú do fiktívneho sveta príbehu. Pre čitateľa platí zasa konzek-vencia „zdvojeného sledovania“ rozprá-vania: pri čítaní sleduje jednak „homo-génnu fabulu“, jednak „heterogénne tex-tové prvky“, vyvolávajúce „permanentné asociácie s cudzími textami“ (ibid.).

V rozprávke J. Uličianskeho *Máme Emu* (1993) takto vstúpilo do dialógu s centrálnym dejom dielo P. Traversovej Mary Poppins, v knihe *Podivuhod-né príbehy siedmich morí* (2003) osudy známych moreplavcov a dobrodruhov, do rozprávky *Kocúr na kolieskových korčuliach* (2006) zasa vstupujú známe ľudové i autorské rozprávkové príbehy (Kocúr v čižmách, Červená čiapka...), do rozprávky *Malá princezná* (2009) dielo A. de Saint-Exupéryho Malý princ a pod. Práve absorbovaním a spracova-ním heterogénnych textov, výber kto-rých je v určitom smere pre celkový zmysel príbehu kľúčový, vytvára sa v prí-behu predpoklad na rozvinutie mnoho-

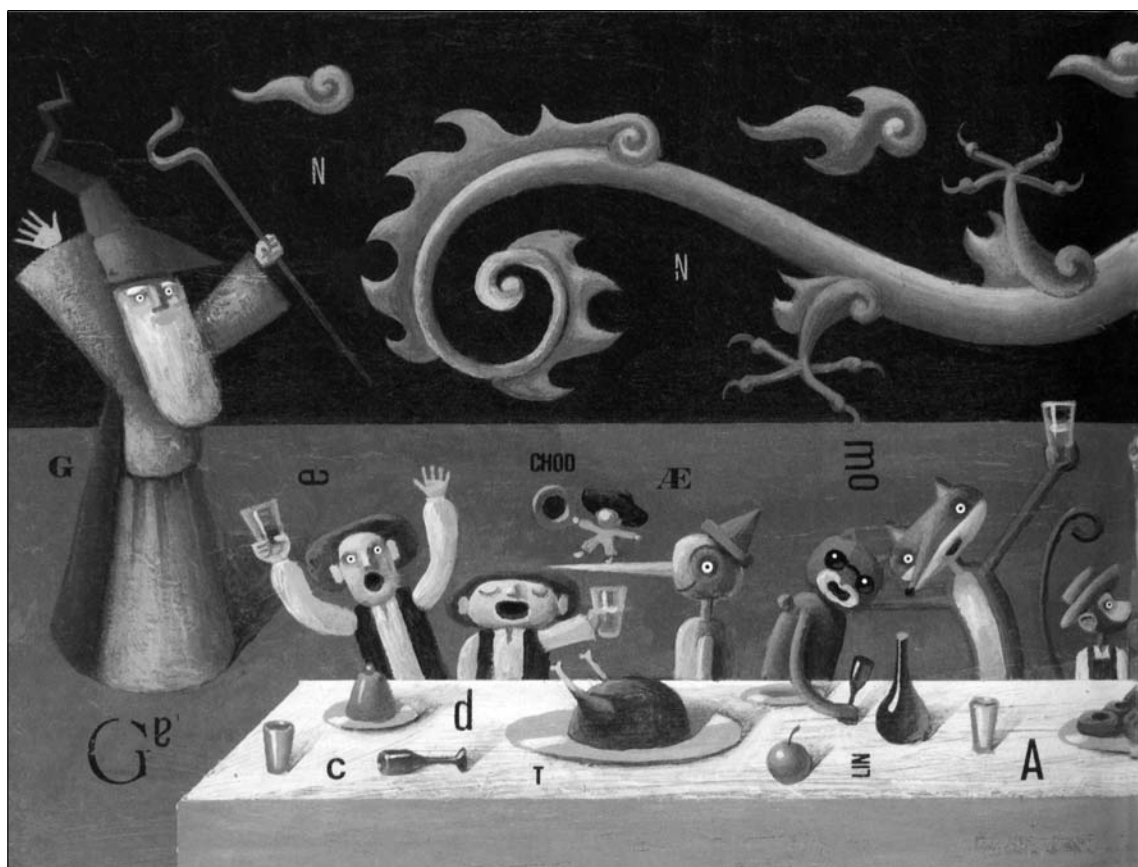
vrstvomého a diferencovaného sémantického poľa.

Aj najnovšia autorova rozprávka *Analfabeta Negramotná* (2011) je založená na intertextualite, teda predstavuje text, ktorý (bachtinovsky povedané) vstrebaáva množstvo textov, pričom celkovo zostáva sústredený na jeden zmysel. V tej súvislosti je potom zaujímavá otázka, aké literárne diela pre deti vstrebal autor v centrálnom príbehu, akými cestami a s akými dôsledkami doň vstupujú.

Na stavbu intertextuálne orientovaného príbehu si Uličiansky vybral žánrovo rozmanité texty: ľudovú rozprávku (Janko Hraško), autorské rozprávky niekoľkých žánrových variantov (Pinocchio, Pippi Dlhá Pančucha, Čarovný chlapec), dievčenský román (Anna zo Zeleného domu), detskú detektívku (Traja pátrači), fantasy (Harry Potter, Hobit). Každý text vstupuje do centrálneho príbehu prostredníctvom hrdinu, ktorého autor čitateľovi pripomenie situačným stvárnením podstatných, resp. ozvlášťujúcich znakov jeho osobnosti. Pri Jankovi Hraškovi je to fyzický rozmer, pri Pinocchiovi nos a ľahkomyselnosť, pri Pippi červené vrkoče a vila Vilôčka, pri Troch pátračoch ich vzájomná deľba práce a organizácia detektívneho pátrania, pri Anne Shirleyovej jej radorečnosť, problém vyrovnáť sa s vlastným výzorom a romantická povaha, pri chlapcovi Fukovi jeho neviditeľnosť, pri Harrym Potterovi jeho magickosť, pri hobitoch ich družnosť a veselosť. Len celkom ojedinele je však text prítomný prostredníctvom priameho citátu (Pinocchio), vo väčšine prípadov autor pracuje s nepriamym citátom alebo alúziou, odkazujúc buď na určitú konkrétnu dejovú situáciu diela, alebo (najčastejšie) na životný problém príslušného hrdinu. V tejto súvislosti sa vynára otázka, či má výber týchto žánrovo i problémovo rôznorodých tex-

tov spoločného menovateľa, teda niečo, čo ich spája a čo výraznejšie alebo skrytejšie súvisí s centrálnym príbehom protagonistky Bety Analfabety. Aby bolo možné na položenú otázku odpovedať, je potrebná malá rekapitulácia toho, o čo v Uličianskeho próze ide.

Zdrojom sujetového konfliktu je prítomnosť proppovskej „nedostače“ (Propp, 1969), teda absencia určitej závažnej hodnoty v živote protagonistu. Ako ukazuje východisková kapitola, v prípade protagonistky príbehu J. Uličianskeho možno hovoriť o absencii hneď dvoch hodnôt, teda o zdvojenom životnom probléme. Jeden je uvedený (absencia otca, t.j. úplnej rodiny) a ako sa postupne ukáže, práve tento problém spúšťa sujetové zauzlenie (príčinou odchodu Bety Analfabety z domu v predvečer Štedrého dňa, ktorý je zároveň dňom jej jedenástych narodenín, bolo to, že jej mama a babka nechceli dovoliť stretnúť sa s otcom, ktorého identitu pred dievčaťom utajujú, pretože odišiel ešte pred Betiným narodením, a obdarovať ho vianočným darčekom). Tento hrdinkin problém sa ako leitmotív ťahne celým príbehom, vytvárajúc jednu z dejových línií textu smerujúcu k postupnému odhaleniu utajovanej identity otca a podieľajúc sa aj na vytváraní sujetového tajomstva. Druhý životný problém je z hľadiska protagonistky nevedomený: Beta Analfabeta je absolútna nečitateľka, teda nielenže nevie poriadne čítať, ale aj cielene odmieta čítať, a tak nepozná ani najzákladnejšie diela detskej literatúry. Proces presúvania faktu „negramotnosti“ z nevedomia protagonistky do uvedomenia si tohto faktu ako problému a rastúce pociťovanie jeho akútnosti vytvára druhú textovú líniu – práve tú, prostredníctvom ktorej vstupujú do diela heterogénne textové prvky (postavičky a situácie z vybraných

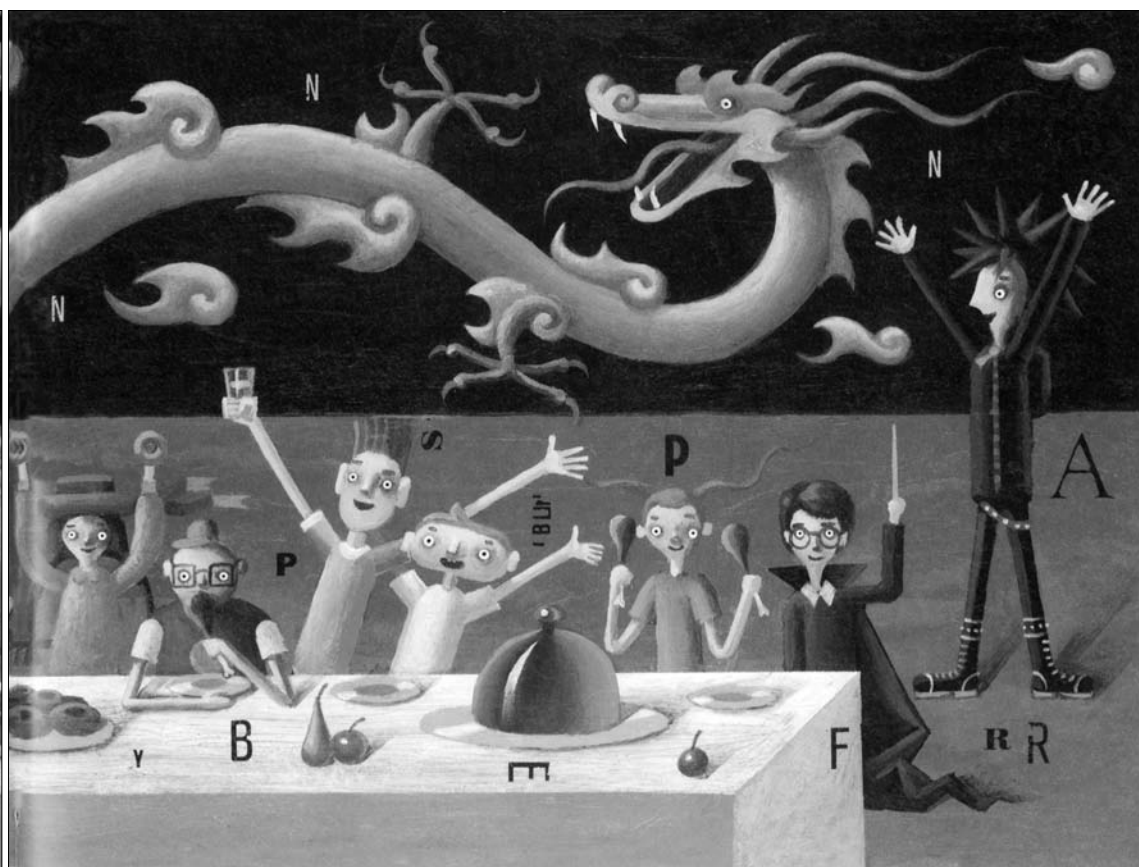

VLADO KRÁL / Ján Uličiansky: *Analfabeta Negramotná*

cudzie príbehy). Táto dejová línia, stvárnajúca proces vnútornej premeny vzťahu protagonistky ku knihám a čítaniu, je zdrojom textovej dynamiky a sémantickej viacplánovosti.

Na samom začiatku Betinho príbehu je paradox: protagonistka, ktorá zásadne odmieta čítanie kníh, sa na svojom úteku z domu náhodou ocitne v knižnici, kde nedopatrením zostane zamknutá až do rána zoči-voči zálahe kníh. Postupne sa stretáva s postavami známych detských kníh a ich reakcie i vybrané dejové situácie spôsobujú, že si pomaly začína uvedomovať svoju „hendikep“ (svoju čitateľskú obmedzenosť, v dôsledku kto-

rej dostala od starej matky namiesto pôvodného mena Betka Bábiková prezývku Beta Analfabeta Negramotná). V prepojení na vybrané situácie a hrdinov iných príbehov stupňuje sa zároveň naliehavosť túžby po stretnutí s otcom a odkrývajú sa príčiny, pre ktoré je otec pre dievča neznámy (matka a stará matka skrývajú jeho identitu). Fabula príbehu sa tak postupne stáva nielen tak trochu detektívnym pátraním po otcovej identite, ale aj postupným zahanbujúcim „usvedčovaním“ dievčata z nekultúrnosti. Fenomén „nečitateľstva“ sa tak v závere prózy posúva v chápaní protagonistky z pozície nulovej hodnoty

do pozície latentnej „nedostače“. V záverečnej scéne sa objaví komické blufovanie: keď si nájdený otec vysvetlí Betin celonočný pobyt v knižnici ako jej prílišnú záľubu v čítaní, protagonistka sa nedokáže priznať, že to celé, vrátane vzťahu ku knihám, bolo inak.

Výber textov, ktoré ako heterogénne fragmenty vstupujú do centrálneho príbehu o pobyte Bety Analfabety v knižnici, má svoju logiku. Sieť sémantických odkazov, korešpondujúcich s ústredným životným problémom protagonistky, sa viaže na postavu otca, resp. rodiča, ktorý sa viac či menej výrazne objaví takmer v každom príbehu. S miniatúrnym hrdinom Jankom Hraškom sa protagonistka (v rovnako miniaturizovanej podobe)

stretáva, keď sa obaja nachádzajú v „ošemetnej“ situácii: ona potrebuje „zmiznúť“ – ukryť sa pred prenasledovateľkou, knižničnou pracovníčkou, Janko Hraško zasa práve spadol do brázd, vyliat polievku a vysypal halušky. Situačná konfrontácia vyúsťuje do prvého kroku na ceste za odkrytím Betinho tajomstva, a to do vnímania pojmu domov: na pozvanie rozprávkovej postavy k nim domov Beta odpovedá: „*To nerieš! Nepôjdem ani tam, ani tam. Toto celé je nejaká haluz! Ja sem vôbec nepatrím. Ani sem, ani domov... ani nikam inam!*“ (s. 16).

Stretnutie s Pinocchiom slúži na odtajnenie skutočnosti, že protagonistka z domu ušla (analógia s príbehom Pinoc-

chia). Túžba po otcovi „motorkárovi“, ktorý podľa babky „bol najhorší na svete. Preto s nimi ani nemohol bývať v jednej domácnosti“ (s. 21), sa paralelizuje s Pinocchiovou túžbou po stretnutí s jeho otcom. Alúziou na dejový segment v Pinocchiovom príbehu (kúpa šlabikára) a Betinou snovou paralelou (šlabikár pod pazuchou jej otca) sa sprítomňuje fenomén viery v rodičovskú obetavosť a lásku, stretnutím s liškou a kocúrom z Collodiho rozprávky zasa fenomén nebezpečenstva mimo rodičovskej ochrany. Motív citovej väzby na otca zaznie popri inakosti postavy aj zo stretnutia s Pippi Dlhou Pančuchou. Nekonenčnosť a odlišnosť v kontexte ľudí, s akými žijú, aj skúsenosť opustenosti spojený s poznaním, že v osamelosti sa človek môže dostať hlbšie k sebe, spája protagonistku s hrdinkou románu Anna zo Zeleného domu. Alúziou na Annin vianočný darček od Mateja sa odкрýva ďalšia časť sujetového tajomstva protagonistky: „práve kvôli vianočnému darčeku, ktorý chcela kúpiť svojmu otcovi, ušla z domu“ (atď., s. 46) a poznanie sa posúva o krok ďalej: „s tým, čo je našou povinnosťou, sa dokážeme spriatelíť... a povinnosť sa potom zmení na radosť“ (s. 48). Príbeh Traja pátrači sa napája na detektívny príznak sujetu (pátrači vypátrajú neznáme meno Betinho otca) a hrdinku posúva k poznaniu, že rodičia sú smutní, ak majú s deťmi trápenie („To je teda to, na čo mamína Betky Bábikovej myslí od rána do noci, na čo si spomenie aj o polnoci a na čo nevie zabudnúť. Na to, že jej milé dieťa odmieta čítať a písať a má takú hanlivú prezývku“, s. 69). V súvislosti s Troji pátračmi sa formuluje otázka – záhada: „Prečo Betu Analfabetu každý núti čítať, hoci ju to vôbec nebaví?“ Jeden z Troch pátračov na to reaguje slovami: „Podľa môjho názoru by si na ňu mala nájsť odpoveď sa-

ma. Inak to pre teba nebude mať žiadnu cenu“ (s. 69). Objavenie sa Harryho Pottera znamená cez uvedomenie si prvkov vonkajšej (Harryho jazva i Betina tetovačka majú podobu blesku, Vianoce trávené v knižnici) či vnútornej podobnosti (utajenie identity rodiča spojené so zákazom vypytovať sa na neho, túžba lietať) precítiť vlastnú osamelosť. Poznanie, ku ktorému sa týmto stretnutím posúvame, znamená identifikovať sa s faktom, že k plneniu povinností nás občas musí prinútiť aj vonkajší nátlak. Napokon vstup postavčky Fuka z Uličianskeho knihy Čarovný chlapec prispeje k objasneniu poslednej nejasnosti okolo sujetového konfliktu (odchodu z domu) a záverečné pripomenutie knihy Hobit cez záľubu jej hrdinov v hodovaní smeruje k snu, v ktorom sa protagonistka so všetkými zúčastnenými postavami stretne práve pri hodovaní a po prebudení sa konečne, hoci vďaka náhode, stretne aj so svojím otcom – policajtom.

Intertextualita (podľa citovanej Lachmannovej) v zásade môže smerovať k umocňovaniu zmyslu výsledného textu (jeho komplexnosti) alebo k jeho rozptylu (difúzii). Pre Uličianskeho platí prvý prípad, pričom autorovo poňatie intertextuality má príznak magického, ludistického a aj didaktického. Magicosť vytvára najmä temporálna rovina príbehu: hlavná dejová línia je situovaná do noci pred Štedrým dňom, ktorý je navyše dňom hrdinkiných jedenástych narodenín. Podiel na tomto rozmere textu má aj fenomén premeny – miniaturizácia hrdinky v úvode príbehu má totiž nielen svoje sujetové dôvody (potreba stratiť sa prenasledovateľke), ale aj metaforický zmysel: vyjadruje pocit malosti, stratenosti zoči-voči veľkému množstvu kníh. Magický príznak má napokon aj skutočnosť, že priamoúmerne tomu, ako sa protagonistkina nechut čítať a jej

nerozhľadenosť vo svete kníh posúva z nevedomia do pozície pociťovanej nedostače, rastú či „starnú“ aj hrdinovia príbehov, ktoré do intertextuálnych súvislostí vstupujú: od miniatúrneho Janka Hraška až po dospelých hobitov (ktorí si však aj v dospelosti zachovávajú veľa toho, čo súvisí s detstvom).

Ludistické, hravé naladenie textu sa zreteľne vyjavuje v dvoch podobách. Jednou z nich je onymická rovina. Tak napr. meno protagonistky Alžbeta (Betka) Bábiková, evokujúce dievčenskú jemnosť a poddajnosť, je v kontraste s jej buričským charakterom; prezývka Beta Analfabeta je vytvorená na báze paronymie a patrí k typu nomen omen, čo je ešte zosilnené prímennom Negramotná; hravý princíp použitý v onymii pomáha vyjadrovať aj charakter hrdinu, ktorý do príbehu vstupuje z iného textu: tak Anna Shirleyová dá Bete (v súlade so zvyklosťou tejto literárnej postavy) nové, „vznešenejšie“ meno na základe kombinácie typu nomen omen (podľa čierneho obľechenia protagonistky) Blacková a exotiky – Beatrix. Paronymická slovná hra sa prejavuje aj pri pomenovaní priestoru: knižnica, do ktorej sa hrdinka uchýli, sa príznačne nachádza v Knihovanoch nad Váhom, potom sa aj knihovníčka zákonite volá Knihomila Sčítaná. Druhú podobu hravého ladenia textu predstavujú slovné hračky mimo onymickej sústavy. Miestami sú vytvorené na báze polysémie (knižnica ako inštitúcia – knižnica ako kus nábytku), resp. paronymie: miesto (t.j. lokalita) – byť na mieste (t.j. byť kompetentný) – byť nemiestny (t.j. nesprávať sa, ako sa patrí). Hravosti textu nahrávajú aj niektoré výrazové špecifiká, napr. citoslovčia (Ty brďo!, čože?!, wow!, bác! a pod.), ktorými rozprávač miestami rozpustilo komentuje dianie v texte, upozorňujúc tak zároveň na dôležitý sujetový moment.

Text má napokon aj svoj didaktický rozmer, realizovaný viditeľne i latentne. Latentný didaktický aspekt možno vidieť napríklad aj v tom, že priamoúmerne narastaniu protagonistkinej akceptácie sveta kníh narastajú vekom aj hrdinovia príbehov, s ktorými sa stretáva. Stávajú sa tak symbolom narastania jednak jej sebazpoznania, jednak postoja k potrebe vzdelávať sa, čo napokon vyúsťuje do presvedčenia, že „všetko, čo doteraz robila, je CELÉ ZLÉ! Ale ak to naozaj vezme do svojich rúk, dá sa to ešte napraviť. Je najvyšší čas“ (s. 84). Didaktický aspekt textu je však miestami vyjadrený aj otvorene, napr.: „Mnohé udalosti v živote, ktoré nám sprvu pripadali ako náhodné, dostanú po určitom čase hlbší zmysel a zapadnú do celku tak, akoby to boli čiastočky nejakej skladačky, ktorú si postupne skladáme. Až keď je obrázok celý, pochopíme, o čo vlastne išlo“ (s. 44). V prípade priameho didaktizujúceho vstupu rozprávač často paroduje didaxiu ironizovaním alebo persiflážou („pretože sa nepatrí, aby starké hovorili nespisovne, hlavne pred svojimi vnúčatami. Veď v kom by potom deti našli svoje žiarivé vzory?“ s. 72).

J. Uličiansky vo svojej najnovšej rozprávkovej knižke teda rozpráva dva príbehy: jeden zjavný, povrchový o takmer dobrodružnom (samota, tma, podivné bytosti z príbehov pre hrdinku neznámych, napínavo ladené fragmenty príbehov) pobyte Betky Bábikovej alias Bety Analfabety v knižnici a druhý kryptický, skrytý (proces jej postupného vyslobodzovania sa z nevedomosti o knihách, o sebe, aj o otcovi). V tom zmysle je narátor rozprávačom príbehu, jeho režisérom, ale aj explicitným komentátorom a občas vtipkujúcim partnerom v komunikácii či interpretom zmyslu toho, o čom sa rozpráva.

Cudzie texty sú do centrálneho prí-

behu zavedené rôznymi formami prezentácie, najviac citátom, skrytým citátom založeným na analógii, alúziou aj (v naračných reláciách) sylepsou. Svorníkom spájajúcim všetky použité texty v rámci jednotného významového pola je u Uličianskeho kniha (v tom zmysle nie je náhodná priestorová alokácia príbehu do knižnice ako postmoderného symbolu ľudského poznania ani pojem knihy ako možnosti zažiť iné identi-

ty, ani skutočnosť, že kniha vyšla v edícii Čítame s porozumením spolu s príručkou T. Vráblovej) a rodinné zázemie, ktoré v tvorbe J. Uličianskeho predstavuje stále prítomnú hodnotu. Prítomnosť napätia medzi vážnym a parodickým vyúsťuje do umeleckej i výpovednej presvedčivosti diela, a tak ocenenie v súťaži *Najkrajšia a najlepšia kniha zimy 2011* je celkom určite na mieste.

Prvenstvá Marty Žilkovej 27. 11. 1942

Abeceda to zariadila tak, že v najnovšom Slovníku slovenských spisovateľov pre deti a mládež je v rade množstva tvorcov a teoretikov detskej knihy posledná. V skutočnosti patrí už desaťročia medzi tie osobnosti slovenskej detskej kultúry, ktorými by sa vlastne slovníky mali začínať. Jej záujem o mediálnu detskú kultúru, rozhlasovú i televíznu, bol skutočne prvým odborným exkurzom do prob-

lematiky, ktorá napriek svojej výnimočnej závažnosti zostávala na pokraji odbornej pozornosti. Ale nejde len o to, že jej pričinením sa rozhlasová a televízna tvorba pre deti a mládež začala systémovo a na vysokej interpretačnej úrovni vyhodnocovať. Je jej zásluhou, že bola prvá, ktorá v čase reštrukturalizácii detskej mediálnej kultúry, teda v čase fatálnej redukcie umeleckých detských programov, nabrala odvahu verejne tento trend v záujme dieťaťa, národnej kultúry odmietnuť. V súvislosti s tým, ale i s ďalšími prvenstvami, ktoré už navždy zostanú spojené s jej menom, je dôležité ešte pripomenúť, že v čase vzniku Bibiany, revue pre deti a mládež, bola literárna teore-

tička, kritička a publicistka Marta Žilková jednou z jej prvých spolupracovníčok. Mnoha leta, pani profesorka.

ONDREJ SLIACKY

ANALFABETA NEGRAMOTNÁ

**Kapitola šiesta,
v ktorej Beta Analfabeta spozná Annu Shirleyovú**

Dá sa predpokladať, že aj vy by ste sa niekedy aspoň na krátku chvíľu chceli ocitnúť v inej dobe či inom storočí. No ak sa pred vami znenazdajky objaví ktosi, kto zjavne nepatrí do vášho času a priestoru, musí vás to vytočiť.

Beta Analfabeta sa prudko otočila a zbadala, že pred ňou stojí akési dievča. Asi jedenástročné, vo veľmi krátkych, veľmi tesných, veľmi škaredých šatách z hrubej žltosivej látky. Na hlave malo vyblednutý hnedastý námornícky klobúk a spod neho mu na chrbát viseli dva hrubé vrkoče hustých ryšavých vlasov.

TY BRĎO!

„Ďalšia ryšavá chudera!“ prebleslo Bete v mysli, no skôr ako stihla čokoľvek povedať, dievča na ňu spustilo:

„Prepáč, ale nezdržala som sa a musela som ťa prísť upozorniť, že nadávať niekomu do ryšavých opíc je naozaj dosť urážlivé, najmä v prípade, ak je niekto naozaj postihnutý tým, že sa narodil s vlasmi, ktoré vôbec nezodpovedajú jeho predstave. Neviem, koho si tým mala na mysli, ale nech by to bol ktokoľvek, určite by sa ho to dotklo. Nevieš si ani predstaviť...“ Vtom sa to dievča zaseklo a vystrčilo pred seba kostnatú útlú rúčku. Podala ju Bete akože na zvítanie, čo Analfabetu vytočilo, lebo nebola na také oficiálne uvítacie ceremonie zvyknutá. Dievčinka pokračovala:

„Prepáč, že som sa hneď nepredstavila, volám sa Anna. Anna Shirleyová, ale volaj ma, prosím, Kordélia. To meno sa mi oveľa viac páči, aj keď musím povedať, že Marilla a Matej, u ktorých bývam v Zelenom dome, to neschvaľujú.“

„Čo neschvaľujú?“ nechytala sa Beta a pre istotu ustúpila o krok dozadu, aby si tú čudnú osôbku mohla lepšie prezrieť.

„To, že si človek vymýšľa iné mená. Mne sa však Kordélia zdá oveľa romantickejšie a vznešenejšie meno ako Anna. Dúfam, že ty máš nejaké ušľachtilé meno, aj keď podľa toho, ako si sa pred chvíľou vyjadrovala, by si sa mohla volať aj...“

„Beta!“ prerušila príval slov Anny zo Zeleného domu Beta Analfabeta.

Dievča sa na ňu s ľútosťou pozrelo, no hneď nato sa usmialo a pohodilo ryšavou hlavou:

„Nič si z toho nerob! Možno práve kvôli tomu, že obe máme také obyčajné mená, sa môžeme stať tými najlepšími priateľkami. Najradšej by som bola, keby sme sa stali priateľkami na život a na smrť a potvrdili by sme si to prísahou. Iba tak by som si

ANALFABETA NEGRAMOTNÁ

totiž mohla byť istá, že už by si nikdy nikoho nenazvala ryšavou opicou. Predpokladám, že ak máš za najlepšiu priateľku niekoho, kto má ryšavé vlasy, nemôže ti táto farba prekážať ani na ostatných.“

Analfabeta nemohla uveriť tomu, čo počula. Ryšavá Pippi Dlhá Pančucha bola síce neuveriteľne bláznivá, ale toto stvorenie, čo sa pred ňou z ničoho nič objavilo, bolo akoby z iného sveta.

Anna si všimla Betine rozpaky. Chcela ju objasniť na znak toho, že svoju ponuku na priateľstvo myslí naozaj vážne, no vtom si konečne všimla, kde sa vlastne ocitla.

„No to je absolútna fantázia! Ty bývaš v knižnici? Doteraz som si myslela, že náš Zelený dom je najkrajšie miesto na život, ale žiť v takejto obrovskej knižnici – to musí byť niečo neprekonateľné.“

„Čo si, ja tu nebývam, iba ma tu zamkli,“ zamrŕkala Beta nechotne. Nechápala, čo sa tej malej chudorľavej osôbke na knižnici tak páči.

Anna si zložila klobúk a začala sa prechádzať pomedzi regály. Vykrikovala od vzrušenia:

„Romány! Cestopisy! Dobrodružné knihy! A tuto... poézia! Som nadšená! To je geniálne! Toto miesto by sme si mohli nazvať Palác fantázie, čo povieš? Alebo radšej Záhrada poznania?“

Beta Analfabeta nepovedala nič, len sa s počudovaním dívala na Annu, ako sa vo vytržení prechádza po knižnici a s akou láskou vyberá z políc knihy, ktoré ju zaujali, a potom ich opatrne kladie späť na miesto.“

„Neuverím, keď mi povieš, že si už stihla prečítať čo i len stotinu kníh, čo sú tu,“ povedala Anna. „Hoci ja by som tu ostala pokojne zamknutá do konca života... teda, kým by som neprečítala všetko, čo sa dá. Myslím si, že prežívať životy literárnych hrdinov je oveľa zábavnejšie, ako žiť svoj reálny život. Mňa, napríklad, nebaví chodiť do nedeľnej školy. Počas nudných hodín sa vždy zasnívam a predstavujem si, že som niekde úplne inde!“

„Čože?“ prekvapila sa Beta. „Ty chodíš do školy aj v nedeľu?! Tak mňa by z toho piclo, úplne mi stačí škola od pondelka do piatka!“

Anna zo Zeleného domu ostala stáť s otvorenými ústami:

„Naozaj?! Vy máte školu po celý týždeň? Nerozumela si mi, mňa Marilla zapísala do nedeľnej školy, čo znamená, že tam chodím IBA v nedeľu!“

„Ach!“ vzdychla si Beta. „Tak to by bolo super! To by som brala. Mať šesť dní voľno... a iba jeden deň sa otravovať v škole. Nevedela som, že sa to dá.“

ANALFABETA NEGRAMOTNÁ

„Áno, ale záleží na tom, v akom čase a priestore sa človek nachádza. Možno sa ti zdá, že na svoj vek priveľmi filozofujem, čo si nakoniec o mne myslia aj Matej a Marilla. Bude to asi tým, že som bola príliš často sama, a tak som mala dosť času premýšľať o sebe a o svete okolo seba. Od premýšľania či rojčenia, alebo snívania je k filozofovaniu veľmi blízko. Aspoň ja si to tak myslím.“

Beta Analfabeta nemala nijaký názor na to, či deti môžu filozofovať, alebo nie. S tým, že aj ona sa často cítila veľmi opustená a vtedy nevedela, čo so sebou, musela súhlasiť. No nedá sa povedať, že by Beta trávila príliš veľa času premýšľaním. Ona si v takých prípadoch jednoducho zapla televízor a prepínala kanály jeden za druhým...

ŠTUK... ŠTUK... ŠTUK!

Alebo si strčila do uší slúchadlá a počúvala to ohlušujúce:

DUC... DUC... DUC!

Alebo si narazila šiltovku na hlavu a... dovi-dopo!

Volanie starej mamy:

„Betuška, kam si sa vychytila?! Máš už nachystané všetko do školy?“ obyčajne zaniklo v hučaní výťahu, smerujúceho z trinásteho poschodia na prízemie.

Otázky Anny zo Zeleného domu nakoniec predsa len prinútili Betu Analfabetu zamyslieť sa nad sebou aspoň na chvíľu.

Keď sa dievčatá vrátili do detského oddelenia, sadli si k malým stolíkom. Anna sa zadívala na Betu Analfabetu a s pochopením vzdychla:

„Myslím, že naozaj máme veľa spoločného. Napríklad, tebe sa určite tie čierne handry, do ktorých ťa obliekli, nepáčia rovnako ako mne tieto hrubé sivé šaty bez volánikov a nazberkaných rukávov. Ak chceš, ostanem chvíľu s tebou. Budem ťa volať Beatrix Blacková. Beatrix znie predsa len honosnejšie ako Beta. A Blacková preto, že máš na sebe samé čierne veci. Možnože ti to meno bude pripadať trochu záhadné, ale o to práve ide, nie?“

Beta Analfabeta len mykla plecami. V záplave toľkých slov si ani neuvedomila, že po celý čas, čo sa s Annou Kordéliou Shirleyovou rozpráva, drží v ruke hrubú knihu v zelenom obale, ktorá pred chvíľou náhodou sama od seba vypadla z police na zem.

Alebo to nebola náhoda? Mnohé udalosti v živote, ktoré nám sprvu pripadali ako náhodné, dostanú po určitom čase hlbší zmysel a zapadnú do celku tak, akoby to boli čiastočky nejakej skladačky, ktorú si postupne skladáme. Až keď je obrázok celý, pochopíme, o čo vlastne išlo.

Možno to tak bolo aj v prípade Bety Analfabety zamknutej

ANALFABETA NEGRAMOTNÁ

v mestskej knižnici. Bolo niekoľko tisíc možností, aký titul pred ňu spadne z police, no akousi zákonitou náhodou to bola práve kniha Lucy Maud Montgomeryovej *Anna zo Zeleného domu*.

ANNA ZO ZELENÉHO DOMU!

Tú knihu poznajú dievčatá skoro na celom svete, ale Beta Analfabeta, ktorá, ako to už o nej vieme, sama neprečítala vôbec nič a o tej svojráznej sirote, ktorá sa dostala do výchovy na usadlosť zvanú Zelený dom, naozaj nikdy nepočula.

Možno si pomyslíte, že na čítanie dievčenských románov ešte nemala ten správny vek, ale Beta Analfabeta nečítala v správnom veku ani leporelá, ani rozprávky.

Mnoho detí pozná hrdinku tohto románu z rôznych filmových spracovaní, ale Beta Analfabeta nemohla obsedieť pri televízore, ak v ňom dávali nejaký romantický príbeh. Okamžite urobila ŠTUK a už sa na obrazovke natriasali nejaké „bláznivé DORY“, ako nazývala všetky hudobné videoklipy Betina stará mama.

Stretnutie s Annou Shirleyovou však Betu Analfabetu úplne vyviedlo z miery. Bola z nej celkom paf, pretože ani jedna z jej spolužiačok či susediek z paneláka nebola taká ukecaná ako ona. Nuž, znie to nespisovne, ale Beta Analfabeta tak často hovorila, a tým zasa privádzala do rozpakov Annu Shirleyovú, ktorá sa, naopak, vyjadrovala, akoby všetko čítala z knihy.

KNIHY!

Anna bola fascinovaná tým množstvom kníh, ktoré sa nachádzali v mestskej knižnici. Listovala si v encyklopédiách, obrázkových knihách i v časopisoch. Bolo zjavné, že je zmätená z toho všetkého, čo sa dozvedela o svete, v ktorom žila jej nová priateľka Beatrix Blacková. (Jasné, že to bola Beta Analfabeta, ale pomenúvanie výnimočnými menami bolo pre Annu Shirleyovú typické).

Beta Analfabeta ležala na pohodlných mechoch pohodených v detskom oddelení knižnice a pozorovala Annu, ako neúnavne chodí od regálu k regálu a listuje si v knihách. Niekedy sa jej stratila z dohľadu na hodnú chvíľu, až si Beta myslela, že je načisto preč.

Teraz sa však vrátila s nejakou hrubou knihou. Nadšene ňou mávala a ukazovala ju Bete.

„Predstav si, Beatrix, našla som nové vydanie knihy *Ben Hur*. Neverila by si, koľko nepríjemností som zažila, keď ma pristihli, ako si ju čítam v škole pod lavicou.“

BEN HUR?!

Beta na Annu vypeštila oči. Nie kvôli tej knihe (popravde,

ANALFABETA NEGRAMOTNÁ

jej by v živote nenapadlo vláčiť také niečo do školy), ale preto, ako Anna vyzerala. Pred chvíľou zašla do oddelenia pre dospelých v nemožných žltosivých šatách a teraz mala na sebe čosi absolútne iné: boli to krásne šaty z hnedého saténu s hodvábnym leskom, živôtik bol zložito nazberkaný, na sukni mali vkusné volániky a pri krku boli zdobené jemnou čipkou. Manžety boli dlhé až po lakty, rukávy ako dva balóniky a na konci každého balónika boli stužky z hnedého hodvábu.

WOW!

„Odkiaľ máš tie šaty?“ vzdychla Beta. Treba povedať, že hoci to nebol jej štýl, musela uznať, že Anna v nich vyzerala báječne.

„To bol vianočný darček od môjho pestúna Mateja,“ usmiala sa Anna.

VIANOČNÝ DARČEK?!

Beta v tej chvíli zosmutnela. Už sa netrápila otázkami, ako je to možné, že Anna odrazu vyzerá oveľa staršia ako pred malou chvíľou, a kedy sa do tých šiat stihla prezliecť. Možno by sa bola dozvedela, že v knihe stačí jedna kapitola a knižný hrdina zostarne aj o niekoľko rokov. Niekedy aj zmúdre poznáním všetkého, čo medzičasom prežil.

Betu však zarazila zmienka o vianočnom darčeku. Ak by Annu Shirleyovú naozaj považovala za svoju priateľku na život i na smrť, bola by sa jej možno zverila s tým, že práve kvôli vianočnému darčeku, ktorý chcela kúpiť svojmu otcovi, ušla z domu.

Betin otecko nebyval s rodinou, odkedy sa Beta narodila. Občas jej posielal darčeky. Najčastejšie na narodeniny či na Vianoce. Tento rok sa Beta rozhodla, že nachystá darček aj ona jemu, pretože si veľmi želala, aby s nimi strávil sviatočný večer. Keď o tom povedala mame, tá sa začala metať ako vianočný kapor, keď ho chcu dostať na panvicu, a kričala, že ten CHLAP si nezaslúži, aby dostával darčeky od dcéry, na ktorú si spomenie maximálne dvakrát do roka. Betin argument, že takto by si možno spomenul častejšie, neobstál.

Samozrejme, že Beta by ten darček mohla zabaliť do balíka a poslať ho neznámemu tatinovi poštou, ale ako je známe, žiadna pošta nedoručí balík adresátovi bez uvedenej adresy. Betina mama však trvala na tom, že adresu toho motorkárskeho nezodpovedníka vyzradí až potom, keď bude Beta plnoletá. Teda, keď bude mať osemnásť rokov. Povedala to tak hrozivo a neúprosne, až si pri tom Beta spomenula na rozprávku o Šípkovej Ruženke. Zdalo sa jej, že kým bude môcť sama darovať otcovi vianočný

ANALFABETA NEGRAMOTNÁ

darček, prejde rovnako dlhý čas ako Šípkovej Ruženke, odsúdennej zlou sudičkou na storočný spánok.

Anna, ktorá bola neobyčajne citlivá na to, ako sa ľudia v jej okolí správajú, vycítila, že sa s Betou voľačo deje. Položila knihu na stôl, kľakla si k nej a priložila jej dlaň na čelo.

„Beatrix, povedz mi, trápi ťa niečo?! Ak to nejako súvisí s tým, že som ťa prišla upozorniť, aby si nebola necitlivá... k ryšavým osobám, možno som urobila rovnakú chybu a nechtiac som ťa urazila ja. Musím sa ti priznať, že svet, v ktorom žiješ, je úplne iný, ako býval v mojom mestečku Avonlea.

Beta smrkla, vzdychla a ticho šepla:

„Tomu by si ty aj tak nerozumela, tak sa do mňa nestaraj, O.K.“

„O.K.“ prekvapila sa Anna. „Naozaj sa vyjadruješ zvláštne, ale neprekáža mi to, pretože viem, že zvláštni ľudia majú nárok na zvláštne správanie. Myslím, že ľudia v mojom okolí si myslia, že nie som celkom normálna, ak dávam mená stromom, kvetom či jazierkam. Ale ja to tak cítim... Som jednoducho taká, chápeš?“

Beta Analfabetu prikývla. Aj ona sa občas cítila, že je iná ako jej spolužiačky, ktoré nemajú za otca nejakého CHLAPA, ale obyčajného inžiniera, lekára, učiteľa alebo – a to je úplne výnimočné – napríklad herca, ktorý účinkuje vo všetkých televíznych seriáloch. Také šťastie má iba jej spolužiačka Sandra. Je však kvôli tomu taká namyslená, že Beta sa s ňou radšej ani nerozpráva.

„Nie si ktovieako zhovorčivá, Beatrix,“ usmiala sa Anna a odišla vrátiť knihu *Ben Hur* naspäť do oddelenia literatúry pre dospelých.

Keď sa vrátila, Betu už v detskom oddelení nenašla.

„Beatrix! Beatrix!“ začala na ňu volať, ale nik sa neozýval.

Anna nakukla do všetkých oddelení, no Betu Analfabetu nie a nie nájsť. Napokon vyšla na chodbu. V malej predsienke pred toaletami sa svietilo a pootvorenými dverami Anna zbadala, ako si Beta oplachuje tvár nad umývadlom.

„Ty si plakala?“ opýtala sa ticho.

Beta preglgla a zavrtela hlavou. Nechcela, aby ju tá romantická ryšavá osoba videla so slzami v očiach.

„Vôbec neviem, aký je dnes deň. Úplne som stratila pojem o čase. Čo ak sú Vianoce práve dnes?“

Anna sa usmiala.

„Myslím, že do svojich Vianoc máš ešte ďaleko, tak sa tým

ANALFABETA NEGRAMOTNÁ

netráp. Radšej skús využiť čas, kým si tu, na niečo naozaj užitočné.“

Beta sa ešte napila z vodovodného kohútika a vyprskla:

„Čo sa dá robiť v zatvorenej knižnici? Iba ak NUDIŤ SA!“

Anna zo Zeleného domu vzala Betu Analfabetu okolo pása a odvieďla ju späť do detského oddelenia. Tam na malom stolíku ležala kniha v zelenom obale.

„So mnou sa určite nudiť nebudeš!“ usmiala sa a posadila sa s Betou ku knihe.

Beta si vzdychla:

„Tolko písmeniek nezvládnem ani do ďalších Vianoc!“

„A keby si si povedala, že TOTO je ten darček, ktorý dáš svojmu otcovi?“

Beta sa zarazila:

„Ako ty o ňom môžeš vedieť? Nehovorila som o tom nikomu, len svojej mame!“

Anna zo Zeleného domu prikývla:

„Ja viem, Beatrix, ale musíš predsa uznať, že nikto sa nedokáže vcítiť do duše nepochopeného dievčata lepšie ako práve ja!“

Beta Analfabeta začala nedôverčivo listovať v knihe.

„Nechápem, ako by mohlo byť darčekom pre niekoho to, že si prečítam nejakú knihu?“

„Pretože žiaden otec nechce mať za dcéru niekoho, koho prezývajú Beta Analfabeta!“

Beta sa zamračila.

„Ty naozaj musíš vedieť všetko?“

„Keď to dočítaš, budeš aj ty o niečo múdrejšia. Napríklad, že s tým, čo je našou povinnosťou, sa dokážeme spriatelíť... a povinnosť sa potom zmení na radosť!“

Beta s prekvapením zdvihla zrak. Už sa nad ňou neskláňalo dievča s ryšavými vrkočmi a hlavou plnou ideálov i snov, ale skoro dospelá mladá dáma.

„Máš pred sebou dlhú cestu, Beatrix Blacková, ale vedz, že za každou zákrutou je nádej, že dôjdeš do cieľa!“

BÁC!

Tak to už bolo na Betu Analfabetu priveľa! Rázne zatvorila knihu v zelenom obale a Anna Shirleyová sa razom stratila v prachu, ktorý Beta rozvírila, keď knihu hodila na zem. Ktovie, či raz príde čas, keď ju znova opatrne otvorí, aby si so zatajeným dychom prečítala príbehy romantickej dievčiny, ktorá chcela byť jej najlepšou priateľkou. Na život i na smrť.

beata panáková

Písanie s porozumením

Najlepšie detské knihy 2011

Jar – leto – jeseň – zima

pár slov iba pripomenie ich evidentné kvality.

Medzi slovenskými prísloviami o štyroch obdobiach roka nájdeme aj takéto: *Marec suchý, apríl mokrý, máj studený dáva rok úrodný.*

Nepamätám sa, aké bolo počasie minuloročnú jar, ale čo sa týka detskej literárnej úrody a žatvy, skutočne, na jar akoby sa zakladala tá letná, jesenná a zimná.

Z letnej úrody vybrala porota knihu Petra Karpinského *Sedem dní v pivnici*, z jesennej knihu Juraja Šebestu *Venussha* a zo zimnej až dve knihy, *Analabetu* Negramotnú Jána Uličianskeho a *Vianočnú poštu* Daniela Heviera.

Ceny za najlepšie knihy jari, leta, jesene a zimy sa odovzdávajú s časovým odstupom, a tak už vieme, že všetky tieto knihy, ktoré naša porota v priebehu roka postupne oceňovala, sa stretli s neobyčajným záujmom u čitateľov (nielen detských, ale aj dospelých), ako aj so záujmom odbornej verejnosti (nielen literárnych teoretikov a kritikov, ale aj pedagógov a knihovníkov). Takže nasledujúcich

V knihe *Sedem dní v pivnici* **Peter Karpinský** použil princíp putovania hlavných hrdinov, klasický, osvedčený a stále atraktívny. Avšak na rozdiel od stoviek rôznych putovacích príbehov, od rozprávok až po sci-fi a fantasy, lokalizovaných do nesmiernych vybájených, vesmírnych a exotických časopriestorov, Peter Karpinský umiestnil svoje rozprávanie do pivnice, presnejšie do panelákovkej pivnice. Čo môže byť na prvý pohľad banálnejšie, nevábnejšie, sivšie? Nuž a práve táto šedosť a všednosť je súčasťou autorskej hry. Priestorom, v ktorom vynikne každý, aj ten najjemnejší farebný odtieň, každý, aj ten najkrehkejší odlesk svetla. Protagonistom je prašískriatok Celestín, už v jeho mene je obsiahnutá nepatrnosť zrníčka prachu a nesmiernosť jasného neba. Takto majstrovsky sú nastavené dimenzie rozprávania. Putovanie drobučkého škriatka, ešte menšieho ako hrášok, sa stáva cestou hrdinu cez zaprášené kartónové polia, cez hory starých handier, cez tunely hrdzavých po-

trubí, výpravou za vznešeným cieľom: nájsť a oslobodiť unesených rodičov, expedíciou, počas ktorej stretáva rôzne bytosti, objavuje nové miesta, počas ktorej sa zoceluje jeho vlastný charakter, počas ktorej spoznáva život.

Počas Karpinského rozprávania si aj dieťa s rozprávkovou ľahkosťou môže ozrejmovvať hodnoty, rozlišovať medzi pompou a krásou, bujarosťou a radosťou, smútkom a ufňukanosťou, ľahkomyselnosťou a nebojácnosťou. S rozprávkovou hravosťou môže o hodný kus pokročiť v spoznávaní sveta.

Peter Karpinský je poeta doctus – nie však „spisovateľ naučený“, ale „spisovateľ učený“. Jeho jazykovedná a literárnoviedná erudícia sa nezaprie, no neprejavuje sa ako školometstvo, prejavuje sa v perfekcionizme, v sofistikovanej forme, v bohatstve obrazov,

alúzií aj v spôsobe, akým vie votkať do rozprávania svoj zvláštny, trochu ironický a trochu morózný humor.

Ten istý titul poeta doctus – a v podobnom význame – si dovoľím prisúdiť aj autorovi najlepšej knihy jesene **Jurajovi Šebestovi**. Svoj román nazval *Venussha (Ťažký týždeň)* s podtitulom *Komiksový román pre tínedžerov a ich polutovaniahodných rodičov* v ilustráciách Kataríny Slaninkovej. Pri copyrighte je poctivo priznané aj použitie textov Kamily Šebestovej, spisovateľovej –náštročnej dcéry.

A ako motto je použitý citát istej Saše Kurucovej z istej 7. A, ktorý na žltej strane žiari v komiksovej bubline ako úsporná žiarovka a signalizuje: „Len vďaka svojim deťom sa rodičia stávajú ľuďmi“. Čo k tomuto signálu dodať? Niet čo.

Beata Panáková pri hodnotení Najlepších detských kníh 2011

Ján Uličiansky preberá z rúk prezidentky Slovenskej sekcie IBBY Timotey Vráblovej diplom za Najlepšiu detskú knihu zimy 2011. Uprostred riaditeľka vydavateľstva TRIO Publishing Magdalena Fazekašová

No predsa len na preklenutie skratky by som rada pridala dva citáty od významnej znalkyne a znalca literatúry pre deti. Profesorka Zuzana Stanislavová napísala: „Šebesta vytvoril spoločenský román pre mládež par excellence: vtipný, naračne originálny, neobyčajne hodnoverne absorbujúci charakteristické príznaky súčasnej sociálnej a jazykovej praxe, čitateľsky mimoriadne príťažlivý“. A profesor Ondrej Sliacky v Bibiane píše: „Ak niečo charakterizuje prózu Juraja Šebestu Venussha (Ťažký týždeň), ktorá z hodnotových pozícií ašpiruje na podobné vývinové zaradenie ako Jarunkovej Jediná či Blažkovej Môj skvelý brat Robinzon, tak je to práve jej autenticnosť. Dokonca vzhľadom na jej totálnu prítomnosť vo všetkých rovinách Šebestovho textu do takej miery, že u nejdenného čitateľa môže vzniknúť dojem,

že sa stretáva s akýmsi novým typom literatúry faktu.“ A ďalej píše: „Ťažký týždeň nie je totiž výpoveďou len o ‚trinástej komnate‘ trinástročnej tínedžerky, ktorá sa zúfalo snaží nastúpiť do sveta dospelých. Je to i výpoveď o súčasnom svete, a hoci rafinovane odľahčená humorno-úsmevnou nadsádzkou, presahujúcou neraz až do absurdity, o to viac je alarmujúca“.

Alarmujúca je aj postava *Analfabety Negramotnej*, hrdinky rovnomennej knižky **Jána Uličianskeho**. Oproti tejto malej pankáčke pôsobí Šebestova Venussha ako jej slušnučka sesternica. Analfabeta, vlastným menom Alžbeta Bábiková, je naozaj dosť zvláštna individuum. „Celá čierna, akoby ufúlaná, strapatá, samá retiazka, hrubé topánky samý cvok. – Ja skapem! To je haluz! To koľko je tu kníh? Na mrte!

– ozvalo sa v ospalom tichu knižnice. Stará pani knihovníčka za pultom zdvihla hlavu a udivene si vymenila čítacie okuliare za tie, ktorými videla do dialky.“

Veru, vzdialenosť medzi kultivovanou pani knihovníčkou Sčítanou a zanedbanou a negramotnou Analfabetou je taká, že na preklenie by možno potrebovala aj astronomický ďalekohľad. A predstavte si, Ján Uličiansky zorganizoval toto stretnutie tretieho druhu pri pokuse zbližiť dva svety – čitateľský a nečitateľský – s nezakrytou ambíciou priam misionárskou: priviesť dnešné deti k čítaniu, ba čo viac, vzbudiť úctu a lásku k literatúre.

Je to sci-fi? Nie. Je to reálny program podporený aj širšími praktickými aktivitami, počnúc sprievodnou metodickou príručkou od Timotey Vráblovej až po interaktívne podujatia v knižniciach a na školách.

Je to literatúra à la thèse? Nie. Je to plnokrvný literárny text obsahujúci pútavý príbeh, slovný a situačný humor i etické posolstvo, v ktorom autor

narába viac než aluzívnym spôsobom s klasickými dielami detskej literatúry a postmoderným spôsobom tematizuje túto hru.

Postava Analfabety Negramotnej je etiketou projektu Čítame s porozumením, zameraného na podporu čítania a čitateľstva. Text Analfabety Negramotnej by mohol byť emblémom autorského projektu Píšeme s porozumením. Ján Uličiansky rozumie, že deti sa stretávajú s rovnako závažnými životnými otázkami ako dospelí. A dobre vie, aké dôležité je podať im láskyplne ruku a viesť ich nielen labyrintom literatúry, ale práve tak aj zložitými cestami života.

Pocit láskyplne podávanej ruky a na nej položeného srdca mám, keď otvorím knižku *Vianočná pošta Daniela Heviera*. Je to knižka-báseň, určená rovnako deťom aj dospelým. Sú to tri básnikove listy súčasníkom, epištoly o viere, nádeji a láske. Želala by som si, aby sa táto pošta dostala na každú adresu.

Najkrajšie české a slovenské detské knihy

Putovanie výstavy Najkrajšie české a slovenské detské knihy po slovenských mestách sprevádza veľký záujem verejnosti. Projekt pripravila BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, v spolupráci s Pamätníkom národného písemnictví v Prahe a predstavuje 100 slovenských a 100 českých kníh pre deti a mládež z obdobia ostatných 10 rokov. Komisárkou českej časti výstavy je Vladimíra Hoštová, slovenskú časť zostavila Eva Ciferská. Prvá vernisáž výstavy na Slovensku bola vo februári 2012 v BIBIANE. Po mesiaci sa kolekcia presunula do Mestskej knižnice mesta Piešťany, ďalej do Krajskej knižnice v Žiline, Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši, Spišskej knižnice v Spišskej Novej Vsi, Knižnice pre mládež v Košiciach, Gemerskej knižnice Pavla Dobšinského v Rožňave a do Novohradskej knižnice v Lučenci. Pre veľký záujem kolekciu v roku 2013 predstaví Zemplínska knižnica v Michalovciach a Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou. Posledná reinštalácia výstavy bude v marci 2013 v Miestnej knižnici v Petržalke.

(ec)

juraj žembera

Gravírovanie erbu

Najkrajšie detské knihy 2011

Jar – leto – jeseň – zima

„Hodnotenie v súťaži Najkrajšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy za rok 2010 nebolo jednoduché. Opäť bolo prihlásené veľké množstvo kníh, avšak ich kvalita nie vždy spĺňala kritériá, ktoré sú pre túto súťaž určujúce.“ Takto začala svoj príhovor pred rokom Viera Anoškinová. Dnes hodnotíme rok 2011 a viacero myšlienok z jej príhovoru, ak by mi dala na ne autorské práva, by sa dalo použiť znovu. Opakujú sa dokonca mená troch ilustrátorov ocenených kníh. Skutočne, kvalita nebola vždy vyvážená a slovenská ilustrátorská špička, aj v detskej ilustrácii, je z dobre známych dôvodov pomerne úzka. Má však ostrý hrot, ktorý už za desaťročia vygravíroval na rodinnom striebre slovenskej aj svetovej ilustrátorskej tvorby svoj šľachticý erb.

Porota v zložení Viera Anoškinová, Juraj Martiška a Juraj Žembera za rok 2011 ocenila 14 kníh. Z jarnej kolekcie to bolo *Jaro kříplů Daniela Rušara*, ilustroval **Matúš Maťátko**. Vyšlo v Paskuda books. Marginalizovaný, niekedy až tabuizovaný tému hendike-

povaných, citlivo a otvorene spracovanú literárne, rovnako bravúrne a s humorom i nadhľadom dopĺňajú vtipné čiernobiele ilustrácie. Druhou ocenenou je *Sviňa a iné bájky I. A. Krylova* z vydavateľstva Slovart. Ilustroval **Adolf Born**. Jeho typický, nezameniteľný rukopis aj humor má stále veľmi vysoký štandard a úroveň. Kto miluje značku A. B. (nemyslím rovnako drahú a vzácnu značku Albín Brunovský), vie, o čom hovorím. Platí to aj na druhú knihu ilustrovanú **Adolfom Bornom**, tiež zo Slovartu, *Jiří Žáček: Hrôzostrašné rozprávky*, ocenenú v jesennej kolekcií.

V lete porota vybrala tri tituly: *Peter Karpinský: Sedem dní v pivnici*, ilustrovala **Zuzana Bočková Bruncková**, vydal Perfekt, druhá ilustrátorka, ktorá za rok 2011 získala dve ceny (aj v zime) za *Príbehy zo starej Bratislavy* od *Vieery Ryšavej*. Vydala Matica slovenská. Tradične vysoká úroveň jej ilustrácií sa opiera o detailne premyslenú aj kultivovanú prepracovanú minucióznou drobnokresbu.

Knižku *Ako muflón Ancijáš cesto-*

val na západ *Branislava Jobusa* vydal Slovart a ilustroval **Igor Derevenec**. Expresívny výrazný štýl, vtipná štylizácia podporená tvarujúcou farebnosťou je pokračovaním minulý rok ocenenej knižky toho istého autora *Muf-lón Ancijáš a jeho spanilá jazda*.

TRIO Publishing vydalo *Knižku pod vankúš Gabriely Dittelovej*. Príťažlivé jemné ilustrácie **Zuzany Lipnickej** cizelujú výtvarný vkus v duchu dlhej tradície detskej ilustrácie.

Na jeseň, tradične najúrodnejšie obdobie, dozrelo päť ocenených titulov. V Edition Ryba to bola *Venussha (Ťažký týždeň) Juraja Šebestu*, ilustrovaná **Katarínou Slaninkovou**. Obrazový rovnocenný pendant k literárnemu textu, sprievodcu pre presne určenú vekovú kategóriu, ktorým sa rád dá sprevádzať každý, kto má zmysel pre humor, je príkladom splynutia du-

ší v umeleckej rovine, splynutia literárnych a výtvarných výrazových prostriedkov. Profesionálna empatia s čitateľom je taká výrazná, že teraz je už kniha bez týchto ilustrácií ťažko predstaviteľná.

V Perfekte vyšlo *Dievčatko z veže Jany Bodnárovej*. Jemné a krehké ilustrácie **Juraja Martišku** majú aj v tomto prípade vysokú kvalitu a korelujú s detskou dušou, tvarujú ju dychom akvarelu.

História Európy Renáty Fučíkovej a *Daniely Krolupperovej*, z nich prvá knihu aj ilustrovala (vydavateľstvo Práh), je učebnicový príklad dobrej učebnice. Reprezentatívnej, prehľadnej, mimoriadne príťažlivej a predovšetkým tak nevtieravo didaktickej, že vysoko presahuje túto kategóriu. Napínavé čítanie, dobrodružný príbeh komiksovo aj naratívne vizualizovaný

Juraj Žembera pri hodnotení Najkrajších detských kníh 2011

Timotea Vráblová odovzdáva diplom Najkrajšia detská kniha jesene 2011 ilustrátorke Alene Wagnerovej

– podobne ako Šebestova Venussha – sa nedá pustiť z rúk.

Knihu *Marty Hlušíkovej Čo baby nedokážu* z vydavateľstva SPN – Mladé letá ilustrovala **Alena Wagnerová**. Klasické ilustrácie na úrovni oslovujú dôležitú skupinu začínajúcich čitateľov.

Zimná ponuka nebola taká bohatá ako na jeseň, avšak špička ľadovca kvalitou rozhodne v ničom nezaostávala. Okrem spomínaných *Príbehov zo starej Bratislavy* od Viery Ryšavej, ilustrovaných **Zuzanou Bočkayovou Brunckovou**, to bola knižka *Sol' nad zlato Boženy Němcovej* z Buvika, ilustrovaná **Petrom Uchnárom**. Značka P. U. sa stáva, ak sa už nestala, podobne vzácnou ako A. B.. Hovoriť viac o Petrovi Uchnárovi by bolo nosením sov do Atén.

Je signifikantné, že práve v zime roztrhla svoje vrece *Perinbaba Ľubomíra Feldeka* vo vydavateľstve Tranoscius. Ilustrácie **Mareka Ormandíka** s typickou nezameniteľnou expresívnou štylizáciou v osobitom rukopise pre náročných a emocionálne stabilných percipientov sú štukou v rybníku ilustrácií.

Poslednou ocenenou knihou, podľa zásady „finit corona opus“, je *Analfabeta Negramotná Jána Uličianskeho* z Trio publishing. Kráľovsky ju ilustroval **Vladimír Král**, ktorý neilustruje veľa, ale všetko, čo urobí (podobne ako Peter Uchnár), je to pravé orechové a „cup of thea“ pre vademecum detstva a vkus i dušu detského čitateľa.

Na záver chcem iba vysloviť potešenie, že vychádzajú stále pekné, ba aj krásne knihy pre deti a mládež.

NAJKRAJŠIE DETSKÉ KNIHY 2011

JAR

Daniel Rušar: Jaro kriplů, ilustrácie **Matúš Matátka**, Paskuda books
I. A. Krylov: Sviňa a iné bájky, ilustrácie **Adolf Born**, Vydavateľstvo Slovart

LETO

Peter Karpinský: Sedem dní v pivnici,
ilustrácie **Zuzana Bočková Bruncková**, Perfekt
Branislav Jobus: Ako Muflón Ancijáš cestoval na západ,
ilustrácie **Igor Derevenec**, Vydavateľstvo Slovart
Gabriela Dittelová: Knižka pod vankúš,
ilustrácie **Zuzana Lipnická**, Trio Publishing

JESEŇ

Juraj Šebesta: Venussha (Ťažký týždeň),
ilustrácie **Katarína Slaninková**, Edition Ryba
Jana Bodnárová: Dievčatko z veže, ilustrácie **Juraj Martiška**, Perfekt
Renáta Fučíková – Daniela Krolupperová: História Európy,
ilustrácie **Renáta Fučíková**, Práh
Marta Hlušíková: Čo baby nedokážu, ilustrácie **Alena Wagnerová**,
SPN-Mladé letá
Jiří Žáček: Hrôzostrašné rozprávky, ilustrácie **Adolf Born**, Vydavateľstvo Slovart

ZIMA

Božena Němcová: Soľ nad zlato, ilustrácie **Peter Uchnár**, Vydavateľstvo Buvik
Viera Ryšavá: Príbehy zo starej Bratislavy,
ilustrácie **Zuzana Bočková Bruncková**, Matica slovenská
Ľubomír Feldek: Perinbaba, ilustrácie **Marek Ormandík**, Tranoscius
Ján Uličiansky: Analfabeta Negramotná, ilustrácie **Vladimír Král**,
TRIO Publishing

NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY 2011

LETO

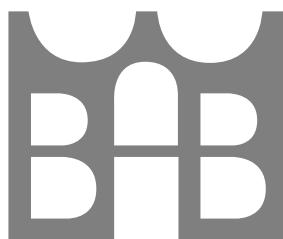
Peter Karpinský: Sedem dní v pivnici, Perfekt

JESEŇ

Juraj Šebesta: Venussha (Ťažký týždeň), Edition Ryba

ZIMA

Daniel Hevier: Vianočná pošta, TRIO Publishing
Ján Uličiansky: Analfabeta Negramotná, TRIO Publishing

Bienále animácie Bratislava 2012 (očami diváčky)

Napriek tomu, že BAB 2012 – Medzinárodný festival animovaných filmov pre deti – nebol jubilejný, program XI. ročníka bol bohatý, pestrý a priam slávnostný.

Pri návrate z takého pekného podujatia, sediac v rýchliku IC Tatran, striedavo driemajúc a hľadiac z okna, prichytím sa pri tom, ako mi v predstavách ožívajú obrázky animovaných filmov, ktoré som videla, a žijú svojím, vlastne už mojím životom. Je mi ľúto, že som nemohla ostať na festivale do konca, ale napriek tomu odchádzam „kultúrne nasýtená“.

Počas piatich festivalových dní, od 9. do 13. 10. 2012, sa premietalo celkovo 250 animovaných filmov, a tak pri čítaní vyše stostranového bulletinu som sa dostala jednak do nadšeného vytrženia, jednak do kvalitnej hystérie z toho, že sa to všetko predsa ani nedá stihnúť. Veru nedá, ale podstatné je, že naozaj bolo z čoho vyberať. Hlavnú časť programu tvorila sekcia súťažných snímok BAB. 50 animovaných filmov z celého sveta bolo rozdelených do šiestich častí, resp. pásem, ktoré sa premietali na sídliskách

v Petržalke a Dúbravke, aby si ich mohlo pozrieť čo najviac detských divákov. Presvedčila som sa, že to bola dobrá voľba, pretože súťažné kinosály „praskali vo švíkoch“, boli zaplnené deťmi rôznych škôl a vekových kategórií.

Súťažné filmy hodnotila porota v medzinárodnom zložení: Rita Domonyi (Maďarsko), Aurel Klimt (ČR), Daniel Hevier, Zuzana Alnerová (SK), Sébastien Sperer (Francúzsko), Sabrina Zanetti (Taliansko) a Peter Cigán (SK). Prihlásených bolo 9 slovenských animovaných filmov (Vandy Raýmanovej, Davida Fabiana, Kataríny Krajčovičovej, Borisa Šimu, Michaely Obertovej, Vladimíra Malíka, Andreja Gregorčoka, Ivaňy Šebestovej, Kataríny Kerekesovej, Michala Strussa, Michaely Čapíkovej), ktoré za zahraničnými nezaostávali, skôr naopak, o čom svedčia aj ocenenia, ktoré porota udelila na slávnostnom závere festivalu v sobotu večer. Ale nepredbiehajme.

Animácia – škola hrou – podďte sa hrať s filmom! bol názov ďalšej sekcie, ktorá ponúkla deťom príležitosť byť tvorcami animovaného filmu a tvorcami za sa pozrieť sa na svet a tvorbu nezaťa-

Riaditeľ BIBIANY a riaditeľ festivalu BAB Peter Tvrdoň odovzdáva PRIX KLINGSOR Garrimu Bardinovi

ženým detským pohľadom. Išlo konkrétne o prezentáciu filmov detí v programe Deti deťom, ktoré vznikli v rámci tvorivých dielní po celej Európe (napr. vo Francúzsku, Chorvátsku, Švédsku, Rakúsku), ale aj v Bratislave priamo počas BAB 2012. A tak ani nevediac ako, takmer som sa stala súčasťou jedného z takýchto filmov, keď som pred vchodom do BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti, telefonovala a okolo mňa zrazu preplávala papierová loďka... za pomoci detí a lektorky tvorivej dielne Karoline Riha (Rakúsko), ktoré sa výborne zabávali. Nie žeby som sa nechcela stať animovanou postavou, ale odplávala som radšej na plytčinu, aby som nezavadzala.

Samostatnú sekciu tvoril český film. Premietali sa jednak najlepšie filmy hviezd českého animovaného filmu, akou nepochybne bol Jiří Trnka (za všetky spomeniem aspoň Čertov mlyn, Cirкус Hurvínek či slávnú rozprávku Ba-

jaja o statočnom dedinskom chlapcovi a jeho čarovnom koníkovi). Ďalšiu časť programu tvoril súčasný český animovaný film, ktorý na festivale zastupovala tvorba Aurela Klimta. Musím sa priznať, že prehliadka tvorby tohto autora bola pre mňa mimoriadnym zážitkom. Pretože okrem širokému publiku dobre známeho filmu Fimfárum, na ktorom sa tento tvorca s výrazným zmyslom pre humor podieľal, sme mohli vidieť aj snímky inej žánrovej kategórie. Napr. animovaný film Pád (1999), ktorý bol jeho profesionálnym debutom v technológii bábkovej animácie, ma oslovil svojou hlbokou výpoveďou o tom, akú malú hodnotu mal ľudský život v medzivojnovnej Moskve. Autor ju tlmočí prostredníctvom čierneho humoru.

Osobitnú pozornosť organizátori v programe venovali slovenskému animovanému filmu. Pre divákov pripravili výber slovenských večerníčkov, ale aj prehliadku z tvorby osobností slo-

venského animovaného filmu, akou je napr. grafik, maliar, fotograf, karikaturista a animátor Koloman Leško, výber z mladej slovenskej animácie či slovenských tvorcov v zahraničí. V zaujímavom koncipovanom programe *Naši vo svete* sme mohli vidieť, na akých projektoch (od prípravy reklám, videoklipov až po animované filmy) pracujú napr. Ivan Abel, Peter Šimkovič či výtvarníčka, šperkárka, scénografka a režisérka Blanka Šperková.

Vrcholom mojej súkromnej prehliadky bolo zhliadnutie celovečerného animovaného filmu *Obraz (2011)* výraznej osobnosti svetovej animácie – francúzskeho výtvarníka, režiséra a animátora Jean-François Laguionie a scenáristky Anik Le Ray, spojené s diskusiou s tvorcami. Vysoko oceňujem skĺbenie scenáristického nápadu a príbehu (sociálne rozvrstvenie postáv v obraze na tie, ktoré sú dokončené, a teda považujúce sa za dokonalé, ktoré sú nedokončené a skice) s výtvarnou realizáciou, prirodzené prepojenie animovaného sveta s exteriérovými zábermi. A to bol festival len vo svojej polovici a návštevníkov čakali ešte dva bohaty naplnené dni.

Kto napokon zvíťazil? Porota najvyššie ocenila film **Gruffalovo mláďa** režisérov Johanna Weilanda a Uwe Heidschötera z Veľkej Británie Cenou Viktora Kubala za zábavný film o detskej zvedavosti. Cenu UNICEF porota udelila kanadskému animovanému filmu **Súkromné očko** (réžia Nicola Lemay) za originálne, citlivé a detskému divákovi zrozumiteľné sprostredkovanie problému nevidiaceho dieťaťa.

Cenu sv. Vojtecha za najlepši animovaný film z krajín Vyšehradu získal slovenský film o medziľudských vzťahoch **Kto je tam?** Vandy Raýmanovej. Prémii Literárneho fondu za invenčné a zábavné spracovanie historickej témy získala

snímka **Hurá na hrad!** Borisa Šimu zo Slovenska. Mimoriadnu cenu za vizuálne zaujímavý príbeh o červenej tehle zo starého domu plný fantázie udelila porota japonskej **Rozprávke z prístavu** a režisérovi Yuichi Ito. Vzácnu Cenu detského diváka si odniesol Vladimír Malík a jeho kreslený animovaný film **Príbeh Bratislavského hradu**. A napokon v nesúťažnej časti BAB 2012 získal ocenenie PRÍX KLINGSOR za celoživotné dielo ruský režisér, scenárista a producent **Garri Bardin**, Čestnú medailu Albína Brunovského za výrazný prínos v oblasti animovaného filmu dostali zakladateľka tvorivých dielní animovaného filmu pre deti **Nicole Salomon** (Francúzsko), ako aj výtvarníci **Blanka Šperková** a **Koloman Leško**.

Zvíťazil však každý, kto si našiel čas, posadil sa do kinosály a nechal sa na chvíľu uniesť z reality do sveta animovaných – kreslených, bábkových, 3D a i. – postáv.

Aj z malej, ale intenzívnej dvojdnovej vzorky, ktorú som mohla na BAB-e ochutnať, mám dobrý dojem. Animovaný film má stále kvalitných tvorcov a dúfam, že si nájde aj svojich stálych divákov. Poznajúc program kín a našich televízií, som už takmer podľahla skepse, že kvalitná animovaná tvorba a vôbec tvorba pre deti je nadobro z dosahu divákov vytesnená. BIBIANA a organizátori BAB (najmä jeho programová riaditeľka Katarína Minichová) sa snažia o to, aby to tak nebolo, a tvorcami animovaného filmu tak vzdávajú hold a im aj divákovi už mnohé roky pripravujú rozprávkový sviatok. Tohtoročný sa konal v bratislavských kinosálach Mladost, na VŠMU, a aby bol čo najbližšie deťom, aj v ďalších kultúrnych centrách na sídliskách.

Na záver už len jedno (možno nesplniteľné) želanie, kied by sa festival rozrástol aj do iných miest na Slovensku.

*Programová riaditeľka festivalu BAB Katarína Minichová
blahoželá Kolomanovi Leššovi k udeleniu Čestnej medaily Albína Brunovského*

*Zľava Blanka Šperková a Nicole Salomon, nositeľky Čestnej medaily Albína Brunovského,
v strede Klára Brunovská*

Medovník môjho detstva

Rozhovor s *Jarmilou Hodoličovou*

pripravil
Ondrej Sliacky

Na jar tohto roku sa na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave uskutočnila vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou. Jej zámerom bolo preskúmať hodnotovú úroveň súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mládež. S takýmto cieľom vystúpila na konferencii aj prof. Jarmila Hodoličová z Nového Sadu. Jej príspevok bol atraktívny tým, že reflektoval hodnotovú úroveň slovenskej detskej literatúry vo Vojvodine v Srbsku. Teraz nie je dôležité, či prítomní vedeckí pracovníci zo slovenských univerzít i vysokoškolskí študenti po tomto príspevku vstali a tleskali z úcty k prednášajúcej, ktorá sa práve v tom čase dožila významného životného jubilea, či z úcty k tomu, o čom sugestívnou slovenskou dikciou prednášala. Dôležité je, že to spontánne urobili.

■ **Ako ste sa pritom cítili?**

Po prečítaní referátu som zaregistrovala, že ste vstali a kamsi zamierili s kyticou v ruke. Ja som si šla sadnúť a vtedy som zistila, že to kráčate ku mne. Bolo vidno, že som z toho veľmi prekvapená, že mi bolo až nepríjemne,

keď kolegovia a študenti vstali a tleskali. V očiach sa mi zjavili slzy a nevedela som nič múdre povedať. Bola som pociťená, šťastná a stratená.

■ **Pochádzate zo Slovákov, ktorí sa do Vojvodiny prisťahovali pred vyše dvesto šesťdesiatimi rokmi. Čo je vlastne vlasťou vojvodinskej Slovenky? Krajina jej predkov a či krajina, v ktorej sa narodila?**

Dost často o tom premýšľam a cítim sa, akoby som bola napoly preťatá. Moja vlasť a môj domov je Juhoslávia, no je veľmi dobré vedieť, že tam niekde, ani nie tak ďaleko sú ľudia, odkiaľ prišli moji predkovia, s ktorými si rozumiem.

■ **Z ktorého regiónu Slovenska pochádzajú vaši predkovia, po ktorých ste zdedili svoje rodné meno Ferková?**

Do Báčskeho Petrovca prví slovenskí osadníci prišli v roku 1745. Boli to Slováci prevažne z južnej oblasti stredného Slovenska, najmä z Novohradskej a Hontianskej stolice, ale podľa starých záznamov a priezvisk je evidentné, že medzi nimi boli aj obyvatelia z Liptovskej, Oravskej, Turčianskej stolice, ktorí sa v predchádzajúcich migráciách dočasne usadili v Novohradskej alebo

Simila Toolei covq!

v Peštianskej stolici. Ferkovcov je najviac v Kysáči, v ostatných slovenských obciach ich niet alebo len dve-tri rodiny. Do Kysáča prvé rodiny prišli roku 1773. Povolal ich gróf Andrej Hadík, ktorý na svojom majetku vo Futogu začal s intenzívnou poľnohospodárskou výrobou. Na to potreboval usilovných ľudí, a tak do blízkeho Kysáča pozval z Pilíša v Peštianskej stolici slovenskú rodinu Michala Vardžika. V roku 1788 prišlo do Kysáča 18 rodín a medzi nimi aj Ferkovci. Tí prišli z Petrovca, no odkiaľ sa tam dostali zo Slovenska, nevedno. Prvý Ferko, ktorý sa s rodinou nasťahoval do Kysáča, bol Martin Ferko (1763-1830). S manželkou Katarínou Hajtman-skou mali sedem detí. Najmladší bol Andrej Ferko. Podľa neho až dodnes všetci moji predkovia majú meno Andrej. Môj pradedo, dedo, otec a dokonca aj môj syn je Andrej, hoci už nie Ferko. Musím spomenúť, že dievčenské meno mojej mamy bolo Stupavská, takže je jasné, odkiaľ pochádzajú jej predkovia.

■ Koľko Slovákov žije vo Vojvodine? Ktoré sú ich administratívne a kultúrne centrá?

Podľa sčítania obyvateľstva z roku 2002 v Srbsku žije približne 60 000 Slovákov a to v 34 lokalitách. Vo Vojvodine žije 26 národností a Slováci sú počtom na treťom mieste. Báčsky Petrovec je centrom kultúrneho života Slovákov. V Báčskopetrovskom okrese, ktorý je jediný s väčšinovým slovenským obyvateľstvom, sú štyri osady – Petrovec, Kulpín, Hložany, srbská osada Maglić – a je to. V Petrovci sídli Matica slovenská v Srbsku, je tam Slovenské vydavateľské centrum, Slovenské vojvodinské divadlo, Knížnica Štefana Homolu, slovenské gymnázium, Múzeum vojvodinských Slovákov, Galéria Zuzky Medvedovej a do tohto roku aj slovenská Pedagogická fakulta. Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny a Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov sídli v No-

vom Sade, kde je aj Slovenské kultúrne centrum P. J. Šafárika a okrem toho oddelenie slovakistiky na Filozofickej fakulte v Novom Sade, ku ktorému je pričlenená aj Slovakistická vojvodinská spoločnosť.

■ Narodili ste sa v Hložanoch. Mohli by ste nám porozprávať o dedine svojho detstva, o ľuďoch, ktorí v nej žili, i o tých, ktorí vás formovali, utvárali vaše hodnotové vedomie?

V Hložanoch som sa narodila ja aj moja sestra. Tam bývala naša stará mama (u nás sa jej povie mamička), ale my sme žili v Petrovci. Kým som nemusela ísť do školy, žila som so starou mamou. To bolo ako v rozprávke. Chodila som so susedovým dievčaťom pásť husi, pliesť vence z vrby a púpavy, porozkladali sme utkané lanové uteráky po tráve, aby ich slnko vybielilo, a stále polievali vodou. Vedľa starorodičovského domu bol mlyn, kde sa mlela múka. Vonku do malého bazéna tiekla horúca voda. Ja neviem, ako sme sa do toho koryta vpratali, asi dvadsať detí. Bolaže to hra od rána do večera a k tomu behanie po prachu bosými nohami. Cítim to ešte aj dnes. Moja stará mama mala strach z toho, čo povedia moji rodičia, ak ma zastihnú špinavú a s hrbou detvákov. Otec mi bol lekár a vždy hovoril: ako všetky deti, tak aj ona. Na tú teplú vodu si potom ženičky chodili do vedier a nosili domov. Zima bola prekrásna. V nedeľu sa v našom dome schádzala hŕba detí, hrali sme tam divadielka, ktoré sme si vymýšľali, hrali sme sa na detskú svadbu, chodili po ulici a vyspevovali. Moja mamička, keďže boli sama, všetko nám dovolili. Nikdy nezabudnem na cestu do Petrovca v treskúcej zime. Zakrytá perinou na saniach som išla so známymi z Hložian do Petrovca. Okolo sneh do pása, zima a mne pod perinou tepľúčko a krásne. Keď som mala ísť do prípravnej triedy v materskej škole, odvieďli ma do Petrovca. Môj otec mal príle-

žitosť zostať lekárom v Novom Sade, ale po dohovore s mamou, keďže spolu ukončili gymnázium v Petrovci, sedeli spolu v lavici, sa rozhodli, že najlepšie by bolo žiť v Petrovci kvôli tomu, že sestra a ja pôjdeme do slovenských škôl a že budeme v centre kultúrneho života Slovákov. Myslím si, že urobili dobre. Mama učila na škole slovenčinu, otec založil dom zdravia, kde pracoval až do dôchodku. Je zaujímavé, že do Petrovca sme prišli tak, že sme tam nemali žiadnych príbuzných. Otec pochádzal z Kysáča, mama z Hložian a zakotvili sme v Petrovci, ktorý sa nachádza presne medzi týmito dvomi obcami. Práve preto si veľmi vážim ľudí a príbuzných, aj Hložančanov aj Kysáčanov. Rada chodím k Dunaju do Hložian aj dnes, mám tam spolužiakov z gymnázia a dobrých kamarátov. Dodnes tvrdím, že tí, čo sa narodili vedľa nejakej rieky, vedľa vody, sú duševne bohatší.

Povahou i mentalitou sa ľudia vo všetkých slovenských obciach odlišujú.

Keďže otec ako osemnásťročný bol v povstaní a potom odsúdený Horthym na smrť, starý otec ho na nejaký spôsob vykúpil. Tvrdil, že je to nejaký omyl, že jeho syn má všetkého nadostač a nebojoval by ako partizán. Asi to dobre zaplatil, boli veľmi bohatí, otec prišiel domov. Ale čert mu nedal pokoja a znovu sa vrátil do boja. Po vojne napísal zbierku básní Okovaná krv so spomienkami na účasť v odboji.

V našom dome, ktorý starý otec kúpil od prof. Andreja Siráckeho, ktorý odišiel na Slovensko, sa schádzali bývalí spolužiaci mojich rodičov, ktorí tiež odišli na Slovensko, napr. teta Melichová s manželom akademickým maliarom Ferom Gajdošom, teta Angela Mokičová-Michajlovská, ktorá pracovala na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave, spolužiačky sestry Rapošové, Andrej Červený, profesor na Vysokej škole poľnohospodárskej v Nitre, prof. Ján Sirácky a mnohí ďalší vzdelaní ľudia, ktorých

moji rodičia veľmi pohostinne vítali pri takýchto spoločných stretnutiach.

Keďže môj otec, ako som už povedala, bol aj spisovateľ, pamätám sa, že u nás bol viackrát na návšteve Ján Smrek, Ján Čajak, Rudolf Fabry, Milan Ferko s rodinou a iní. Nedávno sa mi dostali do rúk listy Milana Rúfusa, ktoré písal otcovi.

V takomto prostredí som rástla, poznala všetkých vojvodinských spisovateľov, ktorí chodili do nášho domu a vždy boli s radosťou vítaní. To všetko asi určilo moju cestu k literatúre. Žiaľ, mama zomrela mladá, ako 64-ročná a otec žil sám 21 rokov až do roku 2012, keď zomrel. Do poslednej chvíle sme boli s ním v ohromnom „švábskom dome“ na rohu, teda vychádzal na dve ulice, a dnes, keď tam prídem, mám pocit, že tam slnko celkom ináč hreje, že tam ešte vždy spieva vták, s ktorým sa otec rozprával písaním. Je mi tam tak dobre, ticho, pokojne. Sme rodina, ktorá je veľmi viazaná na tento dom, a neviem si predstaviť, že tam možno raz budú bývať iní ľudia. Asi potom už tou ulicou nepôjdem.

■ **Do základnej i strednej školy ste chodili v Báčskom Petrovci. Ako vyzerala slovenská škola vo Vojvodine v čase, keď sa pre nás Juhoslávia stala nepriateľskou krajinou? A keď už hovoríme o takomto probléme, aké boli a sú vzťahy medzi vojvodinskými Slovákami a srbskou majoritnou spoločnosťou, oficiálne i súkromne? V čase vašej mladosti i dnes?**

Pri prvom príchode do školy bolo zvykom doniesť pani učiteľke živého kohútika. Samozrejme, ja som si s ním nevedela rady, ušiel mi, no iní ho potom chytili. A ako bolo v škole? S matematikou som bola pohnevaná, iba dennodenným cvičením som mala dvojku. Vtedy na petrovskom gymnáziu učila stará garda profesorov; prísni, vážni, pred hodinou bolo počuť mušku v triede, ticho.

Slovenčinu sme sa učili z učebníc, ktoré sme dostali zo Slovenska.

Politika urobí všeličo, môže vyhlásiť aj nepriateľskú Juhosláviu. To však neznamená nič, ak osobné kontakty medzi ľuďmi v dvoch štátoch zostávajú srdečné.

So Srbmi si veľmi dobre rozumíme. Máme známych, priateľov, s ktorými chodíme na dovolenky, s ktorými sa, keďže žijeme v Novom Sade, stále stretávame. Nikdy sme nepocítili, že na nás pozerajú ako na cudzincov. Práveže naopak, Slováci vo Vojvodine sú v očiach Srbov usilovní ľudia, pedantní, organizovaní, veľmi si nás vážia. Okrem detskej literatúry som sa venovala aj slovenskému ženskému hnutiu vo Vojvodine. Vyšla z toho kniha Životné príbehy Sloveniek. Keď sme predtým anketovali ľudí, čo si myslia o Slovenkách, boli ohodnotené najpozitívnejšie zo všetkých menšín, ktoré žijú vo Vojvodine (Maďarky, Rumunky, Rusínky, Židovky, Nemky a i.) – ako najusilovnejšie, najčistotnejšie, šetrné a o rodinu sa starajúce. Srbi majú veľmi radi Slovákov. Slovenky sú v Novom Sade (ale aj v Belehrade) veľmi hľadané ako pomocnice v domácnosti. Aj na trhu si najradšej kupujú zeleninu, mliečne výrobky a známu slovenskú klobásu od Slovákov, pričom hovoria: To je overené, to je od Totice (pomenovanie Slovenky).

■ **Keďže ste slovakistka, predpokladám, že ste po maturite študovali slovenský jazyk a literatúru. Bolo to na Filologickej fakulte v Belehrade alebo na Filozofickej fakulte v Novom Sade? A vôbec, kde je v Srbsku centrum vysokoškolskej slovakistiky?**

Študovala som na Filozofickej fakulte v Novom Sade na katedre slovenského jazyka a literatúry. Keď som sa stala asistentkou na katedre, pokračovala som v postdiplomovom štúdiu (podobnom vášmu niekdajšiemu ašpirantskému štúdiu) v Belehrade na Fi-

lologickej fakulte, odbor literárna veda. Doktorát som získala na Filozofickej fakulte v Novom Sade.

Centrum vysokoškolskej slovakistiky je v Novom Sade. U nás sa slovenčina vyučuje ako materinský jazyk a na belehradskej univerzite ako cudzí jazyk. Naše oddelenie slovakistiky je najsilnejšie mimo územia Slovenska. Personálne sme veľmi dobre vybavení, máme usilovných študentov, ktorí sa po ukončení štúdiá môžu dobre uplatniť.

■ **Existovala v tom čase literatúra pre deti a mládež, ktorá sa stala predmetom vášho celoživotného záujmu ako samostatný študijný predmet alebo ste sa k nej dostali nejakým vlastným spôsobom?**

V tom čase literatúra pre deti ako predmet neexistovala. Začala som sa ňou zaoberať od roku 1990 a tak sme od školského roku 2006/07 uviedli na oddelení slovakistiky predmet literatúra pre deti. Od školského roku 1998/99 som prednášala desať rokov detskú literatúru na Pedagogickej fakulte v Sombore – vysunuté oddelenie v slovenskom jazyku v Báčskom Petrovci. Fakulta však po desiatich rokoch zanikla. Literatúru pre deti prednášam aj na Vysokej škole odborových štúdií pre vychovávateľov v Novom Sade v slovenskom jazyku od jej založenia v roku 2008/09. K samotnej literatúre pre deti som sa dostala na návrh profesora Kmeťa. Po ukončení štúdiá sa mladí asistenti ešte nevedia zorientovať vo vedeckej práci. Práve preto usmernenia, ktoré dával profesor Kmeť nielen mne, ale aj ostatným kolegom, sú veľmi vzácne. Uňho nejestvovalo povedať neviem, či to môžem, uvidím atď. Mne iba povedal: Nemáme preskúmaného Alberta Martiša, budeš písať magisterskú prácu o ňom. Nemáme preskúmané ženské hnutie, skúmaj – a ja som ani nevedela, že také niečo jestvovalo, a keď som to začala skúmať, bolo to veľmi zaujímavé – nové mená, nové diela, listovanie

v časopisoch, novinách, archívoch. Tak to bolo aj s detskou literatúrou; najprv som sa jej venovala zo zvedavosti, teraz som už od nej závislá. Jednoducho by som si život bez detskej knihy nevedela predstaviť, stále mám nejaké nápady, napríklad napísať kompletne dejiny slovenskej detskej literatúry vo Vojvodine.

■ **A sme pri vašom osobnom živote, aký je?**

Obklopený knihami, prácou. Ja jednoducho nemôžem nečinne sedieť. Ak nie som pred počítačom alebo na dedine, všetkých okolo seba zamestnám. V poslednom čase počúvam, že v našom dome už niet ani sviatka ani piatka. Iní oddychujú. To sú iní. Môj osud je už takýto. Ešte toto a ešte toto. A záľuby? Mám veľmi rada obrazy, pri nich si viem úžasne oddýchnuť. Keď sa na ne pozerám, ožívujem ich príbehmi, domýšľam, snívam... Možno som tú lásku k maliarstvu získala, keď ma ako dievča portrétovala akademická maliarka Zuzka Medvedová. Vôňa farieb, rozhádzané obrazy, krása orgovánov na jej obrazoch, báčske polia, petrovská svadba a zátišia, to všetko na mňa tak silne zapôsobilo, že odvtedy je pre mňa každý obraz rozprávkou.

Môj manžel je profesorom na Technickej univerzite. Naše deti už majú svoj život. Dcéra je lekárkou-špecialistkou jadrovej medicíny v Lublane, syn je agronóm, jeho manželka agroekonomička, žijú v Petrovci. To najmilšie, čo mám, sú vnučky Lenka a Lucka. Otvorím dvere a trojročná Lenka beží ku mne a kričí:

„Starká, tak som sa ťa zažiadala, strašne si mi chýbala!“

„Boženky, prečo mi to robíš, Lenočka? Zahrávaš sa s mojím srdiečkom, pukne mi od šťastia.“

Čakám, keď Lucka prehovorí a povie mi niečo, od čoho sa mi tiež roztrasie srdiečko. Teplo, teplúčko.

■ **Kedy ste sa po prvý raz ocitli v kraji-**

ne svojich predkov? Ako to na vás zapôsobilo?

Prvýkrát som bola na študijnom pobyte v Matici slovenskej v Martine. Písala som magisterskú prácu o Albertovi Martišovi, našom slovenskom vojvodinskom spisovateľovi z obdobia realizmu, o ktorom sme takmer nič nevedeli. Tak som v príjemnej atmosfére archívu, kde zamestnanci boli veľmi ochotní a všetko mi zabezpečili, spoznávala životnú cestu a literárnu tvorbu Alberta Martiša, ktorá bola roztrúsená po novinách a časopisoch. Myslím si, že práve vtedy sa u mňa zjavil ten dobrý pocit zo zistenia niečoho nového, nepreskúmaného, niečoho, čo ešte nikto predtým nepreskúmal. Spomínam si aj na svoj prvý príchod do Slovenskej akadémie vied v roku 1989, keď som už bola pevne rozhodnutá, že mojou vedeckou orientáciou bude literatúra pre deti. Prijal ma pán Henrich Pifko a to stretnutie ma ešte väčšmi presvedčilo, aby som sa zaoberala detskou literatúrou. Neskôr som sa na Pedagogickej fakulte stretla s vami, zoznámila som sa s revue Bibiana, prof. Stanislavová mi poskytla priestor vo svojich Dejinách slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960, do ktorých som napísala osobitnú časť o detskej literatúre vojvodinských Slovákov. Je pre mňa ctou, že ma pozývate na konferencie. V októbri tohto roku som napríklad v Ústave slovenskej literatúry SAV na vedeckom seminári hovorila o Zlatkovi Klátikovi a jeho juhoslovanskom osude, resp. o juhoslovanských motívoch v jeho tvorbe pre deti.

■ **Ako vysokoškolská učiteľka nepochybne suverénne poznáte tých, ktorých vzdelávate. Má dnešná mladá generácia vojvodinských Slovákov ešte záujem udržiavať a zvelaďovať svoju kultúru alebo má – tak ako tá naša – už vlastné globalizujúcim sa svetom ovplyvnené záujmy? Mimochodom, ako ste u vašich študentov prebudili záujem tvoriť vlastné práce pre**

deti? Publikujú ich v Čar(b)ológu. Je to časopis či zborník? Založili ste ho vy alebo niekto iný? A koľko rokov už existuje, akú má periodicitu?

Mladá generácia vaša i naša určite prijíma aj cudzie hodnoty, avšak u našej je oveľa viac prítomné vedomie zachovať si slovenskú identitu, kultúru, tradíciu, konfesionalnosť, pestovať pamiatku na svojich predkov. Práve preto, že sú ďaleko od svojej pravlasti a že nás je málo, mladí prejavujú úsilie prezentovať sa v štáte, kde nie sú najpočetnejším národom. Prezentujú sa v multikulturálnom prostredí ako národnostná menšina, ktorá chce byť pýchou štátu, v ktorom žije, ako aj štátu, ktorý je jej pravlastou.

Čar(b)ológ má podnázov *Slovenský študentský časopis literárnych prác z detskej literatúry*. Prvé číslo vyšlo roku 2007, potom roku 2009 a posledné roku 2012. Založila som ho po dlhom premýšľaní, ako tvorivo aktivovať študentov. Spočiatku sa do toho púšťali ostýchavo, dnes sa už pýtajú, kedy vyjde nové číslo.

■ Myslím si, že nápad s časopisom, v ktorom sa študenti pokúšajú o vlastnú tvorbu, je zaujímavý. Súčasťou našich seminárov z detskej literatúry sú interpretačné referáty kníh, ktoré vyberie prednášajúci či vedúci seminára. V podstate rok čo rok tie isté knihy a v podstate tie isté „obsahistické“ práce. Váš Čar(b)ológ je dobrovoľný? Práce aj hodnotíte a zohľadňujete pri definitívnej známke z detskej literatúry? Vyrástol z Čar(b)ológa aj nejaký mladý talentovaný autor?

Aj ja som začala s povinnými seminárnymi prácami, ale bolo to trápne. Trápne bolo strácať čas čítaním už stokrát napísaných seminárnych prác, ktoré vlastne boli odpísané. Vrcholom bolo, keď mi jedna študentka odovzdala prácu Sirota Podhradských a ihneď mi bolo jasné, že ju stiahla z internetu. Celé popoludnie som presedela pred počítačom, našla som to, povedala jej, aby

tému spracovala nanovo, z vlastnej pozície, ale opäť to bolo len odpisovanie. Nedávalo to zmysel. Vtedy som sa rozhodla, že seminárne práce viac písať nebudú. Nejakú aktivitu však prejsť musia, a keďže im body prináša aj aktivita na hodine, rozhodla som sa, že tie trápne seminárne referáty vymením za ich vlastné práce. Spočiatku to bolo dosť ťažké, ostýchali sa, neskôr si zvykli a čítali. Mnohokrát sme sa schúť nad ich výtvormi zasmiali, pouvažovali, upravili, a keď potom tie práce uzreli svetlo sveta, mali dobrý pocit. Do časopisu neprispievali len študenti Filozofickej fakulty, ale aj študenti z Pedagogickej a Výchovateľskej fakulty. Kompletný časopis sa nachádza aj na webovej stránke fakulty. To však neznamená, že všetky napísané práce budú v Čar(b)ológu uverejnené. Cieľom tejto aktivity je, aby sa každý študent pousiloval niečo vytvoriť. Z Čar(b)ológa vyrástlo už niekoľko mladých talentovaných autorov. Aj do svojej knihy Medovník som zaradila práce študentiek, o ktorých predpokladám, že sa stanú detskými spisovateľkami.

■ A teraz sa sústreďme na predmet nášho vzájomného záujmu, na detskú literatúru. Pripomeňte nám v krátkosti príbeh vašej detskej literatúry. Ako by ste pomenovali to, čo naše dve detské literárne kultúry spája a čo odlišuje?

Začiatky našej detskej literatúry súvisia s vašou. Veď učitelia, ktorí školské knihy písali, prichádzali k nám zo Slovenska. V duchu osvietených predstáv o beletristike pre mládež Juraj Rohoň napísal Kratochvílne spevy pre mládež roľnícku (1829). V 60. rokoch 19. stor. Jozef Podhradský vytvoril niekoľko moralizátorských hier, týmto smerom šiel neskôr aj Albert Martiš i Ján Čajak. Samuel Činčurák bol zameraný konfesionalne. Pred druhou svetovou vojnou dôležitú úlohu zohral časopis pre deti Naše slniečko, ktorý vytvárali Adela Čajaková-Petrovičová, Zuzka Medvedňová,

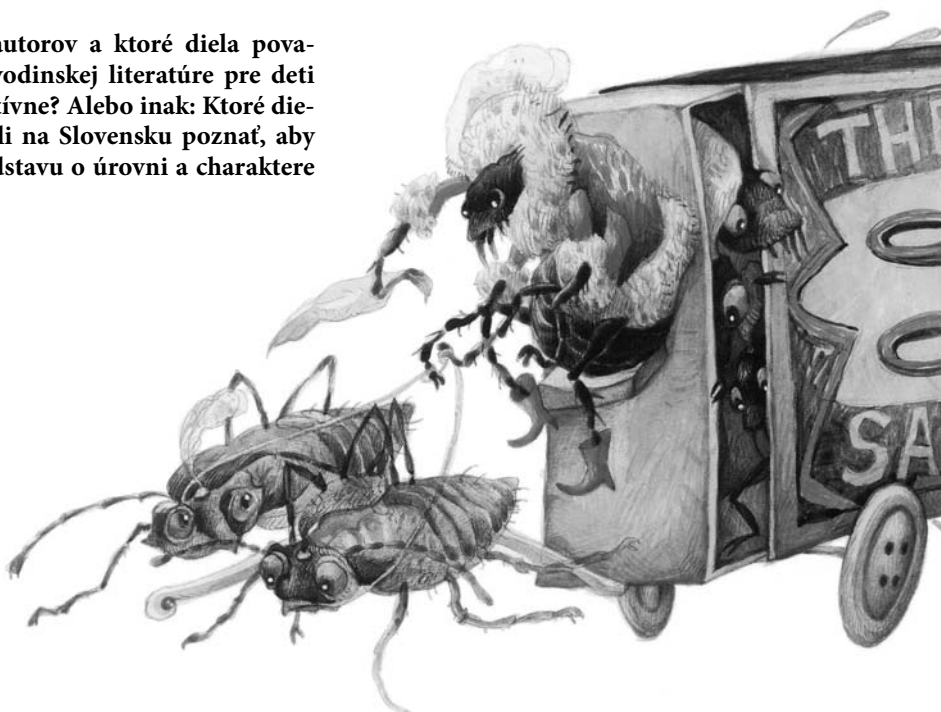
Mariena Czoczeková a Oľga Babyloňová-Garayová. V ich tvorbe je už prítomný humor. V povojnovom období písali pre deti Zlatko Klátik a Ján Kopčok. Tematika sa sústreďovala na národnooslobodzovací boj a hrdinské skutky partizánov. V 60. a v 70. rokoch sa u vás preferovala poetika detského aspektu. Pod jej vplyvom začali písať aj naši autori. V 80. rokoch sa spoločenskou prózou naše literatúry veľmi priblížili. V súčasnosti je vaša literatúra explozívnejšia, možno pod vplyvom literatúry pre dospelých, naša začala riešiť problémy adolescentov.

To, čo nemáme, sú ľudové povesti, rozprávky, tie preberáme od vás. Píšu sa však, aj keď málo, autorské rozprávky. Naše detské literárne kultúry spája v súčasnosti sledovanie dieťaťa v spoločnosti. Príbehy našich detských hrdinov sa však odohrávajú na dedine, kde žijú. Len málokto spísavateľ lokalizuje svoj príbeh do mestského prostredia.

■ Ktorých autorov a ktoré diela považujete vo vojvodinskej literatúre pre deti za reprezentatívne? Alebo inak: Ktoré diela by sme mali na Slovensku poznať, aby sme mali predstavu o úrovni a charaktere

vašej literatúry pre deti? Túto otázku vám kladiem i preto, že je tu anomália, ktorá nás Slovákov nectí. Kým vy, o tom nepochybujem, zoznamujete svoje deti i žiakov s najvýznamnejšími slovenskými autormi, hlavne klasikmi, naši učitelia a žiaci o vás toho veľa nevedia. Vlastne, nevedia o vás ani zostavovatelia našich čítaniek. Čítanka Slniečka, ktorá je skôr doplnkovou než oficiálnou čítankou pre 4. roč. ZŠ, je výnimkou z tohto pravidla.

Samozrejme, že naši študenti veľmi dobre poznajú literatúru pre deti na Slovensku. Jeden semester absolvujú teóriu a slovenskú detskú literatúru. Druhý semester je venovaný slovenskej vojvodinskej literatúre. Práce vašich autorov poznajú veľmi dobre aj naši učitelia, lebo sa ich texty nachádzajú v čítankách aj na základných, aj na stred-

ZUZANA BOČKAYOVÁ BRUNCKOVÁ / P. Karpinský: Sedem dní v pivnici

ALENA WAGNEROVÁ / M. Hlušíková: Čo baby nedokážu

ných školách. V srbských čítankách sa nachádzajú preklady našich vojvodinských autorov a srbské deti sa tak zoznamujú nielen s literatúrou, ale aj s našou národnostnou menšinou. Podľa slov učiteliek na srbských školách deťom sa tie texty páčia. To ma teší, že ste do Slniečka zaradili aj texty našich autorov.

Texty, ktoré majú byť v našich čítankách, určuje Osvetová rada. Bola som pri zrode každej našej čítanky ako recenzentka a stále som presviedčala komisiu, že tam má byť viac textov našich vojvodinských autorov. Teraz sú zastúpení v takej miere, že prevažujú nad textami zo Slovenska.

Myslím si, že niektoré diela vojvodinských autorov sa svojou umeleckou hodnotou vyrovnajú vašej literatúre. Vám by som odporúčala tvorbu spisovateľov od sedemdesiatych rokov po súčasnosť, a to najmä dielo Juraja Tušiaka, Michala Babinku, Mira Demáka, Zoroslava Speváka-Jesenského, Tomáša Čelovského a súčasnej našej najproduktívnejšej autorky Márie Kotvášovej-Jonášovej.

■ Je u vás spoločenský záujem rozvíjať pôvodnú tvorbu pre deti a mládež? Predsa len časy sa zmenili a to, čo kedysi bolo nevyhnutným, najmä z hľadiska uchovávaní kultúrnej kontinuity, je už lanským snehom. Alebo nie?

Záujem jestvuje, ale ako to realizovať? Stará generácia spisovateľov už nepíše, mladá ešte nie. Rovnaká situácia je aj v literatúre pre dospelých. Voľakedy všetci spisovatelia pre deti boli učitelia. V časopise Naše slniečko, ktoré vychádzalo pred vojnou a tesne po nej, všetci autori z rôznych oblastí boli učitelia. Robili to z vlastnej vôle. Možno tá idea zachovania identity bola v tej dobe silnejšia ako dnes. Nie som neskromná, ale stojím si za tým, že u nás na oddelení slovakistiky každý z kolegov sa maximálne usiluje pracovať „na národa roli dedičnej“, či už v lingvistiky, alebo v literatúre. Nútia nás k tomu aj tvrdé pravidlá, že každý rok musíme podať správu o svojej činnosti, teda o uverejnených prácach v domácich a zahraničných časopisoch.

■ Na Slovensku pôvodná literatúra, i detská, vychádza viac-menej len vďaka dotáciám Ministerstva kultúry. Kto u vás finančne garantuje vydávanie kníh pre deti? Mimochodom, kde vychádzajú a v akom náklade?

Naše knihy vydáva Slovenské vydavateľské centrum v Báčskom Petrovci a novinová ustanovizeň Hlas ľudu. Knihy v SVC vychádzajú s finančnou podporou Úradu Slovákov žijúcich v zahraničí, Pokrajinského sekretariátu pre kultúru a verejné informovanie v Novom Sade, niekedy s podporou Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade a Národnostnou radou slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku. Knihy zo svojich prostriedkov vydáva aj naša Matica slovenská. Náklad je od 150 do 500 výtlačkov. Zbierky básní vychádzajú v najmenšom náklade a knihy pre deti v najvyššom – 500 exemplárov. Občas sa nejaká aktuálna kniha pre deti a mládež rýchlo vypredá, takže sa doží aj opätovného vydania.

■ Vďaka vám, vášmu osobnému nasadeniu, vieme o detskej literatúre vojvodinských Slovákov viac než kedykoľvek v minulosti. Vašou zásluhou máme teraz šancu urobiť si o nej i konkrétnejšiu predstavu, pretože ste zostavili antológiu Medovník, ktorá – súdiac podľa jej rozsahu – asi prezentuje väčšinu autorov, ktorí slovenskú vojvodinskú detskú literatúru vytvorili a vytvárajú. Rozsah 482 strán ma aspoň k takémuto predpokladu vedie. Výber ukážok je výsledkom vášho osobného literárneho vkusu, resp. snahy prelomiť aj isté konvencie, alebo ste svojím výberom zohľadnili to, čo bolo a je obľúbené medzi deťmi i dospelými?

Musím sa priznať, že som mala strach z takej roboty, lebo som vedela, že je náročná, že si musím zabezpečiť ešte nejaké staré časopisy zo

Slovenska, kde uverejňovali spisovatelia pred vojnou, že sa musím prehŕňať nielen v knižných vydaniach, ale aj časopisoch, ktoré vychádzali u nás. Nakoniec som sama seba presvedčila, že ak to neurobím ja, tak to už neurobí nikto, pričom mi neustále prichádzala na myseľ báseň srbskej poetky Desanky Maksimovičovej Nemam više vremena (Nemám viac času).

Medovník je chrestomatia, ktorá zahŕňa päťdesiat autorov od vzniku slovenskej literatúry pre deti vo Vojvodine pred 220 rokmi až podnes. Pri jej zostavovaní som nevychádzala len z historického hľadiska, ale som prihliadala aj na detský vkus, na to, čo sa deťom páči už z čítaniek alebo podľa môjho úsudku im to bude pekné čítanie. Zaradila som pritom do nej aj básničky, ktoré sme počas socializmu recitovali ako pionieri a ktoré sa potom nikdy viac nespomínali.

V našej literatúre sa často robia chyby, keď niektoré obdobie jednoducho z dejín literatúry vymažeme, lebo je to z dnešného uhla pohľadu slabé a nezáujímavé. Dejiny literatúry nie sú však len o najlepších dielach, ale dávajú prehľad o celkovej tvorbe. Netreba vyhadzovať to, čo politické okolnosti ohodnotili ako niečo nehodnotné. V antológii je aj váš a náš Zlatko Klátik, o ktorom sa u nás dodnes nič nepísalo pre neprijateľné politické pomery.

Do Medovníka som zaradila aj najmladšiu generáciu autorov, ktorí ešte nemajú knižné vydanie, ale ich mená sa zjavujú na stránkach časopisu pre deti Zornička a v Čar(b)ológii.

■ I váš Medovník, ako ten cukrársky, je prizdobený. Ilustrácie do knihy vybral Vítazoslav Hronec. So všetkou úctou k pánu Hroncovi, nechápem dobre, prečo ste si tento výber neurobili sama, no predovšetkým nerozumiem tomu, prečo sa me-

dzi ilustračnými ukážkami objavujú tie, ktoré vytvorili slovenskí ilustrátori. Logickejšie a hlavne výpovednejšie by bolo bývalo prezentovať vašu ilustračnú kultúru, a to už nehovorím o vašom insitnom výtvarnom umení, ktoré je blízke vnímaniu detí a ktoré sa tu mohlo objaviť hoci len v zástupnej úlohe.

Ilustrovať takú knihu, ako je Medovník, nie je jednoduchá vec. Jeden ilustrátor by musel na tom dlho pracovať a bolo by to nákladné. A tak sme sa rozhodli pre výber. Robili sme ho s Víťom Hroncom dlho, dnes mi je až smiešne, ako sme sa hádali, či tam bude dubový list alebo chlapec, ktorý číta knihu. To naše insitné umenie, o ktorom ste sa zmienili, je síce pekné, ale deti by mu dostatočne nerozumeli. Je tradičné a my sme sa navyše snažili, aby ilustrácia sledovala text. Preto sme prebrali ilustrácie aj zo slovenských kníh, aj z našich. A sám Medovník je osobitná rozprávka. Dlhú som uvažovala o názve knihy. Jednu noc som vôbec nespala a nad ráno pri svitaní mi svitlo: Medovník. Medovník môjho detstva. Veď v rodinnom fotoalbe je fotka, keď som ako trojročná išla z hložianskeho jarmoku celá prešťastná s medovníkom v ruke. U nás bol navyše taký zvyk, že sme tie medovníky z jarmoku vyložili do okna, aby všetci videli, čo nám na jarmoku kúpili rodičia, starý otec, stará mama, krstná mama... Ráno som ihneď volala Víťovi: kniha sa bude volať Medovník. Kde si na to prišla, je to super! Vydolovala som to vo svojej detskej trojročnej duši. A ten medovník má byť na titulnej strane. Potom nastalo hľadanie medovníka, toho starodávneho, po celej Vojvodine. Priniesli mi ho kolegovia zo somborskej cukrárskej dielne. Potešila som sa mu ako kedysi dávno. Bol rovnaký ako vtedy, ešte aj so zrkadielkom. A do toho zrkadielka grafik vniesol fotku mojej vnučky Lenky.

A keďže je medovníkové srdiečko veľmi sladké, ubúda z neho aj v knižnom sklade. Pomaly ho už nebude.

■ Na záver si ešte ujasnime jeden problém: Keď som pripravoval najnovšie vydanie Slovníka slovenských spisovateľov pre deti, rozhodol som sa slovenských autorov z Vojvodiny zaradiť medzi slovenských autorov, nie vyčleniť ich do samostatného bloku. Pravdaže, rozhodoval som sa pomerne dlho, pretože jeden i druhý spôsob má svoje opodstatnenie. Na jednej strane vy i my máme spoločný jazyk, ktorý by k takémuto kroku oprávňoval. Na druhej strane v tomto jazyku vznikli dve literárne kultúry, ktoré vypovedajú o odlišných ľudských údeloch podmienených rozličnými spoločenskými situáciami. Aký je váš názor i názor vašich kolegov na tento problém?

Že ste tam zaradili našich spisovateľov, za to vám môžeme len ďakovať. Tým ste vlastne uznali našu detskú literatúru za hodnotnú. Mimo Slovenska sa slovenská literatúra pre deti píše len u nás. Poznám situáciu v Maďarsku a v Rumunsku. Je to tam oveľa chudobnejšie a o nejakom písaní alebo hodnotení tamojšej menšinovej detskej literatúry nemôže byť ani reči. Niet totiž čo hodnotiť. Takýmto činom ste nám dali na vedomie, že ste nás uznali ako súčasť slovenskej literatúry nie prázdnyimi rečami, ako to zvyčajne býva. Naši študenti veľmi často využívajú váš *Slovník*. Takisto vaše *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960* ako i *Dejiny slovenskej literatúry po roku 1960* prof. Zuzany Stanislavovej. Na záver vám srdečne ďakujeme za spoluprácu, za uznanie a pochopenie našej menšiny, komunity, ktorá sa svojou literatúrou prelína s vašou, patrí teda aj Slovákom na Slovensku a vďaka vám ju pozná aj literárna verejnosť na Slovensku.

Ich a náš Medovník

Spomedzi krajanov žijúcich mimo Slovenska sú literárne azda najaktívnejší „dolnozemskí“, vojvodinskí Slováci obývajúci územie v severnej časti dnešného Srbska. Ich aktivita sa prejavuje aj v literárnej tvorbe pre deti a mládež a jej literárnovednej reflexii. Na Slovensko sa informácie o tejto literatúre doposiaľ dostávali najviac prostredníctvom domácich historiografických prác, prípadne recenzií; čitateľ však nemal možnosť nazrieť takpovediac „pod pokrievku“, teda začítať sa do systémovo ponúknutých autentických textov pre deti z predmetného regiónu. Túto medzeru teraz zaplnila chrestomatia, teda výberová antológia textov pre deti vojvodinských Slovákov. Zostavila ju Jarmila Hodoličová, profesorka slovenskej literatúry na Filozofickej fakulte v Novom Sade, a opatriť ju aj štúdiu o vývine slovenskej vojvodinskej detskej literatúry.

Zostavovateľka koncipovala chrestomatiu na chronologickom princípe; v tom zmysle postupovala od najstarších literárnych prameňov zo začiatku 19. storočia až po najsúčasných autorov, debutujúcich v ostatných rokoch. Podobne, teda na základe literárnohistorickej chronológie je koncipovaná aj prehľadová štúdia v závere publikácie, takže čitateľ dostáva systémový dvojobraz o vývinovom pulzovaní sledovanej oblasti literatúry: jednak prostredníctvom autentických ukážok z tvorby, jednak prostredníctvom zasvätenej odbornej reflexie o jej vývine. Pred čitateľom tak defilujú ukážky z básnických, prozaických i dramatických diel, počnúc Jurajom Rohoňom, končiac Katarínou Mosnákovou či Annou Kukučkovou. O niektorých autoroch nájdeme kontextovú

zmienku aj v slovenských historiografických prácach (napr. Jozef Podhradský, Albert Martiš), resp. ide o osobnosti, ktoré natrvalo alebo sporadicky vstúpili do kontextu tvorby pre deti na Slovensku (Michal Babinka, Juraj Tušiak, Miroslav Demák, Ján Fábry, Zoroslav Spevák Jesenský); tvorba väčšiny z autorov nie je však verejnosti na Slovensku známa.

Z vizuálnej stránky má publikácia estetický dizajn vďaka kvalite papiera, vybraným ilustráciami, ale aj zásluhou farebného riešenia strán. Literárne ukážky, ktoré J. Hodoličová do chrestomatie zaradila, dostali totiž farebnosť podľa príslušnosti k literárnemu druhu: bordúra na jednotlivých stranách knihy je zelená pri próze, červenkastá pri poézii a belasá pri ukážkach z drámy. Takýmto spôsobom sa čitateľ v texte rýchlo zorientuje, čo môže byť vítanou pomôckou v prípade, ak kombinujeme recipovanie Hodoličovej výkladu o vývine vojvodinskej slovenskej detskej literatúry s jej faktickou poetickou realizáciou tejto literatúry v prácach jednotlivých autorov.

A ešte jednu „ochutnávku“ ponúka Hodoličovej chrestomatia: čitateľ môže konfrontovať esteticko-poetologické charakteristiky domácej tvorby s charakterom a štylisticko-jazykovými špecifikami tvorby, ktorá vznikala a vzniká vzdialene od pôvodnej vlasti. V mnohom sú si obe oblasti podobné, v mnohom (azda najviac práve v jazykovo-štylistickej sfére) cítiť odlišnosti, ktoré odzrkadľujú rozdielne spoločensko-kultúrne podmienky, v akých sa (na báze jednotného materinského jazyka) umelecká komunikácia odohráva.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

iveta drzewiecka

Coloriskeri luma **čiže** Farebný svet

(27. 9. – 30. 10. 2012,

Knižnica pre mládež mesta Košice)

Pestrofarebný multikulturalizmus sa už pomaly stáva sprofanovaným ideologickým kliše politiky európskych štátov, ktoré sa neustále potlkajú v sivej realite (ne)riešenia diskrepancií medzi etnokultúrnymi špecifikami majoritných a minoritných sociálnych skupín. Osobne si preto viac cením skromnejšie, no realizované iniciatívy, než veľké, ale prchavé reči. Ideálne je, ak priateľskú ruku podáva samotná menšinová kultúra v snahe ukázať „iným“ to najlepšie zo seba, ponúknuť niečo typicky svojské, no predsa len všeludsky zrozumiteľné a ako také azda aj hodnotné a hodné uznania.

Ako zaznelo v jedno slnečné septembrové poludnie v priestoroch Knižnice pre mládež mesta Košice, ak to nejde skrz matematiku, je potrebné hľadať iné cesty. Na druhom slávnostnom vyhodnotení celoslovenskej čitateľsko-výtvarnej súťaže **Farebný svet – Co-**

loriskeri luma 2012 pre deti z východného Slovenska (to prvé bolo v Nitre) sa opätovne potvrdilo, že v rozvíjajúcom sa dialógu občas býva osožnejšie uvoľniť priestor cíteniu než argumentovať rozumom. Súťaž po štyroch rokoch „vyrástla“ z okresných rozmerov a tohto roku bola prvýkrát organizovaná v celoštátnom meradle. Na jej vzniku a fungovaní majú zásluhu občianske združenia **Pro Futuro** a **Romano kher – Rómsky dom**, ktoré sa aj takouto formou usilujú o integráciu a enkulturáciu rómskej marginalizovanej komunity.

Cieľom tohto kultúrneho projektu bolo priblížiť školákovi bez rozdielu farby pleti emocionálne silný svet rómskej literatúry. Vzápätí na to sa jej niekedy až „hrôzostrašné“ príbehy premieňali na pestré obrazové výjavy. Fascinujúci pohľad na rozmanitosť vystavených ilustrácií, ktoré na podnety z čítania vytvorili v školách a detských domovoch rómske i nerómske deti, naznačil silný potenciál vzájomných kultúrnych prienikov v tvorivosti a kráse. Tú síce vnímame každý inak, ale snaha o ňu je spoločná nám všet-

kým. Účasť na projekte sa tak stala príležitosťou pre skutočnú a nefalšovanú medziľudskú komunikáciu prostredníctvom umenia.

„Reč“ obrazov, na rozdiel od tej „jazykovej“, je univerzálne zrozumiteľná. Spontánny detský výtvarný prejav predstavuje (v tom najlepšom zmysle slova) naivné a nekomplikované videnie sveta očami dieťaťa. Detská kresba je príznačná schopnosťou rozlišovať medzi podstatným a nepodstatným; nepotrebuje dodatočné vysvetľovanie, pretože sama úprimne hovorí svojou farebnosťou a jednoduchou formou. Možno to bolo spôsobené okolnosťami vzniku – ilustrovaním evokatívnej literárnej predlohy, alebo tým, že deti svoje práce vytvorili pod odborným vedením výtvarných pedagógov, no na moje prekvapenie rozdiely medzi obrázkami malých rómskych a nerómskych autorov neboli vôbec také

do očí bijúce, ako by sa možno očakávalo. Aj keď niektoré diela by sa podľa veku autorov nevošli do normatívnych tabuliek detskej kresby, tieto „nedostatky“ boli kompenzované inými silnými stránkami. Pri niektorých jemných až minuciózne kresbene vypracovaných obrázkoch s kultivovanou farebnosťou a majstrovsky zvládnutým výtvarníckym remeslom si až po predstúpení hanblivých tmavookých víťazov pred tleskajúce publikum uvedomila, že stereotypné prívlastky typu „temperamentné“ či „živelné“, vyslovované na margo osobitostí umeleckého prejavu rómskeho etnika, sa až príliš vzťahujú na vonkajšie prejavy ich mentality a že maľovanie nielen otvára okno do intímnejších a menej hlučných zákutí duše, ale poukazuje aj na prekvapujúcejšiu charakterovú črtu – pokornú vytrvalosť pri činnosti, ktorá dáva zmysel.

gabriela magalová

V krajine plnej detstva

(Tvorba J. C. Hronského v literárnoteoretickej sonde Zlatka Klátika)

Je iné rozprávať o literárnom vedcovi z pozície kolegu, priateľa či osobne dobre známeho človeka. A iné je spoznávať literárneho vedca prostredníctvom jeho výrokov, monografií, štúdií a myšlienok. Patrím do druhej skupiny ľudí: s teoretickými prácami Z. Klátika som sa zoznámila ako študentka vysokej školy, ktorú som končila práve v roku jeho úmrtia. Pre všetkých, ktorým sa slovenská detská literatúra stala viac ako zamestnaním, bolo poznanie jeho teoretických úvah povinnosťou; pre mnohých z nás povinnosťou milou. Vo svojej úvahe sa chcem venovať len jednej časti jeho literárnej aktivity: tej, ktorá bola (okrem iného) charakterizovaná záujmom o tvorbu J. C. Hronského. Otvára sa tak možnosť predstaviť Klátikov literárnoteoretický koncept v komparácii s inými teoretikmi, ktorí sa J. C. Hronskému takisto venovali.

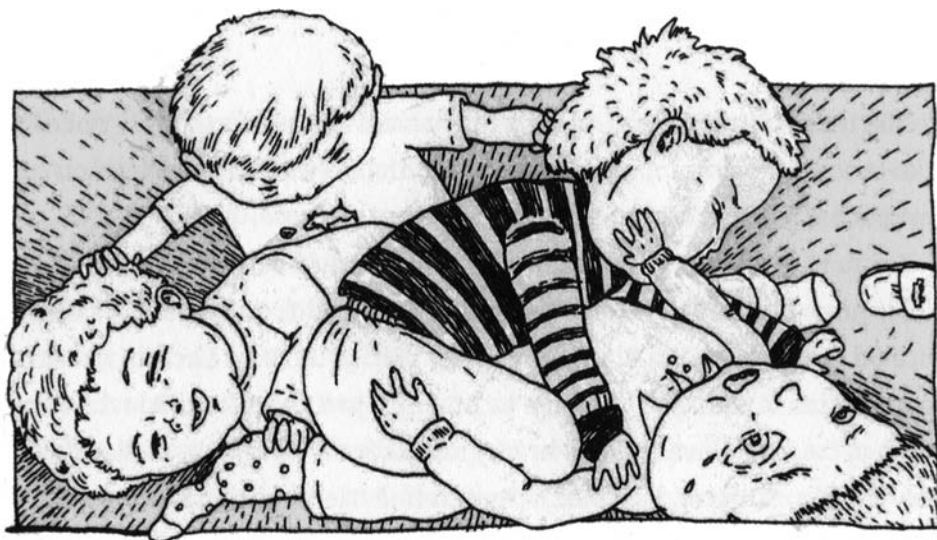
Krajina plná detstva, monografia o Hronskom, ktorú Z. Klátik vydal v roku

1971, zostala i nateraz najkomplexnejším obrazom tvorby autora, ktorý vyžadoval špecifický prístup zo strany literárnych bádateľov. V úvode k monografii charakterizuje Z. Klátik Hronského ako autora, ktorý „*síce patrí k vedúcim, uzlovým autorom modernej slovenskej prózy, ale skutočná váha jeho diela narastala iba postupne a dosť zložito, poznačená rozptylom a neurovnanosťou hodnôt*“ (Klátik, 1971, s. 7). Týmto na prvý pohľad málo zaujímavým výrokom sa odhaľuje podstatná črta Klátikovho teoretického záujmu: nezostať na povrchu, nevšimať si iba tých, ktorí už obývajú literárny olymp, ale pátrať, nakuknúť pod kožu tradicionalistom, citlivejšie reprodukovať tvorbu, ktorá sa v závislosti od doby reprodukovala všakovako. V porovnaní s týmto úmyslom chcel Alexander Matuška v monografii J. C. Hronský (1970) „*vrátiť vylúčeného sa i vylučovaného, no jednako ‚mlčky‘ ustavične prítomného, lebo dobre a bytostne vkoreného spisovateľa, domov...*“ (Matuška, 1970, s. 7). Matuškov rehabilitačno-obranný zámer, doplnený, samozrejme, o dôkazné a platné interpretácie, dopĺňa Z. Klá-

tik o úsilie predstaviť ho „bez krajnosti a prepínania“ vo vývoji, ktorý má svoje vrchy i doly, pričom i tie doly pri citlivej analýze už predznamenujú tvoriaceho génia. V detailnom pohľade si všimol napríklad zvýšenú funkciu rozprávača v poviedke *Najmladší Závodský* (1924), ktorá je naoko vystavaná podľa tradičnej schémy moralizujúcej poviedky konca 19. storočia, no Hronský v nej mení moralizujúci záver a nahrádza ho lyrickým obrazom prírody. V literatúre pre deti išlo o nóvum; a hoci v Hronského tvorbe „*opis prírody zaujímal... skromné miesto, tu bol nielen hodne rozvinutý, ale jeho úloha bola povýšená na funkciu významovú...*“ (Klátik, 1971, s. 13). Iný Klátikov postreh v súvislosti s Hronského poviedkou *Soša* ocenil Július Noge vo svojej Literatúre v literatúre (1988). Ide o príbeh chlapca, konfrontáciu sna a reality, ktorá odkrýva prvú náklonnosť k žene, sklamanie a utrpenie spojené s dospievaním. „*S hlbokým pochopením špecifiky takejto situácie a javu odkrýval to hraničné pásмо v detskej duši, v ktorom sa stretáva zanikajúci svet rozprávok a placho sa budiaca skutočnosť mužnosti a lásky*“, cituje J. Noge výrok Z. Klátika (Noge, 1988, s. 71).

Z plejády literárnych kritikov a teoretikov by sme nenašli nikoho, kto by sa v súvislosti s tvorbou J. C. Hronského nevyjadril o jeho tradicionalizme. Alexander Matuška o „závislosti“ Hronského od Kukučina hovorí: „*Východiac z dediny, nemohol tvoriť z nuly, ex nihilo,... tlak predchodcov bol prisilný, než aby sa mu dalo vyhnúť... nie je revolučný literát ani literárny revolucionár*“ (Matuška, 1970, s. 34 – 35). V zhode s Klátikom opisuje Július Noge napríklad Hronského tradicionalizmus takto: „*Hronského experiment je skutočne vždy a temer vo všetkom opretý o tradíciu. Jeho princípom nie je výboj, ale vývoj, nie revo-*

lúcia, ale evolúcia“ (Noge, 1988, s. 67). Klátikova monografia však bola koncipovaná ako hľadanie NAD toto poznanie, POZA tieto pravdivé tvrdenia. V úvode *Krajiny plnej detstva* ide ďalej a formuluje aj iné výskumné ciele monografie, chce vedieť, „*čo osobitého a podnetného priniesol Hronský do skladby a vývinu jednotlivých prozaických druhov, je teda pochopená genologicky*“ (Klátik, 1970, s. 8). Celkom správne postrehol Z. Klátik pragmatické pozadie Hronského úsilia o žánrovú pestrosť, ktoré nespochývalo v teoretickoliterárnej zanietenosti samotného Hronského, ale súviselo s časom „*jeho intenzívneho redigovania detského časopisu, vyžadujúceho rozmanitosť, druhovú koexistenciu*“ (Klátik, 1970, s. 8). Spomeňme však ďalší, pre Z. Klátika a pre našu literárnu vedu významný fakt: ak sa hovorilo o tradicionalizme, práve Z. Klátik venuje najväčší priestor výskumu tradicionalizmu zo širšieho pohľadu, z pohľadu európskeho literárneho vývinu. Aj preto v monografii o Hronskom nehovorí iba o kukučínovskej línii alebo neporovnáva Hronského diela iba ako protipól k tvorbe 30. rokov 20. storočia (Ondrejov, Bodenek, Kráľ, Rázus), ale hovorí aj o rozprávke andersenovského typu či osvietenského typu (Defoe, Swift), o inšpirácii L. N. Tolstým, a to nielen v línii literárnej, ale aj filozofickej. Všíma si, ako sa ich názorová príbuznosť premieňa v literatúre pre deti nielen na evidentné paralely, ale aj na autorské tvorivé špecifiká: „*U Tolstého sa všetko upína k duchovnému, obraz detstva je akoby zbavený svojej hmotnej príťažky a náležite sublimovaný, u Hronského, naopak, je spomienka konkretizovaná hmotnosťou, predmetnosťou*“ (Klátik, 1970, s. 153). Napokon sa celá diachronia literárnych vzťahov ukáže v Hronského diele v celistvosti iba vtedy, ak sa skúma neodde-

KATARÍNA SLANINKOVÁ / J. Šebesta: *Venussha (Ťažký týždeň)*

lene. Aj preto Klátikov pohľad na Hronského tvorbu pre deti nadobúda jasnejšie kontúry, hoci „*stojí v pomere k nej* (k literatúre pre dospelých – pozn. GM) *v napätí a protirečení*“ (Klátik, 1970, s. 155). I tu môže rozhľadený literárny kritik podávať jasné dôkazy o tom, že takto to bolo aj „*u najzaujímavejších predstaviteľov literatúry pre deti v domácej i inonárodnej literatúre, hlavných predstaviteľov jej vývinového impulzu* (Podjavorinská, Martáková, Vančura, Halas, Andersen, Mark Twain, Čechov, Saint-Exupéry a i.“ (s. 155). Napokon, práve záujem o nadnárodnú literárnu kontinuitu umožnil Z. Klátikovi v r. 1978 zostaviť ojedinelé knižné kompendium nazvané *Svetová literatúra pre mládež. Profily a prehľady*.

Vo výpočtoch literárnoteoretických a interpretačných nuáns Z. Klátika by sme mohli pokračovať aj v komparácii s inými osobnosťami našej literárnej vedy. Cielene tak robíme práve v súvislostiach s tvorbou Hronského; tam sa priezračnejšie ukazujú nielen interpretačné schopnosti teoretikov v synchrónnom či diachrónnom pohľade, ale zároveň aj schopnosť pohybovať sa v areáli literatúry pre dospelých a literatúry pre de-

ti a aj schopnosť vidieť literárny proces istej osobnosti v celej šírke jeho dobových názorov, kauzálit či osobných, ľudských rozhodnutí. V komparácii s názormi Z. Klátika na tvorbu J. C. Hronského sme spomínali Alexandra Matušku či Júliusa Nogeho, no presný výpočet by bol oveľa bohatší. Z nitrianskej školy možno napríklad porovnať pohľad Jána Kopála, ktorý sa interpretačne takisto venoval aj tvorbe J. C. Hronského pre deti v knihe *Literatúra a detský aspekt* (Bratislava, 1970) a aktualizoval ich v novšej publikácii *Próza a poézia pre mládež* (1997). Aj on prijíma názory Zlatka Klátika, o Jozefovi Cígerovi Hronskom píše už ako o jednom „*z najvýznamnejších autorov obdobia umeleckého konštituovania či kanonizovania slovenskej literárnej tvorby pre deti v tridsiatych rokoch 20. storočia*“ (Kopál, 1997, s. 48). V duchu nitrianskej školy skúma autorovu zacielenosť na detský aspekt a kladie si otázku, „*v čom je text umelecky disponovaný vytvárať estetický zážitok v recepčnom procese u detského či dospelého príjemcu*“ (Kopál, 1997, s. 49). Kopálove interpretácie nesú všetky znaky náročnej a teoreticky neľahkej Mikovej výrazovej sústavy, zároveň však treba

usúdiť, že jeho závery potvrdili Klátikove interpretácie, jeho štylisticko-jazykové a kompozično-ideové znaky (princípy hry, humoru, funkcie dialógu, dynamické rozprávanie, hromadenie a opakovanie jazykových i tematických prvkov, komunikatívnosť, optimizmus ako prejav životnej dynamiky a pod.). Bol to Z. Klátik, kto si všimol, ako sa v Hronského tvorbe pre deti utvrdzovala koncepcia, ktorá mala byť jednoznačne protiváhou, kontrapunktom tvorby pre dospelých práve v dôraze na radosť, optimizmus, formuloval to ako *„iluzívny pokus vyzbrojiť dorastajúce pokolenie tepelnou energiou detstva pred budúcimi údermi a tvrdými skúškami“* (Klátik, 1970, s. 154). Nechceme tvrdiť, že túto črtu Hronského próz neevidovali viacerí: pred Klátikom o „živelnom vitalizme“ v súvislosti s Hronského prozaickou tvorbou pre dospelých hovoril Andrej Mráz, Alexander Matuška píše o Hronskom ako o tvorcovi *„človekostrednom“*, ktorý musí mať *„pevný bod“*, ktorý dáva, *„čo je všetkým známe, blízke a milované... je to svet „medového srdca“, maľovaný na skle...“* (Matuška, 1970, s. 15, 16, 22). O tejto tvorivej koncepcii v tvorbe pre deti sa zmieňuje aj Ján Kopál ako o koncepcii *„iluzívno-optimistického videnia sveta, ktoré korešponduje s detskou vekovosťou a v dospelostnom autorskom pohľade je považované na všeobecné humanistické ideály“* (Kopál, 1997, s. 63.). V súbore štúdií *Slovo, kľúč k detstvu* sa Z. Klátik v súvislosti s Hronským zmieňuje o vedomej aktivite, keď píše, že ide o *„racionálnu konštrukciu a intelektuálnu cestu autora k detskej epike životnej radosti a hry“* (Klátik, 1975, s. 35).

Celkom iste toto zamyslenie neobšiahlo všetkých, ktorí sa svojimi teoretickými prácami zaslúžili o poznanie tvorby J. C. Hronského, a bolo by zaujímavé

sledovať ich interpretačné posuny v napojení na Klátikove analýzy, ktoré sa stali v našej literárnej teórii štartovacou plochou k poznaniu Hronského tvorby. Nezmomenuli sme práce Bátorovej, Sliackeho, Maťovčíka, Stanislavovej, Mika a mnohých iných, isté však je, že každý literárny vedec nie z povinnosti, ale z túžby po objektívnej pravde nemôže obísť *Krajinu plnú detstva*, ktorú fundovaným, a pritom vysoko ľudským spôsobom poodhalil Zlatko Klátik.

Na záver sa chceme ešte vrátiť k úvodu *Krajiny plnej detstva*, kde Z. Klátik uvažuje o vývinovej podobe literatúry pre mládež v domácom i inonárodnom literárnom prostredí. Píše, že sa *„utvárala zo súhry, napätia i asimilácie niektorých diel, vysokej literatúry, ktorá bola nositeľom vývinového impulzu..., a nízkej literatúry, neraz periférnej a brakovnej..., ktorá... sa usilovala zdôvodniť svoju existenciu a často suplovala pedagogickú funkciu“* (Klátik, 1971, s. 6). Zlatko Klátik pochopil, že literárny vývin nie je číre vyčleňovanie „nízkeho“, nehodného oproti „vysokému“, ale tento stret rôznych kvalít v literárnom systéme je *„súhra, napätie i asimilácia“* veľkého a malého, neustále prehodnocovanie literárnych počínov v čase, v chode, v postupnom zrení, vo vzájomnom podnecovaní a hľadaní. Vždy bolo a aj je istejšie odobrovať odobrené, nevyžaduje to takmer nijakú dávku rizika, pretože je to opatrené dostatočným sumárom citácií predchádzajúcej plejády uznávaných teoretikov. Vydať sa však na cestu za autorom, ktorý *„má svoje medze“*, s ktorým nemožno vždy súhlasiť, na to je potrebná nielen veľká dávka erudície, ale aj ľudskej empatie, statočnosti, ktorá sa neraz vystavuje riziku nepochopenia či odmietnutia. To všetko však naša literárna veda potrebovala a aj stále potrebuje.

lenka dzadíková

Umenie v BBD

Na inscenáciách Bratislavského bábkového divadla (BBD) už vidno aktívnu prácu novej dramaturgičky Kataríny Jánošovej. Po veľmi slabej a po mnohých stránkach rozpačitej rozprávke *Tri zlaté vlasy deda Vševeda* (recenzia uverejnená v revue Bibiana 2 / 2012) nasledovali dve veľmi zaujímavé inscenácie. *Drevený tata* v réžii Júlie Rázusovej lákavo zobrazil rovnomenný Janovicov text. Inscenácia tak po dlhej dobe priniesla do ponuky BBD plnohodnotné divadelné dielo. S najnovšou inscenáciou *Ester a Albatros* má niekoľko spoločných bodov. Predlohou je v oboch prípadoch pôvodná slovenská tvorba, obe inscenácie režirovali ženy – režisérky, ktoré majú za sebou niekoľko kvalitných inscenácií, a v oboch hosťovala herečka Adela Mojžišová, ktorá výraznou mierou prispela k ich úspechu.

Benefits inscenácie *Ester a Albatros* sa začínajú už výberom predlohy. Katarína Jánošová siahla po oceňovanej knihe autora píšuceho pod pseudonymom Hana Naglik. Dramatizáciu pripravil Silvester Lavrík. *Ester a Albatros* je kniha s viacvrstvovým príbehom. Okrem dobrodružných výprav veľmi prirodzene hovorí aj o pocitoch dievčatka, ktoré si adoptoval starší manželský pár. Autor pracuje s nevtieravým humorom, manželov Evu a Adama zobrazuje so všetkými dobrými aj zlými vlastnosťami, skrze drobnosti v konaní vykresľuje ich charakter i vzájomný láskyplný vzťah. Silvestrovi Lavríkovi sa nepodarilo dostať do dramatizácie celý pôvab knižnej predlohy. Je prirodzené, že do hodinovej inscenácie sa nezmestí celý obsah príbehu. To, čo dramatizácii chýbalo, boli niektoré drobné dejové či poetické „spojivky“. Zdá sa, akoby sa na javisko dostala len holá kosť bohatšej predlohy. Preto je možné, že predstavenie bude o čosi viac príťažlivé pre tých divákov, ktorí čítali celý knižný príbeh aj s jeho poetizujúcimi a človečenstvom nasiaknutými de-

tailmi, často len ťažko prenositeľnými na javisko.

Prostredím príbehu je malá železničná stanica. Dedo Adam tam pracoval, ale „odkedy prestal jazdiť svojimi milovanými vlakmi, nedalo sa s ním niekedy vydržať“. Zaujímavé železničiarске prostredie využili aj inšcenátori a autor výpravy Silvester Lavrík. Časť scény tvoria napríklad aj veľká výhybka a výstražné semaforey upozorňujúce na príchod vlaku. Súčasťou inšcenácie sú herec a herečka – železničiarci odetí v rovnošatách (Miroslava Dudková a Michal Adam). Vykonávajú najmä vodičské práce a sú spojencami deda Adama, ktorý pripravuje Ester výlety a zážitky. To môže vďaka ich spoločnej veľkej predstavivosti. Režisérka Alena Lelková pracovala s motívom cez stanicu pravidelne prechádzajúcich vlakov zaujímavo – hlavná predstaviteľka mávala každému

vlaku a vďaka zvukovým a svetelným prostriedkom bola ilúzia prechádzajúcej vlakovej súpravy veľmi presvedčivá. Divadlo skrze tému vlakov navyše nadviazalo spoluprácu s Múzeom dopravy v Bratislave a inštitúcie sa na základe tejto inšcenácie navzájom propagujú. Je dobré, ak má divadelné predstavenie aj takýto presah.

Diskutabilnou časťou inšcenácie je scéna Silvestra Lavríka. Jej základ – otáčavý paraván, ktorý sa mení na lokomotívu, domček, železničnú stanicu, je efektívnym prvkom pracujúcim v prospech hereckých akcií. Mínusom sú plošné bábky. Predstavujú akoby zväčšené knižné ilustrácie. Takto zobrazené postavy (Farár, Albatros, Vannini, Markíz) nepostúpili od ilustrácie k javiskovej postave. Diskutabilný je aj kostým Grófa Albatrosa (autorka kostýmov Eva Šimáková). Poltvárová maska predstavujúca zobák je

doslovná a herec tak evokuje veľkého reklamného maskota. Andrej Kováč budoval postavu pomocou vznešeného – grófskeho prejavu, do ktorého primiešal kabaretné prvky. Zaujímavejší bol kostým kocúra Petzwalla. Poltvárovú masku dopĺňal odev v pankerskom štýle. V tomto duchu herečka Miriam Pavelková kocúra aj zobrazovala – ako nezbedníka, svojhlavca, trochu anarchistu. K dobrým hereckým výkonom patria aj zobrazenia postáv starostlivej a nábožensky založenej Evy a jej manžela Adama, ktorý má v sebe pokoj, nadhľad nad jej strachom a predovšetkým veľkú túžbu po dobrodružstve. Margaréta Nosáľová a Juraj Adamík neskĺzli do karikovania, ich postavy majú v sebe kus ľudskosti. Špeciálne Adamík tu podáva jeden zo svojich najlepších výkonov uplynulých sezón – našiel presné hlasové i herecké prostriedky na zobrazenie milujúceho dedka i manžela so šibalskou iskrou.

Plusom inscenácie je aj hudba An-

dreja Kalinku. Plodný skladateľ tento rok s režisérkou spolupracoval aj na *Hastrošovcoch* v Bábkovom divadle Žilina. V inscenácii *Ester a Albatros* jeho hudba pomáha budovať dynamiku, napätie i dobrodružnosť. Reprodukovanú hudbu na predstaveniach dopĺňa zvukmi vyludzovanými pomocou rapkáča a bicích nástrojov inšpicient Daniel Bilský.

Inscenácia *Ester a Albatros* je hodnotným prírastkom do repertoáru Bratislavského bábkového divadla. Potvrďuje, že súčasná prozaická tvorba je inšpiratívnym zdrojom aj v divadelnej tvorbe pre deti.

HANA NAGLIK

Ester a Albatros

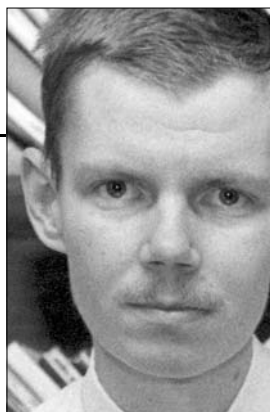
Dramaturgia K. Jánošová, dramati-
zácia, scéna a bábkky S. Lavrík, kostý-
my E. Šimáková, hudba A. Kalinka, ré-
žia A. Lelková.

Bratislavské bábkové divadlo, pre-
miéra 19.10.2012.

BIBIANA v Belehrade

V októbri 2012 sa BIBIANA už po druhý raz prezentovala na 57. medzinárodnom knižnom veľtrhu v Belehrade. Jej expozícia pozostávala z ilustrácií ocenených cenou Grand Prix na 23 ročníkoch BIB a z kníh ocenených v súťaži Najkrajšie knihy Slovenska 2010 a 2011. Hlavnou úlohou bola propagácia BIBIANY, ako aj rokovania o možnej účasti niektorých štátov na 24. ročníku BIB. O činnosť BIBIANY prejavili záujem mnohí návštevníci, ako aj belehradský rozhlas, televízia a printové médiá. Stánok BIBIANY navštívili viacerí významní hostia: manželka prezidenta Srbskej republiky pani Nikolićová, podpredsedníčka Svetového PEN centra Vida Ognjevićová, Mladen Vesković z Ministerstva kultúry Srbskej republiky, Ján Varšo, veľvyslanec SR v Belehrade, spolu s Alexandrou Lašandovou, tajomníčkou veľvyslanectva.

(ec)

Moderná slovenská fantasy pre deti a mládež

NÁČRT PROBLEMATIKY

Bezprostredným podnetom na produkciu fantasy v slovenskom prostredí sa stalo uvedenie filmovej trilógie J. R. R. Tolkiena Pán prsteňov. Druhý hybný moment, sedemčlenná séria Joanne K. Rowlingovej o Harrym Potterovi, zarezoval v slovenskom prostredí predovšetkým preto, že autorke sa podarilo fantazijný svet ukotviť v presvedčivo stvárnenom prostredí školy.

Záujem o fantasy kryštalizuje na pomedzí detskej literatúry a literatúry populárnej. Priestor ustálených konvencií populárnej literatúry poskytuje pocit vyrovnania sa vekových rozdielov, spoznatelnosti sveta, rýchleho riešenia problémov s kladným vyústením. Zmienená ilúzia by mala znamenať prechodný stav vývoja osobnosti, avšak čoraz viac jednotlivcov nedospeje k problémovému vnímaniu kultúry a ani reality. Ak mnohým dospelým postačuje len populárna literatúra, nevyhnutne bude počas celého života vyhovovať aj deťom. Vekové hranice strácajú výraznosť, menia sa kritériá ich určovania. Motívy násilia sú v dôsledku informačných prienikov prostredníctvom internetu a iných médií

nepodstatné, dôležitejším sa stáva viac spôsob spracovania témy než téma samotná.

Trhový mechanizmus vedie k nutnosti popri hľadiskách kvality zohľadniť i kvantitu (predajnosť), rastie v ňom totiž pozícia prijímateľa a zákazníka. Tento v podobe detského čitateľa uprednostní väčšinou (nie nevyhnutne a bezvýnimočne) dobrodružný príbeh pred nadmerne uzavretým svetom viacvýznamového textu, známeho povedzme z rozprávok Hansa Christiana Andersena. V dôsledku uvedeného zahrnieme do nasledujúceho prehľadu aj diela písané pôvodne bez ohľadu na detský aspekt v rámci populárnej literatúry (Juraj Červenák, Alexandra Pavelková). Naopak, rozkolísanosť hraníc na druhom konci zorného poľa medzi fantasy a modelmi autorskej rozprávky fantazijného a symbolického typu nás vedie k odčleneniu zmienenej skupiny (Michal Jedinák, Peter Karpinský, Ján Milčák a.i.). V ďalšom sa teda sústredíme na poznámky o dielach, ktoré sa do detskej literatúry na Slovensku dostali predovšetkým v rámci dominancie populárneho modelu (s výraznými charakteristikami efektu seriálu a otvorenejšieho preberania motívov). Fantasy¹ pritom vnímame v užšom význame

¹ Termín fantasy sa v anglofónnej oblasti často používa na označenie fantastickú literatúry ako celku. V užšom zmysle slova, v ktorom budeme výraz používať, pôjde o príbehy, v ktorých podstatnú zložku tvorí nevysvetliteľný, nadprirodzený úkaz, často magického pôvodu. Fantasy v protiklade k vedeckej fantastike vy-

ako žáner populárnej literatúry odlišný od vedeckej fantastiky, ktorá má v rámci tzv. juvenilnej fantastiky v slovenskej literatúre 70. a 80. rokov 20. storočia bohatšiu tradíciu². Posun záujmu pritom zjavne súvisí so zmenou mimoliterárnych okolností. Informačná nasýtenosť, ba až presýtenosť súčasnosti nestimuluje záujem o nové vedecké poznatky, cena faktov množstvom a dostupnosťou klesá. Fascinácia prvými kozmickými letmi je preč, fantasy, ktorá spolu s vedec-kou fantastikou patrí do žánrovej skupiny fantastiky, v kontexte systému súčasnej slovenskej detskej literatúry plní funkciu podobnú juvenilnej fantastike pred desaťročiami.

NA OKRAJOCH ŠKOLSKÝCH LAVÍC

Pôvodná slovenská fantasy pre mládež má stále málo diel, ktoré by zniesli náročnejšie estetické či komerčné profesionálne kritériá. K podceňovaniu detského čitateľa sa občas pripája podceňovanie oddychového žánru populárnej literatúry, prípadne neznalosť jeho pravidiel a najmä neschopnosť prepojiť horizont detského čitateľa so žánrovým povedomím. Záujem čitateľskej verejnosti (aj, no nielen z radov detí) získali diela Juraja Červenáka, Marje Holecycovej a Alexandry Pavelkovej, značná časť produkcie zohráva v kontexte slovenskej literatúry – v zmysle kvantity i kvality – marginálnu úlohu.

Prvú fantasy v slovenčine určenú deťom napísali, zreteľne podľa anglofónnych vzorov, manželia – Slováci žijúci v Austrálii (vplyv prostredia nemôžeme úplne bagatelizovať), **Igor a Muška**

rastá z pocitu iracionality (bližšie pozri: Encyklopedie literatury science fiction, ed: Ondřej Neff a Jaroslav Oliša jr, Praha AFSF 1995, s. 29).

2 Termín juvenilná fantastika v súvislosti s tvorbou Jozefa Repka, Jozefa Žarnaya, Alty Vášovej, Petra Glocka, Juraja Takáča a Petra Stoličného prvýkrát sformuloval Ondrej Herec (bližšie pozri: HEREC, O. – FERKO, M. Slovenská fantastika do roku 2000, Bratislava, NOC, 2001).

Molitorisovci. Trilógia má názov *Dievčaťko z krajiny drakov*, tvoria ju romány *Mezzarthys*, *Tajomstvo Legellynu*, *Chrám duchov* (2005 – 2006). Pretože ide o chronologicky prvé dielo, kvôli ozrejmeniu štruktúry v stručnosti načrtujeme dej.

Dva kontinenty na fiktívnej planéte voľakedy rozdelil Zamykač času. Krajina drakov je obrazom našej modernej civilizácie, Mezzarthys, krajina mágie. Prepojenie zabezpečené časopriestorovými tunelmi. Čarodejníca Attanaai si po úteku založí rodinu v Krajine drakov, vnučku pošle do Mezzarthysu; dieťa je predurčené stať sa nositeľom veľkej moci, maskuje sa pred zlou čarodejnicou, ktorá chce potenciál vyvolenej zneužiť.

Máme pred sebou základné motívy, ktoré sa veľmi často opakujú v množstve diel fantasy.

Dôležitá je postava dieťaťa schopného rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť (zachrániť, spasiť) svet. Zrejmá inšpirácia tradíciou Biblie býva modifikovaná a prepojená s prvkami iných mytologických systémov.

Postavy sa usilujú odpovedať na otázku, kým sú. Osvetlenie podstaty a premena (na hrdinu) sa uskutočnia súčinnosťou síl vôle a pomoci zvonka. Osnovu príbehu obvykle netvorí riešenie problémov jednotlivca, ale celku, prevažne v najširšom zmysle slova. Vracia sa motív záchrany sveta, uskutočniteľný slabým, bezmocným, no predovšetkým nevinným. Výraznosť kontrastu podporuje hendikep hrdinu/hrdinky. Postava sa v pôvodnom prostredí cíti nesvoja, odstrčená. Ťažko nadväzuje sociálne kontakty, zle sa učí, je neduživá a zajakavá. Aby našla seba, musí nájsť iný svet – ako podnet k zmene vonku i vnútri, v rozprávkovom súlade. Popolvár sa stáva hrdinom. Motív záchrany sveta evokuje rozprávku s pravidlami magických prepojení, založených na metafore, nie metonymii, kde všetko so všetkým súvisí, vnímanie bez kontextu celku sa javí nemožným.

Spôsobom podania, atmosférou aj

úrovňou sa k predošlému dielu blížia nasledujúce tituly:

Štefan Konkol: *Pohrobok* (2008);

Monika Jankovčinová: *David Breston a vzkriesenie Sajmonského sveta* (2010);

Xénia Faktorová: *Amarandia a tajomné kľúče* (2011);

Ján Papuga: *V krajine Havranov. Strážca kameňa* (2011).

V knižkách je badateľná křčovitosť podania skúsenostného horizontu detského hrdinu prostredníctvom deminutív, archaický jazyk, ktorý vzniká prekryvaním línie autorskej reči s rečou postáv, respektíve neschopnosťou vytvoriť pásмо reči postáv ako autonómne a odlišiteľné (ústredný hrdina Konkolovho románu, tínedžer súčasnosti, nazýva nevlastného otca otčím), neverohodnosť, prípadne miestami neexistencia psychologickéj motivácie. Uvedené znaky posúvajú texty na okraj záujmu čitateľov. V porovnaní s možnými inšpiračnými zdrojmi juvenilnej fantastiky (Žarnay a. i.) či dobovou produkciou mimo okruhu fantastiky (Roman Brat, Gabriela Futová) sú zjavné najmä nedostatky v stvárnení postáv. Výkyvy v hodnotení literárnej kritiky bývajú, ostatne v súlade s tematikou próz, podivuhodné (udelenie titulu kniha roka románu *Pohrobok*).

Prvky prázdninového románu vo fantasy kulisách predovšetkým v dôsledku remeselných nedostatkov v štylistickom a psychologickom stvárnení nevytvárajú ústrojný tvar, ktorý by poskytoval čitateľom pôžitok.

Z hľadiska vývinu žánru je dôležitá a prínosná iniciatíva Štefana Konkola, ktorú prejavil vyhlásením súťaže o najlepšiu poviedku umiestnenú do reálí ním vytvoreného priestoru. Konceptia známa vo fantasy ako model spoločenstva svetov aj v rámci populárnej literatúry potvrdzuje myšlienku otvorenosti umeleckého diela formulovanú Umberto Ecom – medziiným na základe prieskumu fenoménov seriálu.

PRÍBEHY VIERY

V súvislosti s témou a zdrojmi si osobitnú pozornosť zaslúži subžáner kresťanskej fantasy. Jeho hlavným predstaviteľom na Slovensku je **Vladimír Štefanič**, autor cyklu príbehov *Kráľovná Tammiru* (zatiaľ päť častí v troch zväzkoch v rokoch 2010 - 2012, prepojených ústrednou postavou dievčatkom Natáľkou). Autor cielene využíva motívy z Biblie, ktoré spracúva v podobe inšpirovanej exemplami či náboženskými traktátmi. Príbehovú osnovu využíva predovšetkým na zdôvodnenie a prepojenie jednotlivých prvkov mravného posolstva.

MLADOSŤ MLADÝM

Tetralógia *Mariotovi dediči* (*Predurčenie, Odhalenie, Blúdenie, Prekliatie*, 2010 - 2011) Marje Holecyovej čerpá inšpiráciu z cyklu J. K. Rowlingovej (hlavná hrdinka sa dostáva do čarodéničkej školy, podstupuje náročný výcvik, odhaľuje svoj pôvod), postupne sa však oslobodzuje od predlohy, samostatnejšie pracuje s príbehom i postavami – i za cenu miestami naivnejšieho pohľadu na svet vyplývajúceho z veku autorky (dielo začala písať ešte vo veku šesťnásť-sedemnásť rokov). Zaujme umiestnenie časti čarovného sveta do konkrétne určitelných priestorových lokalít Slovenska (Ľubietová) i cieleňá práca s motívmi slovanských mýtov. Pri čítaní jednotlivých častí sledujeme zdokonaľovanie schopnosti autorky pri stvárňovaní charakterov postáv a dynamizácii dialógu. Neskúsenosť je vyvážená zmyslom pre tempo deja a bezprostrednosťou dojmu, spisovateľke sa darí dôveryhodne vykresliť najmä okruh mladých postáv. Zobrazenie protagonistov mimo vlastnej vekovej skupiny je infikované skrátovitosťou konania. V konečnom dôsledku sledujeme opačný efekt ako u Jankovčinovej či Konkolu. Efektom nezámernej komiky nie sú poznačené mladé postavy, ale protagonisti v zrejšom a starom veku.

PRÍŤAŽLIVOSŤ DOBRODRUŽSTVA

Prehľad fantasy ukončím dvojicou autorov, ktorých diela neboli pôvodne písané pre detských čitateľov, avšak svojimi vlastnosťami oslovujú aj túto skupinu prijímateľov. Hoci v nich, na rozdiel od predchádzajúcej skupiny, abscentuje detský protagonista i školské prostredie, pútavosťou, zrozumiteľnosťou podania i témou oslovujú čitateľov nižších vekových kategórií.

Kým prvá skupina štartovala, zjednotene povedané, v znamení Rowlingovej, následní autori nezaprú inšpiráciu Tolkienom a jeho poľským nasledovníkom Andrzejom Sapkowskim.

Z tvorby **Alexandry Pavelkovej** sem môžeme zaradiť predovšetkým knihu *Prísaha, Príbehy o Vimke (2007)*. Knižka obsahuje súbor poviedok. Príbehy prepája postava vedmy-liečiteľky Vimky, ktorá sa pohybuje v časovo a priestorovo presne nelokalizovaných súradniciach úsvitu slovanských „preddejín“. Obyčajným ľuďom pomáha vyriešiť problémy súvisiace so súžitím s bytosťami obdarenými (či postihnutými) nadprirodzenou mocou. Ústredná protagonistka vznikla pod vplyvom Zaklínača Geralta, hrdinu majstra poľskej fantasy Andrzeja Sapkowského. Pavelková pomerne presvedčivo uchopuje nielen psychiku Vimky, ale i nadprirodzených bytostí (drakov, jednorožcov a. i.), s ktorými prichádza do kontaktu/konfliktu. Viacero próz problematizuje povahu hrdinstva, poukazuje na možnosť rôznych pohľadov. Dar mágie môže byť i bremenom, prostredníctvom mýtických bytostí sa spisovateľka dotýka otázok možnej/nemožnej inakosti a hraníc tolerancie. V rámci čítania sa prijímatelia zoznámia s reáliami dávneho sveta Slovanov, ktoré autorka približuje kultivovaným jazykom.

Ani **Juraj Červenák** nepíše cielene pre mládež, detských čitateľov rozhodne môže zaujať dobrodružno-historické romány o černokňažníkovi Roganovi (románová trilógia *Vládca Vlkov, 2009; Rad-*

hostov meč, 2010; Krvavý oheň, 2010, zbierka poviedok *Vojna s besmi, 2011*). Príbehy s „temným jazdcem“ Roganom, sprevádzaným hovoriacim vlkopsom Goryvladom, sa odvíjajú v priestore strednej Európy (mediálnym v povodí Hrona). Na rozdiel od Pavelkovej autor spresňuje aj časovú lokalizáciu – epický čas príbehov umiestnil do druhej polovice 8. storočia – začiatok 9. storočia. V danom období sa pod tlakom Karola Veľkého na zmienených územiach rozpadol (bol zničený) avarský kaganát. Vo voľnom priestore vznikajú slovanské kmeňové zväzy, avšak priamych dokladov pred vznikom Veľkej Moravy takmer niet. Červenák využíva ruptúru vo faktoch na vytvorenie príbehu. Dej vybudovaný pod vplyvom westernov (Rogan evokuje osamelého pištoľníka) poskytuje vzrušujúce čítanie pre chlapcov. Svieže dialógy, akčné scény, technika filmového strihu dokážu upútať vizuálnou kultúrou odchovanú generáciu.

V rámci témy (rané slovanské dejiny) Červenák s Pavelkovou prinášajú informácie o historických reáliách. Opúšťajú J. R. R. Tolkienom „zabývaný“ svet keltských a germánskych mýtov, podľa vzoru už spomenutého Sapkowského sa púšťajú medzi bohov a bytosti, ktoré môžeme nazvať aj našimi.

Aj u Červenáka zaujme jazyk textu. Svižný, bezprostredný – a predsa tu a tam zaiskrí slovko upozorňujúce na historickú dobu prehovoru. Tvorca účelne dávkuje pomer slangu, dialektizmov, archaizmov, prípadne vulgarizmov. Darí sa mu dosiahnuť efekt časovej plasticity bez upadnutia do prearchaizovanej štylizácie, monumentalizmu a pátosu.

Drsné scény s otvorenými prejavmi násilia by moralisti zrejme radi označili hviezdíčkou, čím však u mladých len vzbudia záujem. Z výchovného hľadiska sa vonkoncom netreba báť, pretože napriek prvkom násilia Červenákov texty mladých čitateľov učia dodržiavaniu normotvorných návykov. Narušanie správneho býva potrestané ako zlo. Ná-

silie má u Červenáka dôvod, zmysel a význam – pre jednotlivca i komunitu. Napokon, na ceste za spravodlivosťou aj hrdinovia rozprávok zotínajú hlavy.

ŠTIPKA HVIEZDNEHO PRACHU

Roku 2006 vyšiel román **Betky Palackovej** *Priatelja aragonitu*. Autorka, učiteľka na základnej škole, ponúka príbeh o kryštáloch obdarených tajomnou mocou, ukrytých mimozemskou civilizáciou do útrob slovenských hôr. Na koreň záhade prichádza skupina školákov, ktorí vďaka väzbe s minerálmi nadobúdajú zvláštne schopnosti. Prozaičke sa adekvátnym spôsobom, porovnateľným s už spomenutým Romanom Bratom či Gabrielou Futovou, darí uchopiť myslenie a konanie detských protagonistov. Fantastické ozvláštnenie obrátnym spôsobom zasúva do slovenských reálií, knižka má aj značnú poznávaciu hodnotu. V rámci súčasnej produkcie určenej mládeži je ojedinelým pokusom o vedeckú fantastiku na pomerne slušnej úrovni.

PETER UCHNÁR / B. Němcová: *Soľ nad zlato*

BIBIANA – DENMARK

V Kodani, v Ørestad Library, sa 23. 10. 2012 uskutočnila vernisáž výstavy ilustrácií Petra Uchnára. Zúčastnil sa na nej autor a vedúca Sekretariátu BIB Viera Anoškinová, ktorá expozíciu pripravila. Výstava je prierezom doterajšej tvorby Petra Uchnára a je na nej prezentovaných viac ako sto originálov z viacerých knižných titulov. Výstavu otvoril prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič a minister kultúry Dánskeho kráľovstva Uffe Elbaek. Zároveň bol tak uvedený do života unikátny slovensko-dánsky kultúrny projekt BIBIANA-Denmark. Jeho súčasťou bolo otvorenie centra kultúry a umenia pre deti v Dánsku, ktoré úzko spolupracuje s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti v Bratislave. Na vernisáži výstavy sa okrem iných významných predstaviteľov Dánska a Slovenska zúčastnil aj minister zahraničných vecí Slovenska Miroslav Lajčák a veľvyslanec Slovenskej republiky v Dánsku Radomír Boháč. Výstava potrvá do 31. 1. 2013.

V. Anoškinová

DANUŠA DRAGULOVÁ-FAKTOROVÁ

Veveričky z (luna)parku

Bratislava, DAXE, 2012. Il. Jarka Kolačková.
48 s.

ALICA NÁHLIKOVÁ

Básničky do detskej izbičky

Bratislava, Vydavateľstvo Príroda, 2012. Il. Ján Vrabec. 48 s.

Posledné roky poézii pre deti neprajú. Akosi sa z básnického jazyka pre deti vytráca citlivosť na výber tém a motívov, no i vhodných poetických stratégií, ktorými by sa naplno mohla rozohrať komunikácia medzi autorom a detským čitateľom (poslucháčom). Súčasná poézia na pulloch kníhkupectiev je zväčša priamočiara, rekapituluje známe ošúchané postupy, niektorí autori hluchnú (najprv nepočujú rytmus vo svojich veršovačkách, potom nereflektujú kritiku). Z tejto biedy slovenskú poéziu pre deti nevytrhli ani dve zbierky básní vydané v roku 2012.

Danuša Dragulová-Faktorová v zbierke *Veveričky z (luna)parku* pokračuje v predstavovaní zhudobnených básní pre deti. Zbierka sa vizuálne aj textovo ponáša na svoju predchodkyňu s názvom *V rytme psíka hudobníka* (DAXE, 2011). Dragulová-Faktorová vyznáva formálnu hru s jazykom (zreteľné aj z názvu zbierky), druhý významový plán však v básničkách nájdeme ojedinele. Solídne rýmové dvojice aj rytmus sú zaplavené nedostatkami v koherencii básní, nedomyslenými motívmi, laxným výberom slov. Pozrite sa napríklad na dvojveršie z básne *Čo ti povie kalendár*: „Že karneval nie je kar – / povie ti tvoj kalendár.“ Dvojica karneval – kar vznikla pravdepodobne z rýmovej požiadavky (a násilnej i limitujúcej hry s formálnou stránkou slov), pretože iné vysvetlenie sa nenúka. Otázne je

teda, aké asociácie v mysli detského čitateľa má slovo kar vyvolať. V inej básni pastelky „volajú ma napravo“ (s. 5), no ak čitateľ očakáva dokončenie (v zmysle gestaltu), čo je naľavo, už autorka pre istotu nespomína. Hra na predstavivosť takto nie je dokončená. V básni *Jahoda „polievajú Jahodu, / nech dá veľkú úrodu.“* Neskôr vysvitne, že Jahoda je krava. Prečo ju teda v básni polievajú? Plynulosť textov neprospeje ani niekoľkokrát použitá stratégia opakovania slov s podobným významom, ako napríklad v dvojverší o zime, ktorá „prišla bystro, rýchlo, zrazu, / utkaná zo snehu, mrazu!“. V inej básni vložka „zlietla na svah pekne, ladne“.

Básne sú písané na hudobné spracovanie, preto sa viac spoliehajú na zvukovú stránku verša. Oceniť tak treba nápadité využitie v refréne básne (piesne) *Roztopašný vietor*: „Vie, vie, vie, vie, vietor, / vie, vie, vie, vie, vie to.“ Naopak, nefunkčne je použité opakovanie slabiky v básni *Višne z višne*: „Letia z višne zasnene / lu-lu-lu-lu-lupene“. Celkovo treba povedať, že básni s dobrou pointou je v zbierke málo (vydarená pointa je napríklad v básni *Zmrzlina pod lyže*). Zdá sa, že až precíznejším triedením textového materiálu by bolo možné zostaviť zaujímavé čítanie.

Debut Alice Náhlíkovej *Básničky do detskej izbičky* tvorí 21 básní so zvieracími a rozprávkovými motívmi, ako aj niekoľko textov súperiacich o pozornosť čitateľa témou z bežného života detí. Citelný je vo viacerých básňach motív materinského citu a lásky k dieťaťu. V jej podaní však možno hovoriť nanajvýš o veršovaní, nie o poézii. Autorka sa úporne snaží vpratať (často ošúchaný) motív do podoby básne, ale robí to ťažkopádne, priamočiara, bez nápadu, bez pointy. Používa priveľa slov – texty majú vždy najmenej 12 veršov, núdza nie je ani o dvojnásobnú nádielku veršov. Vždy však ide o prerozprávanie akéhosi počiatočného motívu (mačka stratí mača, drak je hladný, žaba varuje žabiatko pred bocianom), ktoré sa končí konvenčne. Ak chcela autorka viac

vyťažiť z naznačenej dominanty textov (rodičovská láska), mohla popracovať na kontraste, ktorý sa pekne zrkadlí v živote každého rodiča: v básni *Zatúlané mačiatko* sa mačka síce hnevá na stratené mača, no keď ho nájde, zasype ho láskyplnými slovami. Namiesto toho autorka radšej didaktizuje a pouča (*Nové topánky*). Rýmové dvojice sú notoricky známe, rytmus na niekoľkých miestach škripe. Svetlým okamihom pri čítaní je posledná báseň zbierky *Kráľovná noc*, kde sa ukazujú aspoň záblesky poetického jazyka. Náhlíkovej básničky svojim deťom do detskej izbičky nedám. Jednak pre priamočiarosť textov, ktorá sa nekamaráti s imaginatívnosťou, ktorú poézia má aktivizovať, jednak pre priamočiarosť a gýčovosť vizuálnej stránky knihy.

MARTIN KLIMOVIC

ŠTEFAN FEDOR

Angorský vyslanec

Prešov, 2012. Il. a dizajn Ján Vrabec. 71 s.

ŠTEFAN FEDOR

Kájov výlet

Prešov, 2012. Il. a dizajn Ján Vrabec. 64 s.

V súčasnej ilustrátorskej tvorbe sa rýchlo presadzuje digitálne spracovaný obraz. Práve týmto spôsobom vytvoril tvár dvom novým knihám Štefana Fedora maliar, ilustrátor a grafický dizajnér Ján Vrabec. Aj keď je pomerne skúseným autorom, výsledok je rozpačitý. Ilustrácie už na prvý pohľad pôsobia strnulo, väčšinou len popisne duplikujú literárne obrazy. Základ realistických zobrazení vytvára expresívne „strapatá“ kresba, ktorú vyplňajú krikľavé farebné plochy s lacnými efektmi prechodu, transparencie

či airbrushu, niekedy doplnené vyumelkovanými vektorovými ornamentmi. Triviálne fotografické scenérie mesta či vidieka v pozadí sú nezmyselne upravené pseudomalierskymi filtrami. Formát menších ilustrácií, spravidla elipsovitého tvaru vinety, uhladene prechádza do stratená alebo bitmapovej výplne. Viaceré kresby sú použité opakovane, čo by až tak neprekážalo, keby sa aj vzhľadom na možnosti počítačovej grafiky cieľne pracovalo nielen so zmenou ich veľkosti, otočením a zakomponovaním na inom pozadí, ale aj so zmenou ďalších výtvarných atribútov (napr. farebnosti), významového kontextu a pod. Premyslenejšia výtvarná recyklácia by tak pôsobila aktuálnym dojmom a nie ako ekonomicky úsporné riešenie.

Typografia by mala mať na zreteli predovšetkým funkčnosť všetkých grafických prvkov, na čo sa v týchto knihách pozabudlo. Bordúry na vonkajších okrajoch strán sú síce použité s dobrým úmyslom optického vyváženia dvojstránky, ale kvôli svojmu banálnemu vzhľadu, mechanickej aplikácii a nulovému tvorivému zaangažovaniu grafika nepredstavujú plnohodnotnú obrazovú nadstavbu textu, iba dekorujú a nasilu vyplňajú „hluché“ miesta. Podobne rušivo pôsobia ornamenty okolo paginácie a vizuálne koncovky za príbehmi, ktoré sú nevzdareným pokusom o náročnejšiu grafickú úpravu. Ilustrátorovi nemožno uprieť snahu o postmoderné kombinovanie vizuálne nesúrodých prvkov, čo však akosi nejde dokopy s jeho úsilím o ľúbivosť. Samotný princíp kolážovania fotografií, expresívnej kresby a technicky pôsobiacich plôch v spojení so širokou škálou funkcií grafického editora by pritom mohol viesť k príťažlivému a výtvarne kvalitnému výsledku, no v týchto knihách predstavuje iba nekonštruktívnu, školsky pôsobiacu prehliadku efektov grafickej popkultúry. Knižná úprava by rozhodne nemala narábať stratégiami komerčného dizajnu. Určitá miera vizuálnej prívetivosti síce do detskej knihy nepochybne patrí, no prvo-

plánová „peknota“ obrázkov isto nie je tým, čo by kultivovalo vkus detí.

Popisnosť, strnulosť, nedostatok fantázie, priamočiarosť vyjadrenia a vyprázdnená efektnosť, teda znaky, ktoré sú vyššie pripísané vizuálnej podobe obidvoch kníh, charakterizujú, žiaľ, aj ich textovú stránku. Päť rozprávkových príbehov pôsobí únavne už tým, že sú kompozične nečlenené na kratšie celky, pričom recepcii textu by určite pomohli „medzititulky“; týka sa to najmä rozsiahlych rozprávok Angorský vyslanec a Kájov výlet. Narácia je rozvláčna, jednoplánový príbeh je spleťou všetkého možného: sladkasto idylických vzťahov, ornamentálneho, ba až patetického štýlu, ktorý zrejme chcel byť poetický, motivického eklektizmu, konvenčnej personifikácie. Pásmo rozprávača je zaťažené uvravenosťou, v rámci ktorej snaha o poetizáciu mnohokrát vyúsťuje do banalít typu: „Slnko zapadalo za les nad záhradkou a menilo horúci letný deň na jemné fialkovo striebristé svetlo, ktoré bude dlho a vznešene hasnúť v letnom súmraku“ (Kájov výlet, s. 48); „čas plynul ako pokazené hodiny v zakliatej krajine“ (Belgický vyslanec, s. 39).

Dialógy v pásme postáv sú ťažkopádne, retardujú aj tak chabý sujet. Pritom nemožno povedať, že by autor nemal nápad na rozprávku (dobrodružstvá kanárika, ktorý uletel z kletky, resp. pružinky, ktorá vyskočila zo zámku na dverách; pôvod červených očí králikov; tajomstvo drotárskej krošne), ale sujet sa rozpúšťa vo verbalizme a beztak skromné posolstvo príbehov sa tľmočí priamočiaro a prvoplánovo, „potkýnajúc“ sa pritom o krkolomné súvetia, ortografické nedopatrenia či didaktizujúce pasáže, akými autor napr. propaguje rodný región (v próze Kájov výlet je to informácia o minulosti kúpeľov Švabľuvka). Ešte najvydarenejšou je najkratšia próza Ako si dúha zbliekla šaty, v ktorej poetickosť ako latentný rozmer témy zostala do určitej miery zachovaná aj v príbehu a celkovej atmosfére textu. Debut

Štefana Fedora v literatúre pre deti po textovej stránke neprekročil hranicu komerčnej triviálnosti.

IVETA DRZEWIECKA & ZUZANA STANISLAVOVÁ

RADOSLAV RUSŇÁK

Svetová literatúra pre deti a mládež v didaktickej komunikácii

Prešov, Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta 2009, 202 s.

Keď v roku 2009 vyšla na Pedagogickej fakulte PU v Prešove vysokoškolská učebnica *Svetová literatúra pre deti a mládež v didaktickej komunikácii*, potešila študentov aj pedagógov, lebo čiastočne vyplnila priestor od roku 1978, v ktorom vyšla Klátikova *Svetová literatúra pre mládež*. Rusňáková kniha síce neponúka prehľad alebo medailóny zahraničných autorov, lebo je didakticky koncipovaná, môže byť však užitočnou študentom učiteľstva, od ktorých sa očakáva orientácia v svetovej detskej literatúre (a nielen v svetovej, a nielen detskej).

Kniha je rozdelená do siedmich častí. Základné otázky umeleckej literatúry, charakteristika umeleckého textu, ikonickosť znaku a detský čitateľ sú východiskovou bázou na predstavenie svetovej literatúry pre deti a mládež ako variantu základného modelu svetovej literatúry pre dospelých a spolu s charakteristikou dobrej knihy tvoria obsah prvej kapitoly. Tieto nastolené otázky rozpracúva v druhej časti, predstavuje podoby vzťahu invariant – variant, modifikáciu či možnosti redukcie svetových diel neintencionálnej tvorby, venuje sa aj typom autorskej dvojradnosti, internacionalizácii literárnych diel prostredníctvom uplatňovania axiologického a pragmatického aspektu, a keďže svetová literatúra sa k čitateľovi môže dostať len cez prekladateľov, dôležitú sú-

časť druhej kapitoly tvorí aj preklad umeleckého textu. V nasledujúcej kapitole nadväzuje autor na princípy formovania svetovej literatúry Z. Klátika a rozpracúva aj Klátikovu tému základných diel (pilierov) svetovej literatúry pre deti smerom k súčasnosti. Pre mnohých čitateľov bude určite zaujímavá časť *Koncepcie svetovej literatúry pre deti a mládež* vychádzajúca z prác viacerých literárnych teoretikov (D. Ďurišina, Z. Klátika, M. Genčiovej, E. Preložníkovej). V štvrtej kapitole (*Národné – Nadnárodné – Svetové*) sa autor opiera okrem literatúry aj o psychologické, etické, filozofické a svetonázorové aspekty umenia a literatúry zvlášť. Táto časť môže uspokojiť aj najnáročnejšieho študenta či učiteľa, pretože v syntetizujúcom pohľade sa dozvedáme o premenách názorov na tematizovanie sveta v literatúre pre deti, o apele na rešpektovanie možností a úrovne detského poznania, o premene detského čitateľa, o interiorizácii a identifikácii textu na základe estetického či zážitkového vnímania a poznávania primeraných a esteticky hodnotných textov, o komunikačnom presahu či multikultúrnych rozmeroch kvalitnej, generáciami overenej svetovej literatúry. Vyberáme príznačný citát P. Hazarda, reprezentujúci zmysel tejto časti knihy: „*Milujem knihy, ktoré nedostávajú deti do omylu o podstate poznania a nemyslia si, že poznanie môže všetko nahradiť. Milujem predovšetkým knihy, ktoré sprostredkujú najťažšie a najdôležitejšie zo všetkých poznání – poznanie ľudského srdca.*“

Didaktickú literárnu komunikáciu, jej základné články (autor – text – čitateľ), základné otázky vyučovania literatúry a problematiku čitateľskej kompetencie reflektujúcu najnovšie poznatky teórie vyučovania literatúry a pedagogiky predstavuje veľmi prehľadne piata kapitola učebnice (*Škola a didaktická komunikácia*), obsahovo ju rozširuje šiesta časť knihy venovaná interpretácii textu a zásadám didaktickej interpretácie vhodne vybraného textu s oporami

v literárnovednej i pedagogicko-psychologickej oblasti. V tejto časti sa Rusňák opiera aj o práce významných didaktikov literatúry. V poslednej kapitole sú ponúknuté konkrétne metodické projekty vyučovania literatúry, aj keď s presahom do viacerých predmetov, ktoré „premostujú“ literárnovedné poznatky a didaktické návrhy. Obsah vyučovania tvoria autorom zvolené reprezentatívne texty svetovej autorskej rozprávky zahŕňajúcej viaceré typy od ôsmich autorov (Ch. Perrault, H. Ch. Andersen, O. Wilde, C. Collodi, L. F. Baum, N. Nosov, A. Lindgrenová, R. Dahl). Ako píše autor, každý projekt je „*literárno-výchovný konštrukt orientovaný na plnohodnotné esteticko-zážitkové prijatie vybraných textov*“ (s. 172). Konštrukty sú tvorené v metodickom rámci E – U – R (evokácia, uvedomenie si významu, reflexia), ktorý môže byť z nášho pohľadu niekedy limitujúcim esteticko-výchovný proces, no odborná vybavenosť autora a v tvorbe projektov najmä zručnosť didaktickej transformácie textov do kvalitného a zážitkového procesu svedčia o opaku.

Kniha má aj dôležitú interaktívnu vlastnosť, pretože každá teoretická kapitola sa končí otázkami pre čitateľa a divergentnými úlohami vedúcimi k rozvoju vyšších kognitívnych funkcií. Základný text je doplnený vysvetľujúcimi či reflektujúcimi vložkami. Vizuálne je učebnica ozvláštnená drobnými kontextovými obrázkami, ilustráciami, schémami či zvýraznenými textovými časťami a zdôraznenými citátmi.

Rusňáková publikácia je nepochybne modernou didaktikou literárnej výchovy nielen v kontexte vyučovania svetovej literatúry pre deti a mládež. Hoci autor učebnicu primárne venuje študentom pedagogických fakúlt, svojím obsahom aj metodickým záberom môže aspirovať aj na učebnicu pre ostatných študentov humanitného zamerania, dokonca ako učebný text môže uspokojiť aj učiteľov v praxi.

EVA PRŠOVÁ

VÝSTAVY V BIBIANE

ZÁZRAČNÉ DIELNIČKY

Deti pozývame za oponu, aby sa na vzniku výstavy podieľali a aby ju dotvorili sami. Predstavia tak všetkým svoju fantáziu, tvorivosť a rozličné zručnosti. Akoby kúzlom budú za oponou vznikať dielka z najrozličnejších materiálov – od papiera a farbičiek cez lampášiky a lampióny, kamienky, vosk až po maľovanie na sklo a mozaiku. A keďže výstava bude vrcholiť počas vianočných sviatkov, deti budú piecť a ozdobovať medovníky.

Námet a scenár: Dagmar Valčeková, výtvarno-priestorové riešenie: Martin Dubravay.

Termín: 20. 11. 2012 – 31. 1. 2013.

NAJMENŠÍ HRDINOVIA

Výstava z tvorby Kolomana Lešša predstavuje poklady slovenskej animovanej tvorby. Zachytáva nielen jeho animovanú tvorbu v oblasti Večerníčkov, ale pripomína ho kultúrnej verejnosti ako významného slovenského maliara, ilustrátora a karikaturistu bez narušenia návštevníckeho rituálu – kontaktu s dieťaťom.

Scenár: Mikuláš Kočan, výtvarno-priestorové riešenie: Oliver Leššo.

Termín: 9. 10. 2012 – 15. 1. 2013.

ZIMKOVA ZIMA

Zimná výstava inšpirovaná dielom maliara – jubilanta Ondreja Zimku.

Scenár: Katarína Kosánová, výtvarné riešenie: Zuzana Hlavinová a Nataša Štefunková.

Termín: 5. 12. 2012 – 15. 1. 2013.

PRIPRAVUJEME:

UMENIE NA ZJEDENIE ALEBO S JEDLOM SA NEHRÁME

Interaktívna výstava o vône a chuti jedál, o typických jedlách rôznych národov a iných zaujímavostiach okolo jedla.

HANDROSVET

Historický pohľad na vývoj dejín odievania.

VIKTOR KUBAL

Výtvarník, scenárista, režisér, zakladateľ slovenského animovaného filmu.

Výstava pri príležitosti nedožitých 90. narodenín tohto významného umelca priblíži niektoré z jeho najvýznamnejších a najobľúbenejších filmových skvostov, ktoré dodnes dokážu zaujať a rozosmiať dospelých i malých divákov.

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- Bátorová, M.:** Rezistencia voči zlu (Detský svet E. Kästnera, K. Čapka a J. C. Hronského) č. 1, s. 1 – 7.
- Dzadiková, L.:** Svojpomocní dramatici (O možnostiach dramaturgie bábkových divadiel v roku 2011), č. 1, s. 59 – 64; Ešteže máme bábkly (Súčasná divadelná tvorba pre deti), č. 3, s. 11 – 16.
- Ferko, M.:** Moderná slovenská fantasy pre deti a mládež, č. 4, s. 61 – 65.
- Földvári, K.:** Hrdinovia bez bázne a hany, č. 1, s. 10 – 13.
- Kačala, J.:** Jazyk modernej prózy pre deti a mládež (na príklade dvoch románov Juraja Šebesta), č. 1, s. 37 – 45.
- Klimovič, M.:** Trendy a vízie (Súčasná slovenská poézia pre deti a mládež), č. 2, s. 12 – 22.
- Magalová, G.:** Aktuálne modifikácie rozprávok s kresťansko-didaktickou tendenciou, č. 2, s. 37 – 42; V krajine plnej detstva (Tvorba J. C. Hronského v literárnoteoretickej sonde Zlatka Klátika), č. 4, s. 54 – 57.
- Mitrová, A.:** Už len o rozhlase (Súčasná mediálna dráma pre deti a mládež), č. 3, s. 64 – 69; Biénale animácie Bratislava 2012 (očami diváčky), č. 4, s. 36 – 39.
- Naščák, P.:** Podoby súčasnej autorskej rozprávky, č. 3, s. 46 – 50.
- Ondráš, M.:** Na výslni aj po 85 rokoch (Slniečko 2010/11), č. 3, s. 41 – 45.
- Panáková, B.:** Písanie s porozumením, č. 4, s. 28 – 31.
- Szabó, I.:** Iba ľudia sú človeki! (Dni detskej knihy 2012 v Poprade), č. 2, s. 25 – 32.
- Sieglóvá, N.:** K ověřeným hodnotám (Česká próza pro děti a mládež aktuálně), č. 2, s. 50 – 57.
- Sliacky, O.:** Tanec nad plačom alebo Reflexia o reflexii, č. 2, s. 43 – 47; Od ideológie k umeniu pre deti (Zlatko Klátik a prvopočiatky spoznávania slovenskej literatúry pre deti v jej predumeleckom štádiu), č. 3, s. 18 – 25.
- Stanislavová, Z.:** Hodnoty a „hodnoty“ (Prozaická tvorba pre deti a mládež v roku 2011), č. 2, s. 1 – 9; Hodnoty a „hodnoty“ 2, č. 3, s. 1 – 7; Rozprávka ako kryptogram, č. 4, s. 14 – 20.
- Šubrtová, M.:** Co přinesl lyrický vítr (Současná česká poezie pro děti), č. 3, s. 51 – 57.
- Tokár, M.:** Pohyb v ohrození (Stav a tendencie slovenskej ilustrácie v roku BIB 2011), č. 1, s. 14 – 24.
- Vallová, M.:** Čítanie ako ohrozený druh, č. 4, s. 1 – 6.
- Vráblová, T.:** Od ilúzie k realite (Súčasná litera-

- túra pre začínajúcich čitateľov), č. 3, s. 58 – 63; Na križovatkách príbehov, č. 4, s. 7 – 13.
- Žembera, J.:** Gravírovanie erbú, č. 4, s. 32 – 34.

ROZHOVOR

- Bábiková, M.:** Vstúpte bez klopania do virtuálneho sveta www.bibiana.sk (Pozýva vás Hana Ondrejičková a Jana Michalová), č. 2, s. 58 – 62.
- Sliacky, O.:** Bábkly, ktoré vdychujú život (s jubilujúcim Vladimírom Predmerským, nestorom slovenského bábkarstva), č. 1, s. 50 – 58; Iba radosť a nič viac (s Júlusom Balcom), č. 3, s. 28 – 40; Medovník môjho detstva (s Jarmilou Hodoličovou), č. 4, s. 40 – 50.

BELETRIA

- Šebesta, J.:** Venussha (Ťažký týždeň), č. 1, s. 29 – 36.
- Uličiansky, J.:** Analfabeta Negramotná, č. 4, s. 21 – 27.

RECENZIE

- Drzewiecka, I.:** Feldek, I. – Mydlo, S.: Uspávanka pre Martinka, č. 3, s. 71 – 72; Fedor, Š.: Angorský vyslanec, Kájov výlet, č. 4, s. 67 – 68.
- Dzadiková, L.:** Garguláková, D.: Tri zlaté vlasy deda Vševeda, č. 2, s. 63 – 64; Umenie v BBD (Hana Naglik: Ester a Albatros), č. 4, s. 58 – 60.
- Klimovič, M.:** Dragulová-Faktorová, D.: Veveričky z (luna) parku, Náhlíková, A.: Básničky do detskej izbičky, č. 4, s. 66 – 67.
- Marčok, V.:** Stretnutie s rozprávkou (Pohľad do života a diela etnologickej Viery Gašparíkovej), č. 1, s. 69 – 70.
- Naščák, P.:** Glocko, P.: Kráľ psov, č. 3, s. 72.
- Pršová, E.:** Revajová, T.: Johanka v Zapadáčiku, č. 2, s. 64 – 66; Rusňák, R.: Svetová literatúra pre deti a mládež v didaktickej komunikácii, č. 4, s. 68 – 69.
- Sliacky, O.:** Ťažký týždeň tohto času (J. Šebesta: Venussha), č. 1, s. 25 – 28.
- Stanislavová, Z.:** Kopták, M.: Včelár, č. 1, s. 67 – 69; Semel, N.: Lásky začiatovníkov, č. 2, s. 66 – 67; Bodnárová, J.: Trinásť, č. 3, s. 70 – 71; Fedor, Š.: Angorský vyslanec, Kájov výlet, č. 4, s. 67 – 68.
- Šenkár, P.:** O interpretácii umeleckého textu (Transformácia detského aspektu a recepcná prax), č. 1, s. 70 – 72.
- Šubrtová, M.:** Fučíková, R. a Krolupperová,

D.: Historie Evropy. Obrazové putování, č. 2, s. 67 – 69.

PUBLICISTIKA, GLOSÝ

Anoškinová, V.: Cena Ľudovíta Fullu 2011 Ivanovi Popovičovi, č. 1, s. 48 – 49; BIB vo Velenje, č. 3, s. 63; BIBIANA – Denmark, č. 4, s. 65.

Cíferská, E.: 100 + 100 na Slovensku, č. 1, s. 7; Najkrajšie české a slovenské detské knihy, č. 4, s. 31.

Drzewiecka, I.: Coloriskeri luma, č. 4, s. 52 – 53.

Hinojosa, F.: Kde bolo, tam bolo... č. 2, s. 23 – 24.

Kačala, J.: Radosť z údelu (Za Vierou Kraicovou), č. 2, s. 10 – 11.

Kosánová, K.: Ste v obraze? (Maľovaná krajina v BIBIANE), č. 2, s. 33 – 35; Vóna vánku a čerstvo natrháňky kvetov (Pocta Ľube Končekovej-Veselej), č. 3, s. 8 – 10.

Nižňanský, M.: Piešťanský Zázračný oriešok, č. 3, s. 17.

Potrok, M.: BIBIANA v Srbsku, č. 3, s. 26.

Sliacky, O.: Ako sa prestriedať do osemdesiatky (Jubilujúci Kornel Földvári) č. 1, s. 8; Slovenská i svetová, č. 1, s. 13; Trojruža 2011 Zuzane Stanislavovej, č. 1, s. 46 – 47; Hodnoty súčasnej literatúry pre deti a mládež, č. 2, s. 57; Dobré a milé meno, č. 3, s. 7; Zlatko Klátik opäť v Ústave slovenskej literatúry, č. 3, s. 25; Prvenstvo Marty Žilkovej, č. 4, s. 20.

Stanislavová, Z.: Rozprávka jej života (K životnému jubileu Brigity Šimonovej), č. 1, s. 65 – 66; Aby to menej bolelo (K životnému jubileu Jany Šrámkovej), č. 2, s. 48 – 49.

Žilková, M.: Ako kedysi, č. 2, s. 69 – 70.

PREZENTOVANÍ AUTORI

Balco, J.: č. 3, s. 28 – 40.

Bardin, G.: č. 4, s. 38.

Bočayová Bruncková, Z.: č. 4, s. 32.

Bodnárová, J.: č. 2, s. 19.

Born, A.: č. 4, s. 32.

Brat, R.: č. 3, s. 4.

Čapek, K.: č. 1, s. 1 – 7.

Červenák, J.: č. 4, s. 61.

Derevenec, I.: č. 1, s. 16 – 17; č. 4, s. 33.

Dittelová, G.: č. 2, s. 13.

Dragulová-Faktorová, D.: č. 2, s. 15; č. 4, s. 66 – 67.

Fedor, Š.: č. 4, s. 67 – 68.

Feldek, L.: č. 2, s. 3 – 4.

Földvári, K.: č. 1, s. 8.

Garajszki, M.: č. 3, s. 3 – 4.

Garguláková, D.: č. 2, s. 63 – 64.

Gašparíková, V.: č. 1, s. 69 – 70.

Groch, J. E.: č. 2, s. 36 – 42.

Hevier, D.: č. 2, s. 20 – 21; č. 4, s. 31.

Hodolická, J.: č. 4, s. 40 – 51.

Hronský, J. C.: č. 1, s. 1 – 7; č. 4, s. 8.

Jobus, B.: č. 2, s. 4; č. 3, s. 50.

Jurčo, M.: č. 2, s. 45 – 47.

Karpinský, P.: č. 2, s. 4; č. 3, s. 48 – 49; č. 4, s. 28 – 29.

Kästner, E.: č. 1, s. 1 – 7.

Klátik, Z.: č. 3, s. 18 – 25; č. 4, s. 54 – 57.

Klepoč, T.: č. 1, s. 19.

Klimt, A.: č. 4, s. 37.

Končeková-Veselá, L.: č. 3, s. 8 – 10.

Konkol, Š.: č. 4, s. 63.

Kopták, M.: č. 1, s. 67 – 69; č. 2, s. 2 – 3.

Kraicová, V.: č. 2, s. 10 – 11.

Král, V.: č. 1, s. 16; č. 4, s. 34.

Krúpová, A.: č. 3, s. 66 – 67.

Lavrik, S.: č. 1, s. 22; č. 4, s. 58 – 60.

Leško, K.: č. 4, s. 38.

Malík, V.: č. 4, s. 38.

Martiška, J.: č. 1, s. 20; č. 4, s. 33.

Maťátko, M.: č. 1, s. 19; č. 4, s. 32.

May, K.: č. 1, s. 10 – 13.

Milčák, J.: č. 2, s. 5; č. 3, s. 49 – 50.

Milčáková, R.: č. 1, s. 23.

Molitorovci, I. a M.: č. 4, s. 62.

Náhliková, A.: č. 4, s. 66 – 67.

Ormandík, M.: č. 4, s. 34.

Palacková, B.: č. 4, s. 65.

Pastirčák, D.: č. 2, s. 36 – 42.

Pavelková, A.: č. 4, s. 61.

Pifko, H.: č. 3, s. 7.

Popovič, I.: č. 1, s. 48 – 49.

Rayman, J.: č. 3, s. 68.

Raymanová, V.: č. 4, s. 38.

Regitko, M.: č. 1, s. 23.

Revajová, T.: č. 2, s. 64 – 66.

Rojček, F.: č. 2, s. 17 – 18.

Rusňák, R.: č. 4, s. 68 – 69.

Salomon, N.: č. 4, s. 38.

Slaninková, K.: č. 1, s. 15; č. 4, s. 33.

Sliacky, O.: č. 4, s. 30.

Stanislavová, Z.: č. 1, s. 46 – 47; č. 4, s. 30.

Stoličný, P.: č. 2, s. 7.

Šebesta, J.: č. 1, s. 25 – 28, 37 – 45; č. 3, s. 1 – 2; č. 4, s. 29 – 30.

Šefčík, V.: č. 2, s. 18 – 19.

Šima, B.: č. 4, s. 38.

Šimonová, B.: č. 1, s. 65 – 66.

Šperková, B.: č. 4, s. 38.

Šrámková, J.: č. 48 – 49.

Štefanič, V.: č. 4, s. 63.

Tešovičová, A.: č. 2, s. 13.

Turan, J.: č. 2, s. 6.

Uchnár, P.: č. 1, s. 20.

Uličiansky, J.: č. 2, s. 1 – 2; č. 3, s. 47 – 48; č. 4, s. 14 – 20, 30 – 31.

Wagnerová, A.: č. 4, s. 34.

Zakuťanská, M.: č. 3, s. 66.

Žilková, M.: č. 4, s. 20.